

Vold mot samiske kvinner og menneskerettighetene

Hvilke menneskerettslige utfordringer møter den norske stat på i sitt arbeid mot vold mot samiske kvinner? En rettsosnologisk analyse av regjeringens handlingsplaner og Istanbulkonvensjonen i arbeidet mot vold mot samiske kvinner, med spesielt fokus på menneskerettighetene.

Synne Mari Dubniczky Abelsen

Masteravhandling i rettsosnologi
Institutt for kriminologi og rettsosnologi
Det juridiske fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Høst
25. 11. 2021

Skrevet av: Synne Mari Dubniczky Abelsen

Veileder: Kristin Bergtora Sandvik

Tittel: Vold mot samiske kvinner og menneskerettighetene

Institutt for kriminologi og rettssosiologi, høst 2021

Sammendrag

Innledning: Vold mot kvinner er et stort problem i alle verdens samfunn. Urfolkskvinner virker å være ekstra utsatt for vold. Menneskerettighetene påvirker både retten og samfunnet vårt, og vice versa. Menneskerettighetene tar en stadig større plass i retten og samfunnet, og er et viktig verktøy i kampen mot kjønnsbasert vold. **Formål:** Hensikten med oppgaven er å undersøke hvilke menneskerettslige utfordringer staten møter på i sitt arbeid mot vold mot samiske kvinner. **Teori:** Det teoretiske rammeverket består av teorier om interseksjonalitet, assimilering- og fornorskingspolitikk, forebygging av vold mot kvinner, samt konflikt som eiendom. **Metode:** Oppgaven har benyttet seg av dokumentanalyse og kvalitative intervjuer for å besvare forskningsspørsmålet. **Analyse:** Analysedelen tar utgangspunkt i de fire teoretiske rammeverkene for å analysere to handlingsplaner og Istanbulkonvensjonen, samt intervjuene. **Drøftende oppsummering og avslutning:** Funnene fra analysene viser at den norske stat møter på en rekke menneskerettslige utfordringer i sitt arbeid mot vold mot samiske kvinner. Disse utfordringene er i hovedsak knyttet til en manglende interseksjonell tilnærming til volden og dens underliggende årsaker, manglende kunnskap og kompetanse til vold i samiske samfunn, mistillit til systemet og storsamfunnet etter mange år med undertrykkende assimileringpolitikk mot det samiske folk av norske myndigheter, utfordringer knyttet til legitimitet i menneskerettighetene og hos staten som håndhevende aktør, og eierskap over egen konflikt.

Forord

Stor takk til Kristin Bergtora Sandvik for god hjelp og veiledning gjennom en prosess som har vært veldig krevende. Jeg vet jeg ikke har gjort det så enkelt for deg, og setter pris på at du har klart å motivere meg selv i de mest håpløse tider. Tenk at jeg kom i mål til slutt! Det hadde ikke gått uten deg.

Takk til Likestillingscenteret KUN for troa på mitt prosjekt og stipendet jeg fikk av dere. Spesielt takk til gjengen i Steigen for et veldig hyggelig opphold hos dere, god hjelp og gode samtaler.

Mine kjære – takk for at dere alltid er der og heier på meg. Takk for at dere har vært glade i meg og løftet meg opp gjennom hele prosessen, selv i de tidene jeg har vært helt «master-monster». Jeg elsker dere alltid, min lille heiagjeng.

Den aller største takken vil jeg rette til dere som har stilt opp til intervju til dette prosjektet. Takk for at dere tok meg imot med åpne armer og delte både verdifull kompetanse og erfaringer med meg.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	8
1.1	BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	9
1.2	FORMÅL	9
1.3	FORSKNINGSSPØRSMÅL	10
1.4	DEFINISJONER AV SENTRALE BEGREPER I OPPGAVEN	11
1.4.1	<i>Vold i nære relasjoner.....</i>	<i>11</i>
1.4.2	<i>Sápmi, samiske samfunn og samer</i>	<i>12</i>
1.4.3	<i>Legitimitet.....</i>	<i>12</i>
2	VOLD MOT KVINNER.....	13
2.1	INTRODUKSJON TIL TEMA	13
2.1.1	<i>Voldens omfang.....</i>	<i>14</i>
2.2	VOLD MOT URFOLKSKVINNER	15
2.3	VOLD MOT SAMISKE KVINNER	16
2.3.1	<i>Vold i Sápmi: Voldens natur.....</i>	<i>19</i>
2.3.2	<i>Hvordan er situasjonen i dag?</i>	<i>20</i>
2.4	PÅGÅENDE PROSJEKTER	21
2.5	KRAV OG RETTIGHETER OM BESKYTTELSE	23
2.5.1	<i>FNs erklæring om urfolks rettigheter</i>	<i>25</i>
2.5.2	<i>FNs Kvinnekonvensjon</i>	<i>25</i>
2.5.3	<i>Istanbulkonvensjonen.....</i>	<i>26</i>
2.5.4	<i>Nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.....</i>	<i>26</i>
2.5.5	<i>Krisesenterlova</i>	<i>27</i>
3	TEORETISK RAMMEVERK.....	28
3.1	INTERSEKSJONALITET	28
3.2	ASSIMILERING OG FORNORSKINGSPOLITIKK	32
3.3	FOREBYGGING AV VOLD MOT KVINNER.....	34
3.4	KONFLIKT SOM EIENDOM	37
4	METODISK RAMMEVERK.....	39
4.1	KVALITATIV METODE	39
4.1.1	<i>Dokumentanalyse</i>	<i>40</i>
4.1.2	<i>Utvalg.....</i>	<i>43</i>
4.2	INTERVJU	43
4.2.1	<i>Utvalg og rekruttering av informanter</i>	<i>44</i>
4.2.2	<i>Gjennomføring av intervjuer</i>	<i>45</i>
4.2.3	<i>Intervjuanalyse – analytisk tilnærming</i>	<i>45</i>
4.2.4	<i>Koding.....</i>	<i>46</i>
4.3	ETISKE VURDERINGER	46
4.3.1	<i>Informert samtykke</i>	<i>47</i>
4.3.2	<i>Konfidensialitet.....</i>	<i>47</i>
4.4	FORSKNINGENS KVALITET: VALIDITET, RELIABILITET OG FORSKERENS ROLLE	48

4.4.1	Metodiske utfordringer og studiens begrensninger	50
5	HANDLINGSPLANENE	51
5.1	HANDLINGSPLANENES STRUKTUR OG INNHOLD	51
5.1.1	Handlingsplanenes kunnskap og kompetanse om vold i samiske samfunn	53
5.2	EN FORSTÅELSE FOR DET SAMISKE OG DEN SAMISKE KVINNEN	55
5.2.1	Språk og kultur – å forstå «det samiske»	55
5.2.2	Et interseksjonelt perspektiv	57
5.2.3	Utdannelse	60
5.2.4	Maktrelasjoner i Sápmi, historie og idéen om den sterke samiske kvinnen	61
5.2.5	Vold i nære relasjoner i en samisk kontekst	63
5.3	EN MANGLENDE TILLIT TIL SYSTEMET	65
5.4	Å ENGASJERE GUTTER OG MENN I KAMPEN MOT VOLD MOT KVINNER	67
6	ISTANBULKONVENSJONEN	69
6.1	SAMISKE KVINNER OG ISTANBULKONVENSJONEN	70
6.2	DATAINNSAMLING OG MAKTFORHOLD I SÁPMI	73
6.3	ET MANGLENDE TILBUD	77
6.4	KONFLIKT SOM EIENDOM OG VOLD MOT SAMISKE KVINNER	79
6.5	MENNESKERETTIGHETENS UTFORDRINGER	82
7	DRØFTEDE OPPSUMMERING OG AVSLUTNING	86
	LITTERATURLISTE	90
	VEDLEGG 1: GODKJENNING AV NSD	99
	VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	100

1 Innledning

“The first form of institutional violence is the lack of services”

- United Nations (2013)

Vold mot kvinner er både en konsekvens av, og årsak til, ulikheter mellom kjønnene og undertrykkelse av kvinner. Kjønnsbasert vold er et problem som fortsetter å ramme mange kvinner over hele verden. Ingen samfunn er fri for vold, men noen er mer utsatt enn andre. Forskning fra både Norge og andre land viser at spesielt kvinner er utsatt for alvorlig vold og vold i nære relasjoner, og at urfolkskvinner er mer utsatt enn kvinner som er en del av majoritetsbefolkningen. Kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner erkjennes som et alvorlig brudd på menneskerettighetene, og staten har et klart ansvar for å arbeide for at alle skal kunne leve et liv fritt for vold og sikre voldsutsattes menneskerettigheter.

Samfunnet påvirker menneskerettighetene, og menneskerettighetene påvirker det juridiske systemet. Menneskerettighetene utgjør en viktig del av det moderne rettssystemet, både globalt og lokalt, og spiller en sentral rolle i moderne globale diskurser og politikk. Menneskerettighetenes mening og plass i samfunnet endrer seg etter hvordan menneskene de omfatter, forstår og behøver dem. Disse rettighetene har fått en stadig økende betydning i samfunnet og retten, og er et tydelig eksempel på hvordan retten endrer seg i møte med samfunnsrelaterte utfordringer.

Menneskerettighetene utgjør en viktig ramme i statens arbeid for å redusere og forebygge vold mot kvinner. Denne oppgaven vil ta for seg hvilke menneskerettslige utfordringer staten møter på i sitt arbeid for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner i Norge.

The invisibility of certain populations reflects more their social importance in the eyes of the dominant culture than the absence of domestic violence in their midst.

- Bograd (1999, s. 279)

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Vold mot kvinner, både fysisk, psykisk og seksuelt, er et problem av betydelig omfang verden over. En rekke deklarasjoner og konvensjoner er utviklet for å fastsette individers rettigheter, og ulike menneskerettskonvensjoner fastslår på ulike vis at staten i et gitt land er pliktet til å forebygge vold og beskytte voldsutsatte. Kvinner og urfolk nevnes ofte som to grupper som trenger spesiell beskyttelse. Det er bredt anerkjent at urbefolkninger verden over opplever diskriminering og marginalisering i større grad enn mange andre folkegrupper – også i Norge. Amnesty International (u.å.) skriver at tross ulike kulturer og identiteter som folk, deler urfolk verden over en rekke dystre virkeligheter og historier: de er ofte nektet å uttrykke sin kultur, blir utsatt for fysiske angrep og fratatt landområder, som igjen øker deres risiko for voldsutsettelse. Dette har ført til en rekke deklarasjoner og konvensjoner viet til å beskytte deres overlevelse, verdighet og rettigheter, som for eksempel *FNs erklæring om urfolks rettigheter* og *Den europeiske menneskerettskonvensjon* (EMK).

Under min tid som bachelorstudent på New Zealand hadde jeg gleden av å lære mye om, og jobbe en del med, māorifolket. I løpet av mine kriminologi- og konfliktløsningsstudier i Auckland var mye av pensum preget av hvordan og hvorfor māoriene er overrepresentert i fengsler, og hvordan en systematisk rasisme fortsetter å undertrykke māorifolket sosialt, politisk og økonomisk. Videre har en sterk interesse for feminisme og likestilling bidratt til et ønske om å utvikle et forskningsspørsmål ved å kombinere feministisk retts sosiologi og minoritetsgrupper i en norsk kontekst. Etter hvert som jeg tilegnet meg mer kunnskap om vold mot samiske kvinner og fikk en bredere forståelse for hvor utbredt problemet er, samt hvor lite utforsket det virket å være, falt valget på dette som tema.

1.2 Formål

Formålet med oppgaven er å kartlegge og undersøke den statlige innsatsen for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner i Norge, basert på de to seneste nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner, og hvilke menneskerettslige utfordringer staten møter på i sitt arbeid. Formålet med oppgaven er altså ikke å evaluere effektiviteten av tiltakene som er iverksatt av myndighetene, da dette vil kreve nøye evaluering av

tiltakens effekt over en lenger periode. Formålet er heller ikke å vurdere effektiviteten av menneskerettighetene i seg selv, men heller å undersøke hvilke menneskerettslige utfordringer som står i veien for å sikre samiske kvinner et liv fri for vold, vurdert i lys av den innsatsen som blir gjort i dag.

Denne teksten er skrevet som en masteroppgave i retts sosiologi ved Universitetet i Oslo.

1.3 Forskningsspørsmål

Hvilke menneskerettslige utfordringer møter den norske stat på i sitt arbeid mot vold mot samiske kvinner?

Vold mot kvinner og vold i nære relasjoner kan ikke forklares av en one-size-fits-all-tilnærming, og høye omfangstall tyder på et fortsettende problem som er utfordrende å møte. Oppgaven har derfor flere objektiver som henger tett sammen og må forstås i kontekst av hverandre for å kunne besvare forskningsspørsmålet på best mulig måte. Disse objektivene inkluderer blant annet:

1. Å kartlegge den statlige innsatsen mot vold mot samiske kvinner i Norge ved å spesielt fokusere på de to seneste nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner.
2. Å forstå utfordringene ved menneskerettighetene som et rammeverk for voldsforebyggende arbeid.
3. Å etablere en god oversikt over tidligere forskning om vold mot urfolkskvinner, både i og utenfor Norge for å få en forståelse av de unike sidene ved vold i samiske samfunn.
4. Å undersøke og forstå hvordan Istanbulkonvensjonen som en menneskerettslig standard kan brukes for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner i Norge.
5. Å utvikle en bredere forståelse av den statlige innsatsen mot vold mot samiske kvinner i lys av tidligere forskning og relevante retts sosiologiske teorier.

1.4 Definisjoner av sentrale begreper i oppgaven

1.4.1 Vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner, på engelsk ofte omtalt som *domestic violence*, defineres av Flury, Nyberg og Riecher-Rössler som «the threat or exercise of physical, psychological, and/or emotional violence; i.e., any type of force against another person with the intent of inflicting harm or exercising power and control over them» (2010, s. 2). Dette inkluderer dermed både fysisk og psykisk vold, men også seksuelle overgrep og seksualisert vold. Mens eldre definisjoner ofte er begrenset til fysisk vold påført av en person på en annen, inkluderer nyere definisjoner også trusler om vold og psykisk harme som former for vold. Videre skilles det gjerne mellom *community violence* og *vold i nære relasjoner*, sistnevnte også kjent som familie- og partnervold. *Community violence* er vold mellom personer som er ukjente for hverandre og skjer gjerne utenfor hjemmet, for eksempel mellom noen som havner i basketak på byen. Vold i nære relasjoner, på den annen side, forekommer mellom personer som fra tidligere har et forhold til hverandre og gjerne lever under samme tak (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 33). Det er derimot ikke begrenset til parforhold eller samboere, men inkluderer også barn, foreldre og øvrig familie, samt andre man har et nært forhold til.

Forskning viser at selv om både kvinner og menn opplever å bli utsatt for vold, rammes de gjerne på forskjellige måter og i ulik grad. Mens menn ofte utsettes for vold på offentlige plasser av en ukjent person, utsettes kvinner i større grad for vold i hjemmet og av noen de kjenner, altså noen som er en del av kvinnens nære relasjoner (Flury et al., 2010). Det er også kvinner som oftest utsettes for den mest langvarige og alvorlige volden (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011; 2013a). Straffeloven av 2005 § 282 definerer *nære relasjoner* som «nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer (...) nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje (...) slektning i rett oppstigende linje, noen i sin husstand eller noen i sin omsorg». Det er viktig å poengtere at begrepet *nære relasjoner* ikke nødvendigvis betyr det samme for alle grupper i samfunnet. I ulike grupper og miljø er blant annet storfamilien viktig, og i denne oppgaven vil begrepet *nære relasjoner* også inkludere kjæreste, storfamilie, venner og andre man står nær. Lillevik oppsummerer det godt når han skriver at «nære relasjoner kan på en folkelig måte forstås

som relasjoner mellom personer som står følelsesmessig nær hverandre», og at nærhet er subjektivt i form av hvem man selv føler seg nær (2019, s. 14-15).

1.4.2 Sápmi, samiske samfunn og samer

Sápmi, eller Sameland, er det tradisjonelle bosettingsområdet for samene. Sápmi er et område som strekker seg på tvers av landegrensene i de nordlige delene av Norge, Sverige, Finland og Russland (Statistisk sentralbyrå, 2018). I Norge er de mest konsentrerte samiske bosettingsområdene nord for Saltfjellet (Øverli, Bergman & Finstad, 2017). Ettersom det ikke registreres etnisk tilhørighet på personer bosatt i Norge, er samisk statistikk i all hovedsak geografisk basert. Dette gjør det også umulig å anslå nøyaktig antall samer bosatt i Norge. Øverli et al. forteller at «et estimat man ofte ser i litteraturen er at det finnes mellom 80 og 100.000 samer totalt, hvorav om lag 50 til 65.000 anslås å bo i Norge» (2017, s. 28). I løpet av de siste tiårene har det skjedd store sosioøkonomiske forandringer innenfor Sápmi, som igjen har ført til endringer i samenes livsstil. Tradisjonelt har samene vært avhengig av naturen for å sikre sitt levebrød gjennom reindrift, fiske og arktisk jordbruk – tradisjoner og næringer som i nyere tid er blitt utsatt for et enormt press fra stadig modernisering og en mer globalisert økonomi (Eikjok, 2004). Mange mennesker med samisk bakgrunn, spesielt unge mennesker, har også valgt å flytte ut av Sápmi og til storbyene, og den samiske befolkningen er dermed spredt over et stort geografisk område.

1.4.3 Legitimitet

Sand skriver at «med vektleggingen av grunnleggende frihetsrettigheter og demokratiske styringsformer er det et krav at lov og rett må skapes av felles prosesser i et samfunn, og at de må være allment aksepterte som lov og rett i det samfunnet» (2017, s. 167). Hva som skal til for at retten allment er akseptert og dermed sies å ha legitimitet, endrer seg i takt med samfunnet. Det er likevel helt essensielt for retten å ha legitimitet dersom den skal fungere som rett der den er ment. Rettens aksept, og dermed legitimitet, kan være knyttet til en rekke forhold, som innholdet i rettsnormene, prosedyrene for hvordan disse normene er blitt til, samt konsekvensene av rettsanvendelsen (Sand, 2017, s. 167). De rettslige normene skal gjelde for mange eller alle i et samfunn, og det er en forutsetning at disse lovgivende normene skal reflektere felles prinsipper og meninger i samfunnet. Likevel er det

opp til de lovgivende og valgte myndighetene å utforme lovgivningen og dermed håndheve disse felles normene. Dette innebærer at de institusjonene som er en del av den lovgivende håndhevelsesprosessen har makt i samfunnet (Sand, 2017, s. 170-171). Det er en bred enighet om at retten må ha legitimitet for å fungere, men noen uenigheter om hvilke kriterier som må møtes for om retten kan sies å være legitim. Noen argumenterer for eksempel at en større del av de internasjonale menneskerettighetene «må inkluderes i rettens grunnlag for at retten skal kunne hevdes å ha legitimitet» og understreker betydningen av individets rettigheter (Sand, 2017, s. 174).

2 Vold mot kvinner

2.1 Introduksjon til tema

Feministiske bevegelser har i løpet av de siste tiårene bidratt til økt oppmerksomhet på tema vold mot kvinner, samt et sterkt engasjement for å redusere dette. Spesielt gjennom de siste årene har det skjedd store endringer i hvordan myndighetene og befolkningen generelt forstår og møter vold i nære relasjoner. Kriesentergruppa i Oslo ble opprettet i 1976, etter at norske deltakere fikk høre om erfaringene fra kriesentre i London under et internasjonalt møte om forbrytelser mot kvinner som ble anholdt i Brussel samme år. Det tok ikke lang tid før det ble tydelig at vold mot kvinner også var et stort problem i Norge, og kriesentergruppa fikk økonomisk støtte fra myndighetene (Skjørten, Bakketeig, Bjørnholt & Mossige, 2019). Bevegelsen vokste raskt, og fem år etter at det første kriesenteret åpnet var vold mot kvinner godt plassert på dagsordenen som et politisk samfunnsproblem i Norge. Tidligere var vold mot kvinner og vold i nære relasjoner ansett som et privat problem som myndighetene ikke skulle gripe inn i. Etter hvert som en feministisk forståelse av vold og kvinnemishandling etablerte seg som eget forskningsfelt ble det rettet oppmerksomhet på hvordan man best kunne både avdekke, forstå og forklare seksuelle overgrep og vold mot kvinner (Skjørten et al., 2019, s. 16). Kvinnebevegelsen på 1970-tallet bidro til at den private volden kvinner ble utsatt for i hjemmet ble et etablert politikfelt, og gikk fra å være et privat til offentlig problem hvor myndighetene har fått ansvar for å bekjempe vold i nære relasjoner (Smette, Bredag & Stefansen, 2019).

Tross et stort, globalt engasjement over mange år, har kjønnsrelatert vold vist seg å være et problem som er vanskelig for verdenssamfunnet å overkomme. Selv i dag er vold utøvd av menn en av de største helsetruslene mot kvinner, og et problem som forsetter å ramme mange kvinner i alle deler av verden (Carmody, 2003). Konsekvensene av slik vold er nedslående for de kvinnene som er utsatt, og har ofte en svært negativ innvirkning på blant annet kvinners fysiske og psykiske helse – enten kort- eller langvarig - økonomisk og politisk samfunnsdeltakelse, samt økt risiko for alkohol- og narkotikamisbruk (Flury et al., 2010; Michau, Horn, Bank, Dutt & Zimmerman, 2015). Voldsutsatte kvinner er også mer utsatt for selvmordstanker og selvmordsforsøk, og rapporterer å ha problemer med minnetap, svimmelhet, og å utføre dagligdagse hverdagsoppgaver (García-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise & Watts, 2005). Vold i nære relasjoner er også et alvorlig problem for hele det norske fellesskapet, og koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder kroner årlig, i følge Justis- og beredskapsdepartementet. Disse samfunnsøkonomiske kostnadene går blant annet til fysisk og psykisk helsehjelp, barneverntiltak og krisesentertilbud over hele landet, økte politiressurser og sosialhjelp (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 4).

2.1.1 Voldens omfang

Det er et kjent og globalt problem at vold mot kvinner, av både fysisk, psykisk og seksuell natur, ofte ikke meldes fra til offentlige myndigheter og hjelpeapparat (Jonassen, 2014). Som et resultat fortsetter mange kvinner å leve med vold i hverdagen og lider under konsekvensene av dette (Watts & Zimmerman, 2002). Videre er det vanskelig å fastslå omfanget av vold og overgrep mot kvinner, både på verdensbasis og nasjonalt, da ulike undersøkelser gir svært varierende resultater (Hjemdal, 2014, s. 23), men også «fordi definisjonen og forståelsen av vold i nære relasjoner er i stadig endring» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013b, s. 28). Det anslås at mellom 75 000 og 150 000 mennesker utsettes for vold i nære relasjoner årlig i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013b, s. 11). Disse tallene er basert på en rekke spørreundersøkelser over flere år, og understreker hvor vanskelig det er å fastslå et mer konkret tall. Offentlig statistikk registrert hos politi og andre instanser, samt mer uavhengige spørreundersøkelser blant befolkningen, er de to hovedkildene til kunnskap om vold og overgrep i Norge i dag. Begge disse statistikkføringene har spesifikke problemer som

påvirker resultatene og dermed tallenes troverdighet. Hjemdal (2014, s. 24) forklarer at anmeldelsesstatistikken hos politiet kun måler den delen av volden som blir rapportert til, og registrert av, politiet. Dermed faller mange av voldstilfellene og de voldsutsatte utenfor statistikken, nemlig fordi de aldri blir registrert i den offentlige statistikken. Resultatene av befolkningsundersøkelser, på sin side, er lett påvirket av metoden som brukes, hvem som besvarer undersøkelsene og hvilke spørsmål som stilles. I tillegg har enkelte grupper i samfunnet, som eldre, ikke-vestlige innvandrere, lavt utdannede og personer i rusmiljøer, en lavere svarprosent enn andre (Hjemdal, 2014). Som et resultat er det en risiko at forekomsten av vold både blant enkelte grupper og i samfunnet totalt, underestimeres, og det forventes at mørketallene er store.

2.2 Vold mot urfolkskvinner

Tross mye forskning på vold mot kvinner, samt en rekke konvensjoner og erklæringer som adresserer problemet, skriver De forente nasjoner (FN) i 2013 at det er en stor mangel på litteratur om vold mot urfolkskvinner verden over. Spesielt manglende er forskning på vold mot urfolkskvinner fra kvinnenenes eget perspektiv og deres forståelse for vold (Burnette & Cannon, 2014; De forente nasjoner, 2013). Der det finnes litteratur, viser funnene at vold mot urfolkskvinner er alvorlig og omfattende. I tillegg tyder litteraturen i en rekke land på at vold rammer urfolkskvinner i større grad enn andre grupper i samfunnet, også sammenliknet med kvinner som ikke tilhører urfolksgrupper. Dette viser tidligere forskning på vold mot urfolkskvinner blant annet i Australia (Cunneen, 2002; Keel, 2004), USA (Burnette & Cannon, 2014), New Zealand (Simon-Kumar, 2019) og Norge (Eriksen, 2017).

FN skriver også at utøvelse av vold mot urfolkskvinnerkvinner ikke er begrenset til å skje innenfor kvinnenenes hjem eller deres nære relasjoner, og at volden de utsettes for heller ikke alltid er mellommenneskelig. I kategoriseringen og definisjoner av vold mot urfolkskvinner må vold fra staten og innen privat sektor også beregnes. Selv om denne volden skiller seg fra den mellommenneskelige og intime volden i hjemmet eller kvinnenenes nære relasjoner ved at den ikke nødvendigvis er fysisk, emosjonell eller seksuell, kan vold mot urfolkskvinner forsterkes ved at de også opplever diskriminering på bakgrunn av rase, kjønn og identitet, spesielt når de oppsøker hjelp for den volden de blir utsatt for hjemme (De forente nasjoner, 2013, s. 3). Urfolkskvinner har selv uttalt at volden de utsettes for har en direkte positiv

korrelasjon til deres historiske posisjon i storsamfunnet etter mange år med kolonialisering og assimileringspolitikken verden over. Videre understreker FN at medlemsstater må styrke sin innsats og sine tiltak for å redusere vold mot urfolkskvinner, og sørge for at disse tiltakene er systematiske og blir opprettholdt (De forente nasjoner, 2013, s. 2). Disse tiltakene burde dessuten utvikles i samarbeid med urfolk for å forsikre beskyttelse fra alle former for vold og diskriminering, en tilnærming som har vist seg å være effektiv i arbeidet mot vold mot urfolkskvinner i for eksempel Australia (De forente nasjoner, 2013, s. 7). Artikkel 22 (2) fra FNs erklæring om urfolks rettigheter fokuserer spesielt på medlemsstater som aktive parter i arbeidet mot vold mot urfolkskvinner.

I sin studie av urfolkskvinneres erfaringer med vold i nære relasjoner i USA, forklarer Burnette og Cannon (2014) om den unike, sammensveidde naturen til urfolksfamiliene de ble kjent med underveis i sitt arbeid. I sine erfaringer fant de at husholdninger hvor storfamilien bor sammen, og husholdninger på tvers av familier innenfor den samme stammen, var vanlig. I studien fant de også at over 70% av kvinnene hadde vært vitne til vold i nære relasjoner. Videre forklarer de hvordan dette er problematisk: vold i nære relasjoner påvirker ikke kvinner, barn og familier kun på det tidspunktet der det skjer, men også i lang tid fremover. Burnette og Cannon forklarer at vold i nære relasjoner «not only affects women, children, and families at one point in time, it has been found to be transmitted intergenerationally. Social learning theory proposes that violence can become normative for children who witness IPV¹ who may, in turn, resort to the use of IPV as a form of conflict resolution» (Burnette & Cannon, 2014).

2.3 Vold mot samiske kvinner

Det finnes lite forskning på omfanget av vold i samiske samfunn. Det lille som finnes, viser derimot at vold i nære relasjoner og vold mot kvinner er et omfattende problem også i Sápmi. Astrid Eriksens doktoravhandling fra 2017 gir et bilde på det brede omfanget av vold mot samiske kvinner i Midt- og Nord-Norge. Funnene til Eriksen viser at 45% av den samiske populasjonen som deltok i studien rapporterte å ha blitt utsatt for vold, enten fysisk, psykisk/emosjonell eller seksualisert vold. Sammenliknet rapporterte omtrent 32.6% av den

¹ IPV = intimate partner violence, en form for vold i nære relasjoner

ikke-samiske befolkningen det samme. Høyest var andelen samiske voldsutsatte kvinner, hvor hele 49% rapporterte å ha blitt utsatt for vold, sammenliknet med omtrent 34% av ikke-samiske kvinner (Eriksen, 2017, s. 46-47). I sin studie fant Eriksen at samisk etnisitet er en direkte risikofaktor for å bli utsatt for alle typer mellommenneskelig vold i løpet av livet. Resultatene var signifikante for begge kjønn, med unntak av seksuell vold mellom menn. Resultatene var signifikante også etter å ha justert for sosioøkonomiske og demografiske faktorer, samt nivå for alkoholinntak. Samtidig er resultatene tydelige på at problemet med vold i samiske miljøer har store konsekvenser for de utsatte. Resultatene viser at voldsutsatthet blant samer er direkte knyttet til problemer med PTS²-symptomer og en rekke andre helseplager som følge av å ha blitt utsatt for vold i barndommen. Rapporten viser også at sammenhengen mellom kroniske helseplager og vold i barndommen er sterkest for samiske kvinner (Eriksen, 2017). Funnene i studien understreker behovet for mer forskning og en bredere kartlegging av tema om vold i samiske miljø, og spesielt vold mot samiske kvinner.

I tillegg til Eriksens doktoravhandling er det spesielt en studie fra 2017 som står sentralt i forskningen på vold i samiske samfunn i Norge. I 2017 publiserte Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin rapport *Om du tør å spørre, tør folk å svare. Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*, som viser at «vold i nære relasjoner i samiske samfunn er et lite utforsket felt i Norge og Norden» (Øverli et al., 2017, s. 3). Rapporten fra NKVTS er et resultat av et prosjekt initiert og finansiert av Sametinget sammen med Justis- og beredskapsdepartementet, som ble satt i gang for å «frembringe kunnskap om erfaringene ansatte i hjelpeapparat og politi har fra sitt arbeid med vold i nære relasjoner i samiske samfunn» (Øverli et al., 2017, s. 3). Prosjektet ble gjennomført på bakgrunn av tidligere forskning om at mange voldsutsatte møter på utfordringer som hindrer dem fra å søke hjelp når eller melde fra om volden. Forskningen tyder også på at mennesker med urfolkbakgrunn møter på helt spesielle utfordringer i forbindelse med dette.

² PTS: Post-traumatisk stress.

Resultatene fra NKVTS sin studie viser at ansatte i hjelpeapparatet ofte opplever å møte på utfordringer som hindrer dem i å gjøre den gode jobben de ønsker i møte med samiske voldsutsatte. Disse utfordringene var spesielt knyttet til manglende språk- og kulturkompetanse blant de ansatte i hjelpeapparatet, som gjorde det vanskelig å møte de samiske voldsutsatte på en god nok måte. Et annet viktig funn er at mange samiske voldsutsatte mangler tillit til storsamfunnet, og at dette i stor grad påvirker møtet mellom samiske voldsutsatte og ikke-samiske ansatte i hjelpeapparat og politi. «Deltakerne la vekt på at ikke-samiske ansatte må vise ydmykhet og sensitivitet i møte med samiske familier, men kritiserte samtidig dem som trår alt for forsiktig, i frykt for å stigmatisere og virke krenkende» (Øverli et al., 2017, s. 8). Forholdet til familien, storfamilien, lokalsamfunnet og sin samiske identitet resulterer også i at voldsutsatte holder sine opplevelser tett til brystet og unngår å melde fra om voldsopplevelser. Dette grunner i en frykt for å miste sin plass i familien, miljøet de er en del av, eller å miste sin samiske identitet. Disse funnene viser at man må ta hensyn til en rekke faktorer i arbeidet med å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) utgav i 2018 en temarapport med ønske om «å redegjøre nærmere for myndighetenes menneskerettslige plikt til å forebygge, avverge og etterforske vold og overgrep der den voldsutsatte er samisk» (NIM, 2018, s. 4). Rapporten ser på forpliktelsene i Den europeiske menneskerettskonvensjon, FNs kvinnekonvensjon, Istanbulkonvensjonen og FNs barnekonvensjon i en samisk kontekst, og kommer med en rekke anbefalinger til hvordan norske myndigheter kan styrke sin innsats i arbeidet for å forebygge og redusere vold mot samiske voldsutsatte. NIM forklarer at et helhetlig system som skal forebygge, avverge og etterforske er en helt sentral del av de forpliktelsene staten har, og at riktig kompetanse er viktig for å få til dette. Videre skriver de at mye tyder på at denne kompetansen mangler mange steder i dag, og at det er et behov for forskning på en rekke områder (NIM, 2018, s. 7). Avslutningsvis står det at «samlet mener NIM at til tross for flere adekvate tiltak (...) har ikke myndighetenes innsats for å ivareta menneskerettighetene til den samiske voldsutsatte vært god nok» (NIM, 2018, s. 40).

2.3.1 Vold i Sápmi: Voldens natur

Tidligere forskning viser at problemet med vold og overgrep i samiske miljøer virker å være svært sammensatt, med en rekke faktorer som spiller inn. Blant annet viser forskningen at samiske overgrepsofre i liten grad rapporterer om sine opplevelser. Rapporten fra NKVTS nevner en rekke barrierer som stopper samiske voldsutsatte i å anmelde volden de utsettes for, som videre skaper utfordringer for både å stoppe, redusere og forebygge denne volden. For det første viser det seg at overgrep er et svært tabubelagt tema i samiske samfunn. Mange vold- og overgrepsutsatte lever i frykt for å ødelegge familien og viktige relasjoner i lokalmiljøer hvor «alle kjenner alle», dersom de skulle stå frem med sin historie og søke hjelp (Øverli et al., 2017, s. 8). For det andre finnes det en idé i den samiske kulturen om at samer skal være sterke og tåle alt, kanskje spesielt det som er tungt og vanskelig. Dette fører til at terskelen for å melde fra om vold og seksuelle overgrep blir lagt enda høyere, og at det prates lite om vold og overgrep i samiske samfunn. For det tredje, muligens som et resultat av dette, mangler det språk på samisk for å snakke om nettopp vold og overgrep. Dette understrekes også i rapporten fra NIM (2018), som anbefaler å utvikle en plan som skal inn i skolen for å lære samiske barn om kropp og egen grensesetting på deres eget språk.

Spesielt myten om den sterke samiske kvinnen er et eget aspekt også samiske akademikere diskuterer. Kuokkanen (2007) skriver at konseptet *den sterke samiske kvinnen* ble skapt på 1970-tallet, på en tid hvor mange følte et behov for å skille det samiske folk fra den øvrige befolkningen – en slags opposisjon til storsamfunnet. I tiden etter var det viktig for mange i Sápmi å understreke at samiske kvinner ikke var like undertrykt som andre kvinner i Norden, og at kvinner i samiske samfunn var likestilt med menn. Som et resultat er myten om den sterke samiske kvinnen ofte blitt brukt mot samiske kvinner i kvinnekamp- og likestillingssaker. Kuokkanen argumenterer at det finnes noen sannheter ved denne stereotypen om samiske kvinner; i likhet med mange andre urfolk i verden, har samiske kvinner tradisjonelt hatt en likestilt posisjon med menn i form av likt fordelte arbeidsoppgaver, roller og domener. Dermed faller mange tilbake på argumentet om den sterke samiske kvinnen, også i diskusjoner der urettferdigheter mot samiske kvinner er tema. Et sterkt grep rundt denne myten bidrar til at de mindre positive aspektene ved

mange samiske kvinners liv ikke blir snakket om, og forblir tabu i samiske samfunn (Kuokkanen, 2007, s. 75).

Rapportene fra både NIM og NKVTS fastslår videre at det er et manglende tilbud for samiske voldsutsatte. At kompetente tjenesteytere som møter voldsutsatte har kunnskap om samisk språk og kultur har vist seg å være manglende, noe som igjen fører til at færre samiske voldsutsatte søker hjelp eller har tillit til systemet som skal kunne bistå dem (NIM, 2018; Øverli et al., 2017). Her understrekes det at samer i følge både Grunnloven og sameloven har rett til å bruke samisk språk i møte med myndighetenes tjenesteapparat (NIM, 2018, s. 37). Ansatte i hjelpeapparater har også selv uttrykt at de opplever det utfordrende å møte på mennesker med samisk språk og kultur i sitt arbeid, og dermed ikke får gjort det gode arbeidet de ønsker (Øverli et al., 2017). Når det i tillegg er tabubelagte temaer som vold og seksuelle overgrep det er snakk om, gjør språkbarrieren dette ekstra vanskelig. Rapporten fra NIM konkluderer med at «det finnes flere svakheter i den menneskerettslige beskyttelsen av den samiske voldsutsatte, og anbefaler at myndighetene iverksetter en egen handlingsplan rettet mot vold og overgrep i samiske samfunn» (2018, s. 10).

2.3.2 Hvordan er situasjonen i dag?

Tema om vold og overgrep i samiske samfunn er blitt tilegnet mye medieoppmerksomhet de siste årene; kanskje spesielt etter avsløringene i Tysfjord-saken, publiseringen av NKVTS sin rapport i 2017 og NIMs rapport i 2018. Tysfjord-avsløringene som startet i 2016 avdekket 151 overgrepssaker av seksuell natur i Tysfjord, hvorav mange av sakene gikk mange år tilbake i tid. Etterforskningen viste at det fantes en nær relasjon mellom offer og gjerningsperson i mange av sakene, og at noen av de mistenkte i etterforskningen også hadde status som fornærmet i andre saker. Mange av de involverte hadde tilhørighet til det lulesamiske miljøet i Tysfjord og den læstadianske menigheten i kommunen, to faktorer som også preget etterforskningsarbeidet til politiet (Nordland politidistrikt, 2017).

I rapporten «Overgrepene i Tysfjord – erfaringer og funn fra politiets etterforskning» (2017) tar politiet selvkritikk for deres håndtering av overgrepssakene i Tysfjord, og politimester Tone Vangen skriver at jobben som ble gjort av Nordland politidistrikt i forkant av avsløringene i 2016 ikke var god nok. Videre uttrykker hun et ønske om at innbyggerne i

Tysfjord skal ha tillit til politiet som finnes der, og at de vil jobbe på en annerledes måte fremover for å sørge for en god og trygg plass for kommunens innbyggere. Parallelt med etterforskningen hadde politiet som hovedmål å forebygge nye overgrep i Tysfjord kommune, både ved å kartlegge det som allerede hadde skjedd og ved å styrke et tverrfaglig samarbeid på tvers av viktige aktører i kommunen, det lulesamiske miljøet og den læstadianske menigheten (Nordland politidistrikt, 2017, s. 5-6).

I juni 2018 svarte daværende justis-, beredskaps- og innvandringsminister Tor Mikkel Wara på et skriftlig spørsmål fra SV-politiker Petter Eide at regjeringen ville komme tilbake til hvordan anbefalingene i politirapporten kan følges opp etter en gjennomgang av publikasjonen. I november samme år skrev Pål Hivand, redaktør i Norsk rikskringkasting Sápmi (NRK Sápmi), at det norske samfunn i lang tid har «møtt ofrene med taushet og manglende tiltak» (Hivand, 2018), og i april 2019 uttrykte daværende kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande til at voldsstatistikken i samiske samfunn er skrekkelig høy. Videre sa hun at hun ville møte med sametingspresidenten for å finne ut av hvordan man best kan støtte de voldsutsatte kvinnene som trenger det (Utsi, 2019).

Rapportene fra NKVTS og NIM, mediedekningen de siste årene og uttalelsene fra offentlige figurer viser at vi som samfunn i nyere tid er blitt svært klare over dagens problem med vold, spesielt vold mot kvinner, i samiske samfunn. Likevel fortsetter de fysiske, psykiske og seksuelle overgrepene å ramme samiske kvinner i stort omfang, og i desember 2018 uttrykte likestillings- og diskrimineringsombud Hanne Bjurstrøm til NRK at myndighetene har sviktet samiske kvinner som utsettes for vold (Larsson, Aslaksen, Holmestrand & Porsanger, 2018).

2.4 Pågående prosjekter

Regjeringen tilegnet for noen år tilbake 50 millioner kroner til et femårig forskningsprosjekt om vold i nære relasjoner som skulle bidra til økt kunnskap om omfang, årsaker, karakter og konsekvenser av vold i nære relasjoner i ulike samfunnsgrupper. Denne kunnskapen skal videre brukes til å etablere gode tiltak for å styrke forebygging og for å bekjempe vold i nære relasjoner. Prosjektet ble gjennomført av Velferdsforskningsinstituttet NOVA og NKVTS i perioden 2014 til 2019 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2018). NOVA og NKVTS fikk tildelt 25 millioner kroner hver til forskningsarbeidet. NKVTS arbeider i perioden 2020-2023

også med et prosjekt om vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn, som skal gi kunnskap om både utsatte og utøvere av vold, samt gi informasjon om de utsattes tilgang på tilpassede hjelpetjenester og rettferdighet (NKVTS, u.å.).

Regjeringen uttalte i 2019 at de arbeidet med å utvikle en ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner som «skal ivareta Norges forpliktelser i Europarådets konvensjon om å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen)» samt at «den nye handlingsplanen vil ha en egen del om vold og overgrep i samiske samfunn» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019). Regjeringen skrev i utgangspunktet på sine hjemmesider at den nye handlingsplanen skulle være klar i første halvdel av 2020, men handlingsplanen ble først publisert i august 2021. Av tidsmessige årsaker har det ikke vært mulig å inkludere den nye handlingsplanen tilstrekkelig i denne oppgaven. Likevel ønsker jeg å legge til noen korte kommentarer om viktige observasjoner i den nye handlingsplanen, som jeg mener er gode fremskritt:

1. «Det er gjennomført et forprosjekt for å gjenopprette og styrke krise- og incestsentertilbudet i Indre Finnmark i samarbeid med Karasjok kommune» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 71). Tiltak 65 i handlingsplanen lover å styrke krisesentertilbudet til den samiske befolkningen, samt sørge for god kompetanse blant de ansatte og et individuelt tilrettelagt tilbud.
2. Det er tilegnet en egen del om den samiske befolkningen i handlingsplanen. Denne delen er omfattende, strekker seg over mange sider og inneholder en rekke tiltak spesielt rettet mot den samiske befolkningen. Dette er en betydelig forbedring fra tidligere handlingsplaner, hvor den samiske befolkningen har vært tilsynelatende totalt fraværende i regjeringens arbeid. Det er tydelig at den nye forskningen er kommet til nytte, og at det fremdeles er behov – og tilrettelegges – for mer.
3. På oppfordring fra Samisk legeforening har Helsedirektoratet tatt initiativ til et nordisk samarbeid om problemstillingen rundt manglende språk- og kulturkompetanse i helsestasjons- og skolehelsetjenestene. Dette kan hjelpe med å styrke hjelpeapparatet og offentlige myndigheters legitimitet i møte med samiske voldsutsatte.

Stortinget har i tillegg opprettet en ny kommisjon, kalt Sannhets- og forsoningskommisjonen, som har fått i oppgave å granske fornorskingspolitikken og den uretten som samer, norskfinner og kvener er blitt utsatt for. På sin egen hjemmeside skriver Stortinget at kommisjonen skal gjennomføre tre oppdrag:

- «1. Det skal gjøres en historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner både lokalt, regionalt og nasjonalt.*
- 2. Virkningene av fornorskingspolitikken skal undersøkes. Er det noen ettervirkninger i dag, må disse komme fram i rapporten.*
- 3. Foreslå tiltak som bidrar til videre forsoning.»* (Stortinget, 2020).

Kommisjonen består av elleve fagpersoner, i tillegg til Dagfinn Høybråten som har fått i oppdrag å lede kommisjonen. Kommisjonens arbeid skal fremstilles i en rapport høsten 2022. I denne sammenheng er spesielt punkt 2 av særlig interesse, da ettervirkningene av fornorskingspolitikken slik de er tydelige i dag skal fremstilles i rapporten. Det er fremdeles et behov for å undersøke på hvilke måter fornorskingspolitikken samene ble utsatt for i lang tid har påvirket samiske samfunn, og hvordan dette kan ha hatt en innvirkning på dagens problemer med vold mot samiske kvinner.

2.5 Krav og rettigheter om beskyttelse

Det er de siste tiår utviklet en rekke viktige internasjonale avtaler som skal forsikre alle menneskers rettigheter. Etter andre verdenskrig ble De forente nasjoner (FN) etablert, og Den universale menneskerettighetserklæringen ble utviklet for å forsikre alle verdens mennesker like rettigheter. I ettertid har det blitt utarbeidet flere slike erklæringer med spesielt fokus på enkelte grupper i samfunnet, som bygger videre på FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Dette inkluderer blant annet FNs kvinnekonvensjon, samt FNs erklæring om urfolks rettigheter, som ble utarbeidet i samarbeid med urfolk verden over. Flere av disse konvensjonene har i nyere tid fått en mer en sentral rolle i det norske rettsvesenet. I 1999 ble blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjonen og FNs kvinnekonvensjon, samt deres tilleggsprotokoller, gjeldende som norsk lov

(Menneskerettsloven, 1999). Dersom det oppstår motstrid, går disse konvensjonene foran andre bestemmelser. Dette skjerper betydelig statens plikt til å forebygge vold mot kvinner i Norge.

Menneskerettighetserklæringen ble utviklet etter en lang periode med konflikter, krise og lidelser, hvor millioner av mennesker opplevde å bli utsatt for alvorlige overgrep av statlige makter. Som et resultat av dette er menneskerettighetene hovedsakelig fokusert på statlige overgrep mot sivile, og å forsikre menneskers politiske friheter (Bunch, 1990, s. 488).

Debatten rundt menneskerettighetene har vært konstant siden deres opprinnelse, men i følge Bunch (1990) tok det lang tid før mangelen på et konkret fokus på kvinner ble adressert. I nyere tid har vi derimot sett et økt engasjement rundt kvinners sosioøkonomiske status, hvordan den gjør dem sårbare for vold og overgrep som ikke utelukkende utføres av statlige aktører, og at menneskerettighetene dermed også er knyttet til overgrep utført av privatpersoner i private sfærer. Bunch er likevel tydelig i sin mening om at staten har et særegent ansvar for å beskytte kvinner, og skriver at «the assumption that states are not responsible for most violations of women's rights ignores the fact that such abuses, although committed perhaps by private citizens, are often condoned or even sanctioned by states» (1990, s. 488).

Den norske stat har også et konkret menneskerettslig ansvar overfor den samiske befolkningen. Kapittel E av Norges Grunnlov omfatter 22 paragrafer som sikrer menneskerettighetene i Norge. Grunnlovens §108 omhandler det samiske folk, og stadfester at «dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv». At staten selv skal legge forholdene til rette for at en slik utvikling skal være mulig, skjerper statens ansvar for å sikre samiske kvinners menneskerettslige krav på et liv fri for vold. Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, Sameloven, inneholder også en rekke bestemmelser om samefolkets rettigheter – blant annet om retten til bruk av samisk språk og Sametingets arbeidsområde og myndighet.

2.5.1 FNs erklæring om urfolks rettigheter

FNs erklæring om urfolks rettigheter ble vedtatt 13. september 2007, etter mange års arbeid som startet allerede i 1984. Erklæringen ble utarbeidet gjennom et samarbeid mellom en rekke stater og ulike urfolksgrupper over hele verden. På regjeringens egen hjemmeside skriver de at norske myndigheter deltok aktivt i utviklingen av erklæringen om urfolks rettigheter, og at de hadde et tett samarbeid med Sametinget under prosessen for å forsikre det samiske folks representasjon gjennom Norges delegasjon i forhandlingene i FN. De skriver også at erklæringen er viktig for å forstå hvilke rettigheter urfolk har og hva slags arbeid en dermed må legge til rette for, men at det ikke er et «folkerettslig bindende dokument» (Regjeringen, 2020). Erklæringen tilføyer dermed ingen nye lover eller lovlig bindende rettigheter per definisjon, men erkjenner urfolks unike behov og skaper et rammeverk for hvordan stater verden over kan sikre disse behovene.

Erklæringen nevner spesifikt urfolkskvinner tre ganger:

- *«Artikkel 21 (2): Statene skal treffe effektive tiltak, eventuelt også særlige tiltak når dette er passende, for å sikre en kontinuerlig bedring av urfolks økonomiske og sosiale kår. Det skal legges særskilt vekt på rettighetene og de spesielle behovene til eldre, kvinner, ungdom, barn og personer med nedsatt funksjonsevne*
- *Artikkel 22 (1): Ved gjennomføringen av denne erklæring skal det legges særskilt vekt på rettighetene og de spesielle behovene til eldre, kvinner, ungdom, barn og personer med nedsatt funksjonsevne blant urfolk.*
- *Artikkel 22 (2): Statene skal, sammen med vedkommende urfolk, treffe tiltak for å sikre at kvinner og barn tilhørende urfolk er fullt ut beskyttet og sikret mot enhver form for vold og diskriminering». (De forente nasjoner, 2007).*

2.5.2 FNs Kvinnekonvensjon

FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner, kort kjent som FNs kvinnekonvensjon, ble vedtatt av FNs generalforsamling i 1979. Kvinnekonvensjonen er ratifisert av Norge og en del av menneskerettsloven (Menneskerettsloven, 1999). I forbindelse med konvensjonen ble det også opprettet en egen komité, FNs kvinnekomité – CEDAW – som følger opp medlemslandene og ser til at de oppfyller det de har lovet ved å

forplikte seg til konvensjonen. CEDAW kommer også med regelmessige råd og anbefalinger til medlemslandene om hvordan de kan gjøre en bedre jobb i sitt arbeid mot å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner. I motsetning til urfolkserklæringen er kvinnekonvensjonen et rettslig bindende dokument.

2.5.3 Istanbulkonvensjonen

Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, kort kjent som Istanbulkonvensjonen, ble undertegnet av Norge i 2011 og trådte i kraft som norsk lov i 2017. Konvensjonen forklarer i detalj hvilke plikter staten har for å stoppe vold mot kvinner, og legger til rette for en holistisk tilnærming til problemet. Dette inkluderer blant annet å støtte frivillige organisasjoner som arbeider aktivt mot kjønnsbasert vold, å fokusere spesielt på gutter og menn, å fremme tiltak som styrker kvinners posisjon i samfunnet, samt å tilrettelegge for et godt tverrfaglig samarbeid. I motsetning til Straffeloven, inkluderer Istanbulkonvensjonen også nåværende eller tidligere partnere som en del av definisjonen «nære relasjoner», uavhengig av ekteskap eller samboerskap, enten nåværende eller tidligere.

Et gjennomgående argument i Istanbulkonvensjonen er at vold mot kvinner er et alvorlig brudd på deres menneskerettigheter. Partene som har signert konvensjonen har blant annet forpliktet seg til å forsikre kvinners menneskerettigheter gjennom en rekke tiltak, og ved å engasjere og mobilisere ulike relevante aktører som skal jobbe for å forsikre dette målet. Ettersom Istanbulkonvensjonen i seg selv er subjekt for analyse i denne oppgaven, vil en mer detaljert beskrivelse av konvensjonen komme i del 6 av oppgaven, som en del av analysen.

2.5.4 Nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner

Den norske regjeringen anerkjenner at vold i nære relasjoner er et problem av betydelig omfang i det norske samfunn, og har i den sammenheng utviklet flere nasjonale handlingsplaner for å arbeide mot vold i nære relasjoner. Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i de to seneste handlingsplanene, *Et liv uten vold: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017* og *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012*. Begge disse handlingsplanene erkjenner at kvinner utsettes for den mest alvorlige og langvarige volden,

og understreker at Norge har sluttet seg til en rekke internasjonale avtaler for å bekjempe vold i nære relasjoner. Videre inneholder handlingsplanene en rekke tiltak som dekker mange områder og tema som påvirkes av vold i nære relasjoner. Disse tiltakene innebærer blant annet å både kartlegge voldsomfanget i Norge, vold mot barn og eldre, vold mot mennesker i særlig utsatte grupper, helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner, kartlegging av tjenestetilbud og kartlegging av behandlingstilbudet for voldsutøvere, for å nevne noen.

I likhet med Istanbulkonvensjonen, er *Et liv uten vold: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017* og *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* subjekt for analyse i denne oppgaven. En videre innholdsbeskrivelse, samt analyse av disse dokumentene vil derfor også fortsette i del 5 av oppgaven.

2.5.5 Krisesenterlova

Krisesenterlova, som trådte i kraft 1. januar 2010, «forplikter kommunene både når det gjelder innhold og kvalitet i krisesentertilbudet og når det gjelder samarbeid mellom ulike instanser», og fungerer som et viktig verktøy i innsatsen mot vold i nære relasjoner på kommunalt nivå (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 9). Det er kommunene som har ansvar for å sørge for et krisesentertilbud, og i 2011 ble statsinnskuddet til krisesentrene innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Loven understreker offentlige myndigheters ansvar til å sikre at voldsutsatte og voldstruede kvinner, barn og menn har tilgang på beskyttelse og tilrettelagt hjelp. Krisesenterlova er i stor grad basert på tilbudet krisesentrene hadde i forkant av at loven trådte i kraft, og inkluderer døgnåpen telefontjeneste, oppfølging, veiledning og hjelp til å kontakte andre hjelpetjenester, og et midlertidig botilbud (Krisesenterlova, 2009). «Krisesenterlova innebærer også en kommunal plikt til å sørge for at krisesentertilbudet er samordnet med andre deler av hjelpeapparatet, slik at brukerne får en helhetlig oppfølging» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 17).

3 Teoretisk rammeverk

I denne delen av oppgaven vil jeg introdusere fire teoretiske perspektiver. De fire teoriene er relevant for å besvare problemstillingen. Det teoretiske rammeverket som introduseres i dette avsnittet vil brukes senere for å drøftes opp mot funnene i intervju- og dokumentanalysene.

3.1 Interseksjonalitet

Mange feministiske bevegelser og teorier har lenge blitt kritisert for å bygge på forestillinger om at det finnes et universalt 'normal' for alle kvinner, som ikke tar hensyn til begrensningene ved å klassifisere kjønn som én enkelt gruppe som objekt for analyse og forståelse (McCall, 2005; Schömer, 2013). Som mennesker er våre sosiale liv for flytende og kompliserte til å kunne passe inn i simplifiserte kategorier som for eksempel kun *mann* eller *kvinne*. Oxford English Dictionary definerer interseksjonalitet slik: «the interconnected nature of social categorizations such as race, class, and gender as they apply to a given individual or group, regarded as creating overlapping and interdependent systems of discrimination or disadvantage». Interseksjonalitet kan beskrives som et feministisk teoretisk rammeverk en kan bruke for å forstå hvordan ulike aspekter som kjønn, etnisitet, seksuell orientering, hudfarge og andre sosiale og karakteristiske trekk kombineres og overlapper, og dermed skaper unike former for diskriminering av individer. Teorien ble først introdusert av Kimberlé Crenshaw i hennes artikkel *Demarginalizing the intersection of race and sex: a black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics* fra 1989, som tok utgangspunkt i fargede kvinners situasjon og opplevelser med diskriminering på arbeidsmarkedet i USA. Interseksjonalitet har senere etablert seg som en av de viktigste teoriene innenfor feministisk tenking, og har vært med på å endre hvordan kjønn forstås innen forskning (Shields, 2008).

Interseksjonalitet tar høyde for de sosiale forholdene i samfunnet og kompleksitetene disse medfører. For slik Schömer skriver, «hverken kvinner, menn, transseksuelle individer, etnisk tilhørighet, handikap, seksuell orientering eller alder er homogene størrelser» (2013, s. 625, egen oversettelse). Mennesker i såkalte ulike sosiale grupper, som deler for eksempel kjønn

og etnisitet, pleier å ha visse ting til felles, men det er altså viktig å forstå at disse gruppene ikke er homogene; de som tilhører dem deler ikke nødvendigvis alle de samme egenskapene som forbindes med gruppen (Yuval-Davis, 2006). Et interseksjonelt perspektiv tar høyde for forskjellen mellom kvinner, deres liv og livsvilkår, både innenfor ulike grupper i samfunnet og mellom ulike deler av verden (Schömer, 2013, s. 625), ved å anerkjenne krysningen av kjønn med andre dimensjoner av deres sosiale identiteter (Shields, 2008, s. 303). Bograd (1999) argumenterer at interseksjonalitet krever at vi utvikler teorier som går dypere enn å forstå vold i nære relasjoner kun på grunnlag av kjønn, og at et så ensidig fokus kan hindre videre utvikling og viktig empirisk forskning.

Schömer skriver også at «et av utgangspunktene for lovgivningen i Skandinavia er alle menneskers likeverd, hvilket utvilsomt er et fortreffelig utgangspunkt, men når det ikke tas høyde for de reelle sosiale forhold ved anvendelsen av loven, får den ikke den tilsiktede virkning» (2013, s. 625, egen oversettelse). Et interseksjonelt perspektiv tar høyde for at sosiale identiteter, og diskrimineringen som følger disse komplekse identitetene, må forstås i samme kontekst som maktforholdene der de eksisterer (Shields, 2008). Feministiske bevegelser har i stor grad vært drevet og frontet av hvite middelklassekvinner, og det er i all hovedsak deres opplevelser med diskriminering som har drevet den feministiske bevegelsen (Shields, 2008, s. 302). Crenshaw skiller mellom strukturell interseksjonalitet og politisk interseksjonalitet. Strukturell interseksjonalitet reflekterer hvordan individers juridiske status eller sosiale behov marginaliserer dem, spesielt på grunn av samlingen av deres identiteter. Politisk interseksjonalitet, på den annen side, fremhever de ulike og muligens motsigende behovene til de respektive gruppene som et individ baserer sin identitet på (Shields, 2008, s. 304). Eksempelvis forklarer Crenshaw (1991) at fargede kvinners opplevelser ofte er produkt av en blanding av rasisme og sexisme, og at disse erfaringene ofte ikke er reflekteres i diskursene om antirasisme eller feminisme. I et strukturelt perspektiv kan kvinner som oppsøker hjelp for, for eksempel, vold, oppleve å ikke motta den hjelpen de behøver fordi apparatet som finnes er basert på opplevelsene til etniske og økonomiske privilegerte kvinner. Likeså, i et politisk perspektiv, kan kvinner av etniske minoritetsgrupper oppleve å måtte dele sin politiske energi mellom to grupper som til tider er motstridende, og som ikke tilstrekkelig adresserer de største bekymringene eller viktigste behovene til disse kvinnene (Crenshaw, 1991; Shields, 2008).

Et essensielt aspekt ved interseksjonalitet er at det ikke nødvendigvis er summen av ulike sosiale faktorer som utgjør totalen av ens identitet. Eksempelvis kan vi altså ikke se på det å være *samisk* og det å være *kvinne*, og forstå disse to faktorene individuelt og så legge de sammen, for å forstå hvordan det er å være *samisk kvinne* i Norge og dermed forstå hva de behøver i møte med vold. Interseksjonelle identiteter må defineres i relasjon med hverandre (Shields, 2008, s. 302). Dette er spesielt viktig når man tar i betraktning at feministiske teorier om kvinners opplevelser med diskriminering og undertrykkelse, inkludert vold, i stor grad er utviklet med et fokus på hvite middelklassekvinner og deres opplevelser (Bograd, 1999). I sin artikkel fra 1989 belyser også Crenshaw dette, hvor hun understreker at fargede kvinners opplevelser ofte er baseres på hvite kvinner når det er snakk om kjønn, og fargede menn når det er snakk om rase. Selv om fargede kvinner også opplever diskriminering på samme måte som hvite kvinner, og noen ganger på samme måte som fargede menn, kan ikke alltid summen av kjønns- og rasebasert diskriminering forklare hvordan de blir diskriminert i krysningen av disse – som fargede kvinner (s. 149).

Roy (2004) skriver at kvinner er de mest sårbare i urfolksgrupper, og at de opplever dobbel diskriminering; både som kvinner og som urfolk. Videre skriver hun at selv om urfolkskvinner lever på ulike sett i ulike land verden over, så har de en viktig ting til felles, nemlig at de møter på de samme strukturelle utfordringene i forbindelse med likestilling. Urfolkskvinner verden over har til felles en kamp for bredere anerkjennelse av sine rettigheter som urfolk, men også – mer spesifikt – deres rettigheter som urfolkskvinner (Roy, 2004, s. 4). Her forklarer Roy at urfolks kamp for selvrealisering ikke har inkludert utfordringer relatert til kjønn og likestilling; «consequently, the adoption, refinement and implementation of strategies and tactics to eliminate gender discrimination within their society and to combat external threats to the rights of their women have constantly been postponed on numerous grounds» (Roy, 2004, s. 4). Dermed, argumenterer Roy, opplever urfolkskvinner diskriminering både utenfor og innad sitt eget miljø - både på grunnlag av sin etniske tilhørighet på utsiden, og på grunnlag av kjønn på innsiden.

Den samiske forskeren Jorunn Eikjok forklarer også hvordan forventninger til samiske kvinner både innenfor samiske samfunn og fra storsamfunnet har lagt press på disse kvinnene:

In the 1970s and at the beginning of the 1980s, Sami women were often used as symbols of the difference between the Sami and the Norwegians. It was alleged that, in contrast to women in the majority society, Sami women were strong and powerful. The Sami woman was used as an ethnic symbol; she was portrayed as the all-mother of Sami culture. This put pressure on us women because we experienced reality altogether differently. We felt ourselves to be doubly repressed, firstly by the patriarchal structures of our own community and secondly in relation to being indigenous and Sami. (Eikjok, 2004, s. 57).

Eikjoks (2004) beskrivelse av forventninger rettet mot samiske kvinner viser videre hvordan samiske kvinner møter på utfordringer både i forbindelse med kjønn og etnisk identitet. I tillegg forteller Eikjok hvordan hun og andre involverte i samiske kvinnebevegelser har møtt motstand siden 1970-tallet; de møtte motstand blant menn for å bringe kvinnesaker inn i kampen for samiske rettigheter, og blant kvinner for å blande inn sin kultur og etniske identitet i kvinnesaker. Kvinnelige samiske likestillingsforkjempere har dermed møtt på motstand både i sin kamp for likestilling blant kjønnene og som urfolk, også på tvers av hverandre. Videre forklarer Roy hvordan urfolkskvinner forholder seg til sin egen posisjon i forbindelse med diskriminering, som kan relateres tilbake til idéen som den sterke samiske kvinnen:

Indigenous women do not see themselves as victims. Faced with discrimination and prejudice, indigenous women have been forced to develop skills and strategies for survival – for themselves, their peoples and their cultures. They have learnt to survive oppression and marginalization, discrimination and violence, without losing the wisdom and patience to build on and to share these experiences. (Roy, 2004, s. 3).

3.2 Assimilering og fornorskingspolitikk

Den samiske befolkningen i Norge ble over lang tid utsatt for en alvorlig og svært inngripende assimileringpolitikk. Minde skriver at fornorskingspolitikken mot samene strekker seg over en periode fra omtrent 1850 til starten av 1980-tallet, altså rundt 130 år (Minde, 2005, s. 6). En av de mest sentrale arenaene for fornorskingspolitikken var skolene, og barn ble utsatt for assimilering fra en tidlig alder. Et viktig aspekt her er språk – eller mangelen på å få uttrykke seg på samisk, og så tidlig som i 1851 ble Finnefondet opprettet for å finansiere norskopplæring til samiske barn (Minde, 2006, s. 12). Fokuset på språk var langvarig og omfattende; lærere måtte demonstrere gode resultater i norskopplæringen av samiske barn for å få lønnsøkning, og måtte sørge for at barn ikke snakket samisk under pausene i skoletiden. På starten av 1900-tallet økte tiltakene dramatisk, og mange nye tiltak ble introdusert på kort tid. Det ble bygget internatskoler i Finnmark med mål om å isolere samiske elever fra deres naturlige omgivelser av samisk leve og kultur, stipend til samiske elever ble fjernet, samiske kurs ble fjernet fra enkelte skoler, og det ble et økt fokus på å ansette lærere med norsk, ikke-samisk bakgrunn til å jobbe med samiske elever (Minde, 2006, s. 15). Mindes fortellinger er tydelige eksempler på hvordan majoritetsbefolkningens holdning til det samiske folk bidro til iverksettelsen av svært undertrykkende tiltak.

Tross en lang og omfattende historie med fornorskingspolitikk finnes det lite forskning på hvilke konsekvenser dette har hatt for de utsatte – både økonomisk, sosialt og psykologisk. Minde (2006) skriver at vi likevel, fra tidligere forskning fra andre steder i verden, vet at følelsen av avmakt har store psykososiale konsekvenser. Ulike forsvarsmekanismer settes i spill for å tilpasse seg nye tilstander og for å håndtere press fra utsiden, men dersom dette presset blir for stort vil individer også undergrave egen selvfølelse og selvilde, og noen ganger også internalisere et svært kritisk bilde av seg selv og sin egen etniske gruppe (Minde, 2006, s. 21). Postkoloniale feministiske studier har vist at kvinner og menn påvirkes av kolonialisme og assimileringpolitikk på ulike måter, selv om de blir pålagt den samme politikken (Kuokkanen, 2007, s. 83). Kuokkanen (2007) argumenterer at kolonialiseringen og fornorskningen av samiske samfunn har påvirket kjønnsrollene i samiske samfunn. Som et resultat, mener hun, er også de patriarkalske og hierarkiske maktforholdene og kontrollmekanismene fra det norske storsamfunnet blitt internalisert i samiske samfunn.

Tradisjonelle samiske samfunn og tradisjonelle samiske levemåter er preget av et samspill mellom menn, kvinner, og naturen de er avhengig av for å sikre sitt levebrød. Et stadig mer moderne og globalisert samfunn, samt drastiske endringer i kultur etter en lang historie med kolonialisering og fornorskingspolitikk, har ført til store endringer i samspillet mellom individer – mer spesifikt menn og kvinner – i dagens samiske samfunn. Kuokkanen (2007, s. 74) forklarer at kvinner i samiske samfunn historisk har hatt en posisjon i samfunnet som har vært ganske likestilt med menn; det var vanlig med lik arbeidsfordeling hvor kvinnens arbeid var ansett som like viktig som mannens, og kvinner som drev med reindrift hadde ofte kontroll over familiens økonomi. En samisk kvinne eide også all reinen hun tok med seg inn i et ekteskap (Eikjok, 2004; 2007). Etter hvert som myndighetenes idé om mannen som forsørger og økonomisk ansvarlig for familien ble introdusert i samiske samfunn, ble samiske kvinners tradisjonelle posisjon skjøvet til side (Eikjok, 2004). Kuokkanen skriver at internaliseringen av storsamfunnets kjønnsroller har undertrykket statusen til samiske kvinner også i offentlig sfære (2007, s. 74).

Forskning på andre urfolksgrupper som deler mange av de samme historiene som samene i forbindelse med assimileringpolitikk, har vist at slike erfaringer setter dype og alvorlige spor i et helt folk. De siste årene har *historisk-kollektive traumer* blitt brukt som et begrep for hvordan vi kan forstå hvordan kolonialisering, kulturell undertrykkelse og assimileringpolitikk har påvirket urfolk (Kirmayer, Gone & Moses, 2014; Øverli et al., 2017). Hartmann og Gone oppsummerer historisk traume i et urfolksperspektiv gjennom det de kaller «the Four Cs»: *colonial injury*, som forklarer at urfolk ble utsatt for kolonial skade av europeiske bosettere som erobret områder og underkastet seg urfolk; *collective experience*, som viser til den samlede opplevelsen hos urfolk hvis identitet og kultur ble dramatisk endret som konsekvens av kolonialiseringen; *cumulative effects*, som viser hvordan konsekvensene av denne undertrykkelsen fikk en såkalt 'snøballeffekt' og rullet videre gjennom stadig påtvungen, ugunstig politikk rettet mot urfolk av storsamfunnet; og til slutt *cross-generational impacts*, som tar for seg hvordan en sårbarhet i samfunnet som følge av kolonialiseringen ble en vond arv som har påvirket urfolksgrupper gjennom mange generasjoner. I et norsk, samisk perspektiv, skriver Øverli et al. at «traumene fra fornorskingspolitikken kan, sammen med dagens diskriminering, stereotypier og negative holdninger fra storsamfunnets side, ha hatt innvirkninger på mange samer. Internasjonalt

har flere forskere knyttet volden og overgrepene blant dagens urfolk til den historiske arven fra koloniseringstiden» (Øverli et al., 2017, s. 33). Barn som levde på internatskoler under fornorskingsperioden ble også utsatt for vold og overgrep. Disse overgrepene er direkte eksempler på hvordan den samiske befolkningen er blitt utsatt for vold og overgrep av storsamfunnet, som har tydeliggjort sammenhengen mellom mellommenneskelig og statlig vold (Øverli et al., 2017, s. 33).

En sentral diskusjon knyttet til fornorskingspolitikken er hvordan disse opplevelsene har påvirket samenes tillit til storsamfunnet. Nyere forskning har vist at manglende tillit blant urfolk kan påvirke møter mellom samiske voldsutsatte og offentlige tjenesteutøvere. I NKVTS sin studie om hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn, viste funnene fra fokusgruppene at informantene har møtt på utfordringer i forbindelse med tillit mellom samiske voldsutsatte og ikke-samiske tjenesteytere. Studien påpeker også at tjenesteytere med ikke-samisk bakgrunn noen ganger opptre *for* forsiktig i frykt for å trå feil og videre stigmatisere, noe som – paradoksalt nok – kan føre til at den som oppsøker hjelp opplever å bli møtt med lite forståelse fra hjelpeapparatet. Dette kan føre til at grunnlaget for tillit til hjelpeapparatet, andre tjenesteytere og storsamfunnet generelt svekkes ytterligere (NIM, 2018; Øverli et al., 2017). Deltakerne i studien understreket dermed hvor viktig det er å forstå volden i et historisk perspektiv, og at «tjenesteytere er reflekterte over hva som skal til for å oppnå tillit og fortrolighet ytterligere forsterkes i en samisk kontekst, hvor relasjonen mellom folk og offentlige tjenester er farget av fornorskningstida og årtier med undertrykkende og diskriminerende politikk» (Øverli et al., 2017, s. 74).

3.3 Forebygging av vold mot kvinner

Michau et al. skrev i 2015 en artikkel om forebygging av vold mot kvinner og jenter. Artikkelen var en del av en større serie i *The Lancet* som tok for seg ulike aspekter omkring vold mot kvinner og jenter, hvor deres artikkel fokuserte spesielt på effektiv voldsforebygging og viste til ulike tiltak og programmer i ulike deler av verden som har vist seg å være vellykket. I artikkelen oppsummerer forfatterne fem prinsipper for å utvikle effektive, forebyggende tiltak mot vold mot kvinner og jenter; først og fremst er det viktig å

analysere og forstå vold på ulike nivå i samfunnet; for det andre må forebyggende tiltak utvikles basert på en interseksjonell analyse og forståelse av kjønn og makt; for det tredje må teoretiske modeller baseres og utvikles på grunnlag av grundig forskning; for det fjerde må det tilrettelegges for langsiktige investeringer på tvers av relevante sektorer og dermed tilrettelegges for tverrfaglig samarbeid; til slutt må det utvikles program og tiltak som oppfordrer til både personlige og kollektive refleksjoner rundt tema vold mot kvinner, og som legger til rette for videre aktivisme og endring (Michau et al., 2015, s. 1672).

I feministiske teorier er det en bred oppfatning at selv om vold gjerne skjer mellom to personer, vanligvis en mann og en kvinne, manifesterer ofte denne volden seg i skjeve maktforhold som eksisterer i samfunnet, mellom det maskuline og det feminine (Carmody, 2003; Michau et al., 2015). Carmody (2003) argumenterer at det ikke finnes noen fordeler ved å presentere femininitet og maskulinitet i et såpass negativt perspektiv hvor alle menn kan forstås som farlige og alle kvinner som svake grunnet skjeve maktrelasjoner i samfunnet. Slike feministiske teorier om patriarkatet og skjeve maktfordelinger som årsak til kjønnsbasert vold forklarer heller ikke hvorfor ikke alle menn er voldelige dersom de eksponeres for de samme kulturelle budskapene om mannlig overlegenhet (Heise, 1998, s. 263). Likevel er det viktig å analysere og forstå de maktrelasjonene som eksisterer – ikke bare mellom individer på et mellommenneskelig nivå, men innenfor den systemiske strukturen hvor disse maktforskjellene eksisterer (Michau et al., 2015). Heise argumenterer at det er nødvendig med en mer helhetlig forståelse for kjønnsbasert vold, som anerkjenner at flere faktorer spiller inn på ulike nivå i samfunnet: «an ecological approach to abuse conceptualizes violence as a multifaceted phenomenon grounded in an interplay among personal, situational, and sociocultural factors» (Heise, 1998, s. 263-264).

Cunneen publiserte i 2002 en artikkel om forebygging av vold mot kvinner med programmer som var rettet mot gutter og menn i urfolkssamfunn, som også «understreket retten til urfolks selvbestemmelse ved utviklingen og implementeringen av disse programmene» (Cunneen, 2002, s. 243, egen oversettelse). Cunneen forklarer at kriminalitetsforebygging gjør det mulig å redusere kriminalitet uten å benytte seg av straff og håndhevelse av loven, og som et eget mål helt separat fra straff for lovbrutere. Videre forklarer Cunneen at kriminalitetsforebygging i urfolkssamfunn understreker behovet for en variert og holistisk

tilnærming. For å forsikre forebyggende tiltak som også effektivt ivaretar urfolks selvbestemmelse og selvrealisering, samt gir mulighet til å bygge opp og styrke lokalsamfunn, bør innholdet i disse planene helst ikke utvikles av personer som ikke tilhører urfolksgrupper (Cunneen, 2002, s. 244). I sin studie av effektive forebyggende voldsprogram blant urfolk i Australia, fant Cunneen at en av de viktige karakteristikkene er at programmene består av både innhold og ansatte som er kulturelt sensitive. Analysen viste at både tiltak som er utviklet og iverksatt innad urfolkets egne lokalsamfunn, samt programmer som er en del av strafferettssystemet, har vist seg å være effektive dersom de er tilstrekkelig knyttet urfolket og deres kultur, og overvåkes av folk som tilhører urfolksgruppen programmene er ment å treffe (Cunneen, 2002, s. 248).

I arbeidet mot vold i urfolkssamfunn argumenterer også Cunneen at å fokusere på barn og unge er en av de viktigste og mest effektive strategiene for voldsforebygging (2002, s. 248). Barn og ungdom i urfolksgrupper er mer utsatt for vold, rusmisbruk, seksuelle overgrep og annen kriminalitet i en ung alder (Cunneen, 2002; Øverli et al., 2017). Videre er det viktig å arbeide med utgangspunkt i en definisjon av *vold i nære relasjoner*, eller familievold, utviklet i et urfolksperspektiv. I et samisk perspektiv kommer det frem i rapporten fra NKVTS at det snakkes lite om vold i samiske miljø. Deltakerne i studien opplevde å møte på mye tabu, og sier at det i det hele tatt mangler et språk på samisk for å snakke om vold og overgrep. «Noen ganger opplever de at det rett og slett ikke finnes konkrete og gode ord og begreper for voldshandlinger, seksuelle krenkelser og overgrep på samisk» (Øverli et al., 2017, s. 66). Som konsekvens har deltakerne, som jobber i hjelpeapparatet, opplevd å få spørsmål fra samiske voldsutsatte om hvorvidt det de har opplevd faktisk er voldelige eller seksuelle krenkelser, fordi de ikke har vært klar over at det har vært galt. Tidligere forskning og erfaringer fra praksis viser at å være åpen for å snakke om vold og overgrep med barn fra en tidlig alder, også på ulike arenaer som hjemme, på skolen eller i barnehagen, styrker sannsynligheten for at voldsutsatte melder fra om sine erfaringer med vold senere (Øverli et al., 2017, s.

3.4 Konflikt som eiendom

Nils Christies teori om konflikt som eiendom kan også være relevant for myndighetenes arbeid mot vold mot samiske kvinner. Christie (1977, s. 3) forklarer hvordan konflikter er blitt en del av et enormt og komplisert system, plassert i store bygninger utenfor områder folk flest bor og lever, og at disse konfliktene noen ganger behandles i et rettssystem hvor ikke engang de direkte involverte partene får være med gjennom hele prosessen. Når et offer blir representert av en annen person, som en advokat, gjennom sin egen rettsak og i stor grad står på sidelinjen gjennom hele prosessen, mener Christie at den fornærmede har mistet sin sak – sin konflikt – til staten. Dersom en fornærmet person, for eksempel en voldsutsatt kvinne i et samisk samfunn, velger å anmelde og ta sin sak til rettssystemet, vil en rekke nye og ofte ukjente personer bli involvert i saken, argumentere hennes sak for henne og ofte flytte fokuset vekk fra henne som offer og heller bort på den som har fornærmet henne. Som et resultat er det ikke lenger den fornærmede som «eier» sin konflikt – nå tilhører den juristene og andre som arbeider med saken innen rettssystemet. Denne utviklingen er et resultat av statens behov for å minimere konflikter og beskytte sine innbyggere, noe Christie mener har fått mer alvorlige konsekvenser. Christie argumenterer dermed at vi må utvikle et sosialt system hvor konflikter kan eksistere uten at en profesjon får monopol over konfliktene og hvordan de skal håndteres. Hovedidéen er at individer skal ha rett til å eie sine egne konflikter.

En annen årsak til at konflikter profesjonaliseres, hevder Christie (1977, s. 5) er at høyt industrialiserte samfunn segmenteres på to måter. Den første måten er segmentering i rom, hvor vi hver dag beveger oss mellom sett av mennesker vi ikke har noen tilknytning til. Vi forholder oss til disse menneskene kun etter den rollen de har når vi beveger oss blant dem, og ikke som sammensatte personligheter: vi ser naboer kun som naboer, leger kun som leger, og kollegaer kun som kollegaer. Den andre segmenteringen er det Christie kaller en reetablering av kastesystemet. Her skjer segmentering på bakgrunn av mer biologiske egenskaper som kjønn, alder og hudfarge, og andre egenskaper en er født med. Det finnes flere konsekvenser som følge av de to formene for segregering. Først og fremst blir våre sosiale liv mindre personlige. Som konsekvens vet vi mindre om hverandre, og har mindre forståelse for andre mennesker. For det andre fører segregering til at konflikter ødelegges eller brytes ned før de får utviklet seg. For det tredje, og mest interessant for denne

oppgaven, er at visse konflikter blir totalt usynliggjort og dermed ikke blir løst på en anstendig måte (Christie, 1977, s. 6-7). Her bruker Christie vold i nære relasjoner som et eksempel på *over-privatiserte*, mellommenneskelige konflikter som utfolder seg innenfor en av segmentene. Jo mer isolert et segment er, jo mer alene er det svakeste partiet i et segment. Dette legger til rette for videre vold og misbruk fordi konflikten ikke er synlig for de utenfor segmentet.

Christie diskuterer videre hvordan konflikter er verdifulle. Blant annet legger konflikter til rette for samfunnsdeltakelse – en mulighet som forsvinner når konfliktene blir en del av rettssystemet. Både offeret og samfunnet taper på dette. Offeret får ofte ikke være en del av sin egen sak, og mister muligheten til å forklare hvordan konflikten har påvirket dem. Samfunnet, hevder Christie, taper dog mest på en slik ordning. Samfunnet – altså vi – går glipp av muligheten til verdifulle diskusjoner om politikk, normer og lovgivning, og de fundamentale og viktige aspektene ved den enkelte konflikt. Mangel på et personlig møte mellom offeret og lovbyteren resulterer også i at offeret aldri får mulighet til å bli kjent med lovbyteren og fortelle sin side av hendelsen med egne ord, i søken om forståelse, og vil komme ut av hele opplevelsen med en forståelse for kriminelle som ikke-menneskelige. Lovbyteren, på sin side, mister både muligheten til å høre fra offeret selv hvordan deres egne handlinger har påvirket offeret, og får heller ikke fortalt hvorfor hun eller han tok de valgene som såret noen andre (Christie, 1977). En mangel på samtale om konflikten mellom offer og lovbyter gjør også at de går glipp av restituerende muligheter og et fokus på gjenopprettelse av feilene som er begått. «We might as well react to crime according to what closely involved parties find is just and in accordance with general values in society» (Christie, 1977, s. 9).

4 Metodisk rammeverk

Denne oppgaven er en kvalitativ studie av statens menneskerettslige utfordringer i sin innsats mot vold mot samiske kvinner i Norge, og benytter seg både av dokumentanalyse og kvalitative intervju. Idéen er at dagens situasjon med vold mot samiske kvinner i Norge, samt tilhørende forebyggende og reduserende tiltak som finnes, vurderes i lys av kravene og forslagene som stilles i Istanbulkonvensjonen, og det som er skrevet i de to seneste nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner vi har hatt i Norge. Bakgrunnen for dette valget er at regjeringen selv har uttalt at de arbeider med å utvikle en ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner som skal ivareta Norges menneskerettslige forpliktelser i denne konvensjonen, og at denne handlingsplanen vil ha en egen del dedikert til hvordan håndtere vold i samiske samfunn. Derfor vil Istanbulkonvensjonen og dens innhold stå sentralt gjennom hele studien, og knyttes både til informantenes utsagn, andre relevante dokumenter som FNs urfolkserklæring og FNs kvinnerklæring, og spesielt de to seneste handlingsplanene mot vold i nære relasjoner, *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* og *Et liv uten vold*.

4.1 Kvalitativ metode

Creswell og Poth forklarer at vi bruker kvalitative forskningsmetoder når det finnes et behov for å undersøke et problem, og når vi behøver en detaljert og helhetlig forståelse av dette problemet (2018, s. 45). Da kvantitative forskningsmetoder i større grad benytter seg av statistikk og store mengder data som inneholder færre detaljer var ikke dette en forskningsmetode som ville vært passende for å besvare forskningsspørsmålet som stilles i denne oppgaven, ettersom forskningsspørsmålet søker mer i dybden av tema. Som forsker i en kvalitativ studie samler man inn data i en naturlig setting for de eller det man forsker på; den kvalitative forskeren samler selv inn data ved å intervju, observere eller utforske det aktuelle tema eller problemet der hvor det skjer, heller enn å sende ut spørreundersøkelser eller hente inn individer til et forskningslaboratorium (Creswell & Poth, 2018, s. 43).

Videre tillater en kvalitativ tilnærming at man som forsker kan være åpen og fleksibel i sitt forskningsarbeid, og tilpasse studien og problemstillingen man arbeider ut fra underveis som

man samler inn data og møter på nye spørsmål og utfordringer i forskningen (Thagaard, 2013).

Bukve beskriver triangulering som en form for blandet design hvor man kombinerer ulike metoder for datainnsamling, og forklarer at et slikt design har som formål å øke validiteten til studien samt å kunne trekke mer pålitelige konklusjoner (2016, s. 147-148). Ved å benytte seg av triangulering kan man som forsker forsikre seg om at resultatene ikke kun er et produkt av metoden som er brukt, dersom man får det samme resultatet ved bruk av to ulike metoder (Nygaard, 2017, s. 147). Å kombinere ulike metoder for datainnsamling betyr også at man kan benytte seg av de ulike fordelene hver metode har å tilby (Bukve, 2016). Både dokumentanalyse og intervju har hver sine fordeler og ulemper. Å kun benytte seg av dokumentanalyse kan bety at ens data og forståelse for tema er begrenset til den informasjonen som allerede finnes og er blitt skrevet av andre, og som kanskje er skrevet til helt andre formål. Videre vil et prosjekt som utelukkende lener seg på kvalitative intervjuer kun kunne bruke informantenes utsagn som data og sitt empiriske grunnlag. En kombinasjon av disse to tillater denne oppgaven å bygge en sterkere teoretisk bakgrunn på den forskningen som allerede finnes, i tillegg til at de kvalitative intervjuene åpner veien for en mer utforskende tilnærming på områder og vinklinger som muligens ikke allerede er blitt utforsket.

4.1.1 Dokumentanalyse

Bowen forklarer at dokumentanalyse er en systematisk prosedyre hvor forskeren tolker og analyserer data fra allerede eksisterende dokumenter for å finne mening og utvikle empirisk forståelse for et tema (2009, s. 27). Disse dokumentene kan variere fra reklamer, brev, dagbøker og kart, til rapporter fra organisasjoner, spørreundersøkelser og artikler publisert i tidsskrifter, enten de er på print eller elektronisk. Videre argumenterer Bowen at dokumentanalyse er spesielt egnet i intensive studier hvor forskeren er interessert i å produsere detaljerte beskrivelser om et enkelt fenomen, i dette tilfellet de menneskerettslige utfordringene ved å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner i Norge. Bowen forklarer fem spesifikke måter dokumentanalyse kan brukes på. For det første kan det hjelpe med å gi kontekst samt bistå med bakgrunnsinformasjon om temaet som står i fokus; for det andre kan dokumentanalyse belyse andre spørsmål og vinklinger

som også burde være en del av forskningen, og for det tredje kan det bidra til et mer utfyllende datagrunnlag. For det fjerde kan en analyse av allerede eksisterende dokumenter være en god måte å få oversikt over hvordan det man forsker på har utviklet seg over tid. Til slutt skriver Bowen at dokumentanalyse kan benyttes for å bekrefte bevis fra andre kilder, og at forskere innen sosiologi ofte bruker dokumentanalyse for å verifisere sine funn (Bowen, 2009, s. 30). Grovt sett kan man dele opp dokumentanalysen i fem skritt, hvor forskeren må klargjøre målet med litteraturstudien, søke etter data, evaluere data, analysere data, og til slutt presentere en konklusjon som besvarer forskningsspørsmålet (Skilbrei, 2019, s. 76).

Samtlige av punktene nevnt av Bowen (2009) er relevant for denne oppgaven, både når fokuset er på nasjonale handlingsplaner, på Istanbulkonvensjonen, og på menneskerettighetene. Dokumentanalysen vil gi et innblikk i hvordan statens innsats for å bekjempe vold mot samiske kvinner har utviklet seg over tid, ved å ta et dypdykk i noen av regjeringens egne handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Dokumentanalysen vil i stor grad også brukes til å skape et mer solid datagrunnlag og bistå med bakgrunnsinformasjon i studien, og i tillegg verifisere funn eller bekrefte bevis fra andre kilder, som i denne oppgaven blir de semistrukturerte intervjuene. Sammenliknings- og analysegrunnlaget vil naturligvis variere mellom de tre dokumentene som står i hovedfokus ettersom de er produsert til ulike formål. Som Thagaard nevner, er det viktig at «kildene må vurderes i forhold til den konteksten de er utformet i» (2013, s. 59). Ved å analysere Istanbulkonvensjonen vil oppgaven belyse hvordan staten har forpliktet seg til å bevare samiske kvinners menneskerettigheter i møte med vold, og på hvilke måter denne konvensjonen danner et rammeverk for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner. Det unike med Istanbulkonvensjonen, sammenliknet med regjeringens egne nasjonale handlingsplaner, er at konvensjonen er utviklet av Europarådet og fokuserer på å forebygge og bekjempe vold mot *alle* kvinner. Analysen av Istanbulkonvensjonen vil dermed fokusere på hvilke menneskerettslige forpliktelser staten har, og hvordan dette kan forstås i en samisk kontekst i Norge. Analysen av handlingsplanene, derimot, vil fokusere på hvilken innsats staten selv har lagt til rette for, og hvordan denne innsatsen omfavner samiske kvinner i Norge.

Skilbrei forklarer at såkalt fortolkende litteraturgjennomgang, eller interpretive syntheses, brukes når formålet er å vurdere og diskutere allerede eksisterende tekster – eller «forske på forskning» (2019, s. 76). Et viktig aspekt ved dokumentanalyse er at dokumentene man bruker, som dermed også utgjør en del av datagrunnlaget, «er skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dem til» (Thagaard, 2013, s. 59). Ofte har altså ikke dokumentene eller tekstene man analyserer samme formål som den forskningen man selv driver med, men kan likevel fungere som «puslespillbiter i en kartlegging og kritisk analyse av eksisterende kunnskap» som til slutt vil utgjøre en helhetlig og komplett studie (Skilbrei, 2019, s. 76). For å lykkes med dette er det essensielt å både begrunne og beskrive utvalget sitt, samt avgjøre kvalitetskriterier for dette utvalget. En konsekvens av at dokumentene er skrevet for et annet formål er at de ofte ikke inneholder tilstrekkelig informasjon eller detaljer for å besvare forskningsspørsmålet man utforsker (Bowen, 2009). Dette er også en av de viktigste grunnene til at jeg har valgt å kombinere dokumentanalyse og intervju – nettopp for å utvide datagrunnlaget og dermed kunne besvare forskningsspørsmålet på best mulig måte.

Bratberg skriver at tekstanalytiske teknikker kan være forvirrende både på grunn av sitt mangfold, men også fordi kriteriene for utvalg og implikasjonene som følger disse ofte er lite diskutert: «samfunnsvitenskapelig metodelitteratur gir sjelden mer enn et spinkelt reisverk for hvordan tekst kan analyseres og hva det innebærer å trekke slutninger til noe utenfor teksten» (2017, s. 14-15). Også Tjora skriver at det finnes en rekke varianter av kvalitative dokumentanalyser, og at rene dokumentstudier bør bli en mer sentral del av samfunnsvitenskapelig forskning (2017, s. 187). I de fleste forskningsprosjekter i dag står bruk av ulike dokumenter sentralt som en del av datamaterialet, som regel som bakgrunnsdata som brukes i tillegg til for eksempel intervjuer eller observasjoner (Tjora, 2017, s. 183). I denne oppgaven vil dokumentene analyseres for å se hvordan menneskerettighetene legger til rette for å forebygge og redusere vold mot samiske kvinner i Norge, spesielt innenfor Sápmi, og knyttes til de teoretiske perspektivene for å se hvilke utfordringer de står overfor. I tillegg til Istanbulkonvensjonen vurderes og analyseres på samme måte, men med forståelse for at den er utviklet for et annet formål.

4.1.2 Utvalg

Regjeringens egne nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner, samt deres sluttrapporter, er sannsynligvis noen av de best egnede dokumentene for å få en oversikt over statens menneskerettslige arbeid mot vold i nære relasjoner. Handlingsplanene inneholder informasjon om konkrete tiltak som skal iverksettes, eller allerede er blitt iverksatt og fremdeles pågår, for å redusere og forebygge vold i nære relasjoner. Sluttrapportene gir oversikt over status for de tiltakene som ble introdusert i handlingsplanene, og resultatene av disse dersom det var et tidsbegrenset tiltak eller prosjekt. I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på de to seneste handlingsplanene mot vold i nære relasjoner som er gitt ut av regjeringen: *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* og *Et liv uten vold* for perioden 2014 til 2017.

Istanbulkonvensjonen ble til i 2011 som en internasjonal, menneskerettslig avtale i arbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Konvensjonen ble undertegnet av Norge i 2011 og trådte i kraft som norsk lov i 2017. Istanbulkonvensjonen er svært relevant for denne oppgaven ikke kun fordi den nå gjelder som norsk lov, men også fordi regjeringen har uttalt at de vil arbeide for å ivareta Norges forpliktelser i konvensjonen gjennom sin nye handlingsplan (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019). I tillegg skriver regjeringen i sin pressemelding fra 24.06.2019 at det jobbes med en egen del om vold i samiske samfunn til den planlagte handlingsplanen. Etersom regjeringen i stor grad vil ta utgangspunkt i Istanbulkonvensjonen i sitt fremtidige arbeid mot vold i nære relasjoner, også i samiske samfunn, vil det derfor være interessant å undersøke hvordan innholdet i denne konvensjonen er relevant for samiske voldsutsatte kvinner i Norge. Det er viktig å understreke at Istanbulkonvensjonen ikke var blitt ratifisert og dermed gjort en del av norsk lov på det tidspunktet de to handlingsplanene ble utviklet og produsert. Konvensjonen er likevel svært relevant for denne studien, ettersom den ble signert i 2011 og trådte i kraft i 2017.

4.2 Intervju

For å tilføre en faglig dybde ble det også gjennomført fem kvalitative intervjuer med mennesker som har god kjennskap til tema og jobber innenfor relevante fagfelt. I

kombinasjon med dokumentanalyse vil intervjuene bidra til å videre kaste lys på dagens situasjon om forebygging av vold mot samiske kvinner slik forklart av ulike fagpersoner. Det er viktig å understreke at studien ikke er en holdningsanalyse, og at informantenes personlige meninger dermed ikke står i hovedfokus. Deres innspill er ment for å tilføre en faglig dybde utenom det som finnes i nasjonale handlingsplaner, Istanbulkonvensjonen og andre dokumenter som er relevant for studien. Da informantene arbeider i felt som er relevant for tema, er det grunnlag for å tro at disse personene sitter på god informasjon som muligens ikke er blitt inkludert i tidligere forskning, eller at de har mer å tilføye om temaet som har vist seg å være lite utforsket.

4.2.1 Utvalg og rekruttering av informanter

Informantene som ble rekruttert til de kvalitative intervjuene var personer som hadde god kjennskap til tema om vold mot samiske kvinner i Norge. Det var et krav at disse menneskene arbeider med noe som gjør at de er kompetente nok til å svare på spørsmål rundt dagens situasjon om vold i samiske samfunn. Informantene har for eksempel engasjert seg i forskningsarbeid, likestillingsarbeid, kunnskaps- og informasjonsformidling eller i politiarbeid, for å nevne noe. Videre var det et ønske at flere av informantene skulle ha god kjennskap til samisk kultur og historie, og at noen av informantene selv hadde samisk bakgrunn.

Informantene ble hovedsakelig rekruttert på grunn av sin jobb og profesjonelle bakgrunn, og det ble tatt et bevisst valg om at informantene ikke hovedsakelig ble rekruttert fordi de selv hadde erfaringer med vold eller overgrep. Én av informantene var åpen om å selv ha blitt utsatt for vold og overgrep i løpet av livet, og brukte sine egne erfaringer i sitt nåværende arbeid. Det er ikke kjent om noen av de andre informantene hadde erfaring som voldsutsatt da dette ikke stod i fokus. Informantene ble enten funnet gjennom diverse søkeord på Google, på nettsider til ulike organisasjoner som er relevant for tema, eller ved at andre personer jeg kontaktet tipset om at de ville være gode informanter til studien. Fire av fem informanter ble kontaktet og sa ja til å stille opp via e-post. Én informant ble kontaktet og sa ja til å stille opp via telefonsamtale.

4.2.2 Gjennomføring av intervjuer

Det ble totalt gjennomført fem kvalitative intervjuer. Intervjuene varierte noe i lengde, da det korteste tok omtrent 45 minutter og det lengste omtrent 1 time og 20 minutter å gjennomføre. Ett intervju ble gjennomført på telefon, mens de resterende fem intervjuene skjedde ansikt-til-ansikt. Det ble foretatt lydopptak av fire av fem intervjuer, og alle informantene gav skriftlig informert samtykke til å delta i studien. Det ble ikke foretatt lydopptak av ett av intervjuene. Grunnen til dette var at informanten var åpen om selv å ha blitt utsatt for overgrep, og dermed delte svært sensitiv informasjon jeg som forsker ikke ønsket å ha på opptak. Dessuten følte det av ulike grunner heller ikke naturlig å be om å få ta lydopptak av intervjuet da vi satt der og snakket sammen, på grunn av temaets sensitive natur. Det ble gjort korte notater på papir underveis i intervjuet av det jeg anså som de viktigste punktene, og så en mer utfyllende oppsummering på PC av alt jeg kunne huske straks etter intervjuet. Det er derfor ingen direkte sitater fra *Intervju 5* i oppgaven, men heller en gjenfortelling av det informanten sa.

Det ble utviklet en intervjuguide i forkant av intervjuene. Informantene ble stilt de samme spørsmålene, men ettersom det også var åpent for oppfølgingsspørsmål var altså ikke intervjuene helt like. Informantene stod i tillegg fri til å snakke så fritt om tema som de ønsket, og mange av spørsmålene i intervjuguiden tillot lange og åpne svar.

Se vedlegg 2 for intervjuguiden.

4.2.3 Intervjuanalyse – analytisk tilnærming

«Personer rettfærdiggjør sine erfaringer og plasserer sine opplevelser innenfor den kulturelle rammen de forholder seg til. Både observasjonsdata og intervjudata bør fortolkes i lys av de kulturelle og sosiale rammer som de personer vi studerer, forholder seg til» (Thagaard, 2013, s. 58).

I intervjuanalysen var det viktig for meg å ta stilling til informantenes profesjonelle bakgrunn og erfaringer basert på arbeid. Da noen av informantene selv hadde samisk bakgrunn var også noen av utsagnene av ganske personlig natur, og virket som de var mer basert på personlige erfaringer enn profesjonell ekspertise. Ettersom jeg i utgangspunktet ikke var ute etter informantenes personlige erfaringer eller meninger, men heller deres erfaringer som

fagpersoner, har jeg dermed i all hovedsak forsøkt å ta stilling til informantenes refleksjoner rundt vold mot samiske kvinner og menneskerettigheter i et profesjonelt perspektiv og bevisst styrt unna tilsynelatende personlige og følelsesbaserte utsagn. Én av informantenes personlige erfaring blir likevel benyttet på ett punkt i analysen, i forbindelse med en diskusjon rundt definisjonen av vold i nære relasjoner. Dette har jeg valgt å inkludere for å understreke dette poenget da dette ikke er en diskusjon jeg har funnet noe særlig om i en samisk kontekst, og dermed anser som verdifull i denne sammenheng.

4.2.4 Koding

Det første steget i analysearbeidet bestod av koding av datamaterialet. Tjora (2017) forklarer at såkalt induktiv empirinær koding reduserer risikoen for at analysen blir påvirket av forutinntatte forventninger fra forskerens side. I denne metoden for koding benytter en seg av det som kalles *innfødte begreper*, nemlig «begreper som allerede finnes i datamaterialet» (Tjora, 2017, s. 197). Slik blir kodene kun utviklet fra dataen, og man unngår å utvikle koder fra teori eller hypoteser. Det første steget i intervjuanalysen ble dermed å kode dataen fra de transkriberte intervjuene. Intervjuene ble kodet etter Tjoras (2017) prinsipp om induktiv analyse og empirinære koder. Datamaterialet ble kodet ved at jeg først leste gjennom alle dokumentene, altså de transkriberte intervjuene, i samme rekkefølge som de ble utført. Deretter leste jeg gjennom de på nytt og genererte samtidig en liste med koder. I stedet for å benytte meg av det Tjora kaller sorteringsbasert koding, som ofte kun er korte stikkord og ikke sier noe om hva informanten faktisk sier, men bare hva hen snakker om, gir empirinær koding mer detaljerte beskrivelser av hva som kommer fram i intervjuet (Tjora, 2017, s. 199-201). På denne måten ble det enklere for meg å benytte meg av kodene på en effektiv måte i analysearbeidet uten å stadig måtte gå tilbake til de transkriberte intervjuene for å lese på nytt hva som faktisk kom fram.

4.3 Ethiske vurderinger

Studentprosjekter som gjennomføres ved universiteter som en del av et studieløp skal meldes inn og godkjennes av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), som vurderer om prosjektet er forskningsmessig etisk å gjennomføre (Thaggard, 2013, s. 25).

Prosjektet ble meldt inn til, og godkjent av NSD før datainnsamlingen startet. Se vedlegg 1 for godkjenningen fra NSD.

Som forsker i dette prosjektet har jeg vært nødt til å ta en rekke etiske vurderinger i mitt arbeid. Først og fremst har jeg forsket på et sensitivt tema jeg selv ikke har opplevd, og på en gruppe i samfunnet jeg selv ikke er en del av. Selv om fokuset hovedsakelig er på staten og statens menneskerettslige innsats i arbeidet mot vold mot samiske kvinner i Norge, blir det naturligvis også et fokus på vold, både fysisk, psykisk og seksuell, gjennom deler av oppgaven. Det har vært viktig for meg å trå varsomt, og å navigere meg gjennom dette prosjektet uten å skrive om vold og overgrep på en måte som videre stigmatiserer voldsofre eller voldsutøvere. Dette har vært spesielt viktig da oppgaven fokuserer på en gruppe som allerede opplever mye stigma, og i lang tid er blitt diskriminert og stilt i et dårlig lys av storsamfunnet og i mediene.

4.3.1 Informert samtykke

I likhet med andre forskningsprosjekter var det viktig å innhente informert samtykke fra alle som deltok i studien. Prinsippet om informert samtykke innebærer at «forskingsprosjekter som inkluderer personer [skal] settes i gang bare etter deltakernes informerte og frie samtykke. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem» (NESH, 2006, sitert i Thagaard, 2013, s. 26). Informantene fikk utdelt et informasjonsskriv i forkant av intervjuet. Dette skrevet inneholdt informasjon om hva studien går ut på, når den er planlagt ferdig og hva formålet med studien er. Videre opplyses informantene om at deres deltakelse er helt frivillig, hva deltakelse innebærer for dem og at de kan trekke seg fra studien når som helst, uten å oppgi grunn og uten at dette får noen konsekvenser for dem. I tillegg ble informantene informert om sin rett til innsyn i opplysningene om seg selv som ble behandlet i forbindelse med prosjektet.

4.3.2 Konfidensialitet

«Konfidensialitet i forskningen vil si at du ikke skal offentliggjøre data som kan avsløre den personlige identiteten til dem du skriver om» (Fangen, 2010, s. 196). Det er viktig å ivareta konfidensialiteten av opplysninger om informantene både underveis i datainnsamlingen og når man bearbeider datamaterialet. Lydopptak av intervjuene ble slettet straks etter at

intervjuene var ferdig transkribert. Jeg transkriberte alle intervjuene selv, og det er dermed ingen andre enn meg som har hørt lydopptakene eller lest de ferdig transkriberte intervjuene. Alle tekstfiler, altså de transkriberte intervjuene, ble oppbevart på en passordbeskyttet konto på UiOs server, og ikke på min personlige datamaskin. Under intervjuet hvor det ikke ble foretatt lydopptak tok jeg noen korte notater med penn og papir underveis, og skrev mer utfyllende notater på PC straks etter intervjuet var ferdig. De fysiske notatene på papir ble makulert kort tid etter intervjuet. I kvalitative studier er det vanlig å sikre konfidensialitet ved å endre navn på informanter (Fangen, 2010), eller å oppbevare lister med navn og andre personopplysninger separat fra datamaterialet. I stedet for å tildele informantene pseudonymer har jeg gitt intervjuene navnene *Intervju 1 - 5*, samt inkludert dato for når intervjuene ble utført. Ingen navn eller annen identifiserbar informasjon, som opplysninger om arbeidssted, organisasjon, kjønn eller alder på informantene er skrevet ned eller inkludert noe sted. All kommunikasjon som skjedde på mail mellom informantene og meg er slettet fra min innboks. Etter prosjektets ferdigstillelse vil også samtykkeerklæringene makuleres.

4.4 Forskningens kvalitet: Validitet, reliabilitet og forskerens rolle

Kvalitativ forskning produserer andre former for data enn kvantitativ forskning, og forskningens kvalitet vurderes naturlig nok også etter andre kriterier (Fangen, 2010, s. 236). Vanligst er tre kriterier: Validitet, reliabilitet og overførbarhet. Validitet, slik Fangen skriver, «går på om du faktisk måler det du vil måle, eller om funnene dine virkelig kartlegger det fenomenet du skal utforske» (2010, s. 236). Som forsker må man vurdere nøye, gjennom hele forskningsprosessen, om man fokuserer på det man har satt som mål å fokusere på (Nygaard, 2017), og om svarene vi får er logiske i forhold til de spørsmålene vi stiller (Tjora, 2017). Gyldigheten kan styrkes ved å forankre funnene i annen relevant forskning, samt ved å bekrefte funnene ved å benytte seg av triangulering (Creswell & Poth, 2018).

Forskningens reliabilitet handler om hvorvidt forskningen er pålitelig; dersom jeg gjennomfører det samme prosjektet på nytt, vil jeg få de samme resultatene? Eller dersom noen andre leser gjennom dataene mine, vil de finne frem til det samme? (Nygaard, 2017, s. 32). Det er tatt flere steg gjennom prosessen for å sikre studiens reliabilitet. Først og fremst har jeg beskrevet og begrunnet de metodiske fremgangsmåtene så godt og detaljert som

mulig – fra metodevalg, rekruttering av informanter og utvalg av både informanter og dokumenter, til datainnsamling og lagring av data. Videre har jeg beskrevet hvordan dataen er behandlet via koding, og hvilke hensyn som er tatt i forbindelse med analyse av ulike typer data, nemlig intervju og dokument.

Forskerens personlige erfaringer og engasjement kan også påvirke resultatene og dermed studiens pålitelighet (Tjora, 2017). I kvalitative forskningsprosjekter, som er bygget på svært fortolkede fremgangsmåter og forskningsmetoder, er det ikke mulig for en forsker å være fullstendig nøytral. Dermed er det viktig å være innforstått med, og oppmerksom på, hvordan ens egen posisjon og engasjement kan påvirke forskningsresultatet, eller hvordan ens kunnskap og personlige erfaringer kan påvirke analysearbeidet (Tjora, 2017, s. 235). Slik Tjora skriver; «mye kunnskap om det aktuelle temaet er en fordel for å stille presise spørsmål, men kan også være en ulempe ved at man har med seg mange forutinntattheter» (2017, s. 236). I dette prosjektet vurderer jeg det som en fordel at jeg selv ikke har samisk bakgrunn eller er blitt utsatt for vold eller overgrep. På noen måter kunne det vært en fordel med samisk bakgrunn, for eksempel ved å enklere rekruttere informanter eller ha bedre kjennskap til relevante organisasjoner og mennesker. På den annen side kunne det vært en ulempe at jeg muligens ville hatt sterkere meninger om dagens situasjon og holdt fast ved hypoteser som ikke nødvendigvis er sanne.

Nygaard skriver at mange er skeptiske til om fullstendig objektivitet i forskning er mulig, og at forskningsarbeidet alltid – til en viss grad – blir påvirket av personlige oppfatninger og erfaringer (2017, s. 138). Da jeg startet dette prosjektet satt jeg på svært lite kunnskap om vold mot samiske kvinner i Norge. Min bakgrunn som bachelorstudent på New Zealand hvor jeg hadde et stort fokus på blant annet māorikvinner og deres levevilkår, samt små porsjoner kunnskap om andre urfolkskvinner verden over, gav meg riktignok en generell idé om hvordan situasjonen er i Norge. Denne kunnskapen har jeg forsøkt å ha et så balansert forhold til som mulig gjennom prosessen, blant annet ved å utvikle åpne spørsmål til intervjuguiden, forsøke å rekruttere et variert utvalg informanter, samt gi grundige forklaringer på de funnene jeg har kommet frem til i analysen. Det har i tillegg vært spesielt viktig for meg å vise til tidligere forskning og annen relevant litteratur ettersom dette er et

lite utforsket tema, for å vise at min forståelse i minst mulig grad er basert på personlige perspektiver.

4.4.1 Metodiske utfordringer og studiens begrensninger

En klar begrensning og svakhet ved prosjektet er et få antall kvalitative intervjuer og informanter. Flere intervjuer mer flere fagfolk, samt et bredere og mer variert utvalg informanter, ville muligens gitt prosjektet mer fylde og forsterket studiens reliabilitet. Det var en stor utfordring å få tak i informanter, og jeg lyktes ikke å rekruttere noen som stod på en mer politisk utformende side av saken. Som et resultat er det stor enighet blant informantene og mange fellestrekk i intervjuene. Dette kan tolkes som at det er slik virkeligheten er, men det er viktig og mer realistisk å vurdere resultatene også etter både antall informanter samt hvilken type informanter de er, og på hvilken bakgrunn de ble rekruttert. En større variasjon av informanter ville sannsynligvis resultert i en mer nyansert oppgave.

5 Handlingsplanene

De nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner er i seg selv verktøy utviklet av statlige myndigheter for å sikre voldsutsattes menneskerettigheter. Disse handlingsplanene illustrerer hvordan norske myndigheter utvikler og iverksetter tiltak som skal bidra til endring i samfunnet og beskytte innbyggere fra vold, og hvordan rettssystemet tas i bruk for å beskytte individer fra vold som skjer i deres privatliv. I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg de to handlingsplanene *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* og *Et liv uten vold: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017* og deretter analysere disse opp mot teorien presentert tidligere i oppgaven, samt knytte til relevant forskning. Deretter vil jeg ta for meg Istanbulkonvensjonen, og også analysere den opp mot teori og tidligere forskning. Der det er relevant vil også funnene fra intervjuene drøftes i lys av både teori, tidligere forskning og funnene fra analysen av handlingsplanene og Istanbulkonvensjonen.

Begge handlingsplanene har lange navn, og for å unngå tungvint språk gjennom resten av oppgaven har jeg valgt å forenkle betegnelsen på de begge. *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* vil heretter kalles *Handlingsplan 2012*, mens *Et liv uten vold: Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017* vil kalles *Et liv uten vold*. Etersom årstallet forsvinner fra en av titlene vil jeg påminne at *Et liv uten vold* ble utgitt i 2013 og gjaldt for perioden 2014-2017. *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* ble utgitt i 2011 og var ment som en midlertidig handlingsplan for året 2012 for å fylle «behovet for kontinuitet og styrking av arbeidet mot vold i nære relasjoner på kort sikt», i påvente av en ny og mer detaljert handlingsplan (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 5).

5.1 Handlingsplanenes struktur og innhold

Et liv uten vold er mer detaljert, lenger og inneholder et større antall tiltak enn *Handlingsplan 2012*. De to handlingsplanene er henholdsvis 28 og 15 sider lange, og inneholder henholdsvis 45 og 23 tiltak. Tiltakene varierer i omfang, og alle er gitt en viss tid for gjennomføring samt et eller flere instanser eller organ som er ansvarlig for gjennomføringen. I begge handlingsplanene er det utformet tiltak som er relevante for den delen av dokumentet man leser. For eksempel er tiltak nummer 1 i *Et liv uten vold* en del av

kapittelet om forebygging og synliggjøring, og handler om at det skal utarbeides en tiltakspakke for forebygging av vold i nære relasjoner. Tiltak nummer 1 i *Handlingsplan 2012* faller også under kapittelet om forebygging og synliggjøring, og handler om et opplæringsprogram om tidlig intervensjon som skal forebygge at barn utsettes for en voldelig oppvekst. Som et resultat inneholder begge handlingsplanene tiltak som treffer et bredt spekter av ulike situasjoner rundt vold i nære relasjoner – alt fra tidlig intervensjon og økt kompetanse i skolen, beskyttelse av barn og ungdom, vern for eldre, LHTBQ-personer, samt et eget fokus på rusmisbruk som risikofaktor for vold. De to dokumentene *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* er i stor grad bygd opp på samme måte, og innholdet i de to dokumentene deler mange likheter. Begge handlingsplanene innleder med forord og en oversikt over hvilke departement som har samarbeidet i utviklingen av handlingsplanen(e). Begge handlingsplanene er et samarbeid mellom Justis- og beredskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, og Kunnskapsdepartementet. *Et liv uten vold* er i tillegg signert av daværende arbeidsminister og kommunalminister.

Begge dokumentene forklarer i del 1 – Innledning – at Norge har sluttet seg til flere internasjonale konvensjoner og avtaler for å bekjempe vold i nære relasjoner, overgrep, og annen type vold. Her nevnes blant annet FNs kvinnekonvensjon, som også ble en del av menneskerettsloven i 2009, samt FNs erklæring og urfolks rettigheter og Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner – altså Istanbulkonvensjonen. I *Handlingsplan 2012* står det at Norge, på tidspunktet denne handlingsplanen ble skrevet, vurderer «hvilke lovendringer som er nødvendige for å kunne ratifisere konvensjonen» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 5). I *Et liv uten vold*, som ble publisert omtrent to år senere, står det noe liknende: «Norge forbereder også ratifiseringen av Europarådskonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 5). Utenom en rask oppsummering av disse erklæringene og konvensjonene, nevnes det ikke noe mer spesifikt om deres innhold som også er relevant for handlingsplanene og arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Begge handlingsplanene tydeliggjør altså statens menneskerettslige ansvar tidlig, og nevner spesifikt Istanbulkonvensjonen som setter den mest konkrete rammen for en menneskerettslig tilnærming til kampen mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

5.1.1 Handlingsplanenes kunnskap og kompetanse om vold i samiske samfunn
Kunnskap og kompetanse er tildelt en egen del i begge dokumentene. I *Et liv uten vold* understrekes det at «kunnskap og kompetanse om vold i nære relasjoner er en viktig forutsetning for å kunne iverksette gode forebyggende tiltak» og at «de som skal utforme politikken lokalt og nasjonalt må ha nødvendig kunnskap for å kunne iverksette virkningsfulle og målrettede tiltak» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 11). Det poengteres også i begge handlingsplanene at tilstrekkelig kunnskap og kompetanse er essensielt for å kunne gi god og målrettet hjelp til både den voldsutsatte og til voldsutøver. *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012* konstaterer at «målrettet innsats mot vold i nære relasjoner fordrer at berørte myndigheter og organisasjoner som kommer i direkte kontakt med voldsutsatte, har god kunnskap om voldens omfang, karakter og konsekvenser» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 13). I en samisk kontekst vil dette blant annet innebære at de personene og innsatsene som møter samiske voldsutsatte har kunnskap om hvordan de best kan støtte den enkelte voldsutsatte, samt forstå volden i kontekst med kulturen der den skjer, slik Øverli et al. (2017) poengterer i sin studie.

Tross et bredt fokus på kunnskap og kompetanse, finnes det ingen konkret informasjon eller målrettede tiltak i de to handlingsplanene om hvordan det skal arbeides for å forebygge og redusere vold i samiske samfunn. Det finnes likevel en kort oversikt over spesifikke prosjekter som er iverksatt for å styrke den mer generelle kunnskapen på området, eksempelvis en nasjonal omfangsundersøkelse om forekomsten av vold i nære relasjoner. I *Handlingsplan 2012* nevnes det i et kort avsnitt at det skal gjennomføres en studie om vold i nære relasjoner i samiske samfunn, som videre vil gi innspill til utviklingen av tiltak for å håndtere problemet. Tiltak nummer 17 lyder slik: «I samarbeid med Sametinget skal det gjennomføres en studie om vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Studien skal gi innspill til regjeringens og Sametingets utvikling av tiltak på området». (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 14).

Videre er det skrevet at studien skal gjennomføres i perioden 2012-2013, og at de ansvarlige for dette tiltaket er Justis- og beredskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Utenom dette tiltaket nevnes ikke den samiske befolkningen flere ganger gjennom handlingsplanen. I *Et liv uten vold* nevnes den samiske befolkningen totalt to ganger. Først nevnes det at ILO-konvensjonen om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, samt FNs erklæring om urfolks rettigheter, er relevante i arbeidet med å utforme tiltak til samiske voldsutsatte. Senere i handlingsplanen vises det til *Handlingsplan 2012* og at det er iverksatt studier om vold i samiske samfunn i den tidligere handlingsplanen.

Selv om den samiske befolkningen nevnes i begge handlingsplanene, er det svært få ganger og på et meget generelt grunnlag. Det er et manglende fokus på samiske kvinner, selv om det går igjen i store deler av de to dokumentene at kvinner er mest utsatt for vold, spesielt i nære relasjoner. Både *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* bærer preg av en manglende kunnskap om vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Denne mangelen på kunnskap blir synlig både på grunn av svært lite fokus på den samiske befolkningen generelt i handlingsplanene, men også fordi samiske samfunn kun nevnes i forbindelse med en studie som er ment for å tilegne mer kunnskap og kompetanse for å utvikle tiltak på området (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011; 2013a).

Tross lite fokus på den samiske befolkningen gjennom de to handlingsplanene, har regjeringen likevel iverksatt viktig arbeid for å øke kunnskap og kompetanse om vold i nære relasjoner, også i samiske samfunn. Regjeringen har – i tillegg til de spesifikke tiltakene i hver handlingsplan – opprettet to viktige instanser i forbindelse med det voldsforebyggende arbeidet. Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) ble opprettet i 2004 og er blitt en viktig ressurs i forskningsarbeidet på vold i nære relasjoner. I *Et liv uten vold* står det at «NKVTS forsker på fenomenet vold i nære relasjoner, forekomst av og risikofaktorer for vold i nære relasjoner, konsekvenser av volden, samt behandlingsmetoder og tiltak/intervensjoner» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 12). I tillegg til NKVTS opprettet regjeringen fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) i 2007. RVTSene ble opprettet for å styrke kunnskapen på et mer lokalt nivå, og for å styrke det tverrfaglige samarbeidet på tvers av sektorer, etater og

forvaltningsnivåer i samfunnet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 12). Sammen med andre forsknings- og kompetansemiljøer utgjør NKVTS og de fem RVTSene en stor og viktig del av forskningen og kunnskapsformidlingen om vold i nære relasjoner, og de arbeider aktivt for å tilegne seg mer kunnskap som videreformidles til tjenester som jobber mer direkte med de tiltakene som er ment for å forebygge vold og yte hjelp til både voldsutsatte og voldsutøvere. Eksempelvis arbeider NKVTS for øyeblikket med et treårig prosjekt om vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn, et prosjekt de på sin egen nettside skriver at vil utformes og gjennomføres i samarbeid med samiske forskningsmiljøer.

5.2 En forståelse for det samiske og den samiske kvinnen

Det kommer tydelig frem i de to handlingsplanene at det skal utvikles målrettede tiltak som sikrer en holistisk tilnærming til vold i nære relasjoner, som på best mulig måte kan møte enkelte voldsutsattes individuelle behov og sikre deres menneskerettslige krav på et liv fri for vold og overgrep. I denne delen av analysen vil jeg ta for meg hvordan *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* legger til rette for en tilnærming som er tilpasset samiske voldsutsatte kvinners unike menneskerettslige behov, og drøfte dette opp mot relevant teori og tidligere forskning.

5.2.1 Språk og kultur – å forstå «det samiske»

Begge handlingsplanene har et gjennomgående fokus på målrettet innsats mot vold i nære relasjoner, samt å kunne hjelpe den individuelle voldsutsatte og voldsutøver. Likevel mangler det konkrete og kultursensitive tiltak rettet mot den samiske befolkningen. Under intervjuene tok også informantene opp dette med manglende kunnskap og et behov for å basere tiltak på forståelse om samisk kultur. Blant annet informanten i *Intervju 2*, som arbeider i en samisk kommune, dette:

«Vi trenger flere ansatte med samisk språk og kultur, og da må man rekruttere, da må man jobbe i samiske kommuner (...) Vi har få med samisk bakgrunn som jobber her (...) kun to som behersker språk og kultur. Det er jo lite, to stykker. Er en sykemeldt og den andre opptatt så har du ikke tilgang til samisktalende. Hvordan skal vi jobbe med det?»

Også informanten i *Intervju 4* nevner kompetanse om både språk og kultur som et viktig aspekt i arbeidet mot vold i samiske miljø:

«Kompetanse i hjelpeapparatet og hos politiet på samisk språk, ikke minst. Altså språklig tilrettelegging men også kjennskap til den historien, og det har gått opp for meg at den historien faktisk ikke er så kjent i Norge som man skulle tro. Det er behov for å kjenne til denne som skal kunne imøtekomme samer på en god måte i dag også»

Sitatene fra informantene viser at en forståelse for kultur er tett knyttet til språk og historie. Dette viser hvor viktig del språk er av kulturen, og hvor viktig det er at samiske voldsutsatte blir møtt av et system og hjelpeapparat som har kunnskap om samisk språk. Vi vet fra tidligere forskning at det er flere kvinner enn menn som lever i forhold preget av langvarig, alvorlig og kontrollerende vold (Hjemdal, 2014; Justis- og beredskapsdepartementet, 2011; 2013a), og at de færreste som lever i slike forhold vil innrømme det eller melde fra om det de opplever (Jonassen, 2014). Tidligere forskning viser også at voldsutsatte – av en rekke ulike grunner – synes det er vanskelig å oppsøke hjelp for volden de utsettes for. Manglende forståelse for kultur og språk i hjelpeapparatet er en av årsakene til at samiske voldsutsatte kvinner unngår å oppsøke hjelp og som konsekvens blir værende i situasjoner hvor de blir utsatt for vold (Øverli et al., 2017). Disse funnene understreker hvorfor kunnskap er viktig for å kunne tilrettelegge for den enkelte voldsutsatte, og hvordan en mangel på dette er både problematisk og en utfordring i et menneskerettslig perspektiv: uten denne kompetansen vil ikke myndighetene kunne møte de voldsutsatte på riktig måte.

Det er viktig å understøtte det samiske folks grunnleggende rettigheter på dette området: Grunnlovens § 108 forplikter statlige myndigheter å sikre at den samiske befolkningen kan sikre og utvikle sitt språk, kultur og samfunnsliv. Sameloven fastslår mer utdypende at «den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk» (Sameloven, 1989, § 3-3). Forvaltningsområdet betyr her de kommunene som er fastsatt at skal inngå i forvaltningsområdet for samisk språk. Sameloven § 3-4 fastslår dessuten retten til å henvende seg til domstolen på samisk – både muntlig og skriftlig – og at forhandlingsspråket i rettsmøter skal være samisk dersom en part ønsker det.

Videre har enhver person rett til å tale samisk i avhør på kontoret til et offentlig organ i møte med politi og påtalemyndighet i forvaltningsområdet.

5.2.2 Et interseksjonelt perspektiv

Mangelen på kunnskap om både språk og kultur på de arenaene der samiske voldsutsatte – som i hovedsak er samiske kvinner – oppsøker hjelp, er et klart eksempel på hvordan samiske voldsutsatte kvinner opplever diskriminering på bakgrunn av ulike sosiale faktorer og kategorier, slik Crenshaws (1989) teori om interseksjonalitet understreker. Samiske kvinner, i likhet med alle kvinner, diskrimineres først og fremst på grunnlag av sitt kjønn. Kjønnsdiskrimineringen tydeliggjøres ved at det er overveldende mange flere kvinner enn menn som utsettes for vold i nære relasjoner og seksuell vold. I tillegg diskrimineres samiske kvinner på grunn av sin etniske tilhørighet, nemlig at de er samer, ved at de ikke møtes av et offentlig, rettslig organ på sitt eget språk og med tilstrekkelig kompetanse – selv om de har krav på det. Denne situasjonen understreker også kompleksiteten ved det interseksjonelle og den diskrimineringen samiske voldsutsatte kvinner utsettes for; først utsettes de for diskriminering i privatlivet på et mellommenneskelig nivå i form av vold og eventuelt overgrep, som de utsettes for av én eller flere personer de har en nær relasjon til. Videre diskrimineres de på et systemisk nivå – det Crenshaw (1991) kaller et strukturelt perspektiv – ved at de ikke mottar den hjelpen de behøver og har rett på i møte med offentlige instanser fordi det mangler et solid hjelpeapparat med kompetanse tilpasset samiske voldsutsatte kvinner.

Disse to sosiale faktorene samiske kvinner diskrimineres på grunnlag av, er heller ikke to separate enheter; de skjer i korrelasjon med hverandre, og slik Shields (2008) forklarer må disse interseksjonelle identitetene forstås i relasjon til hverandre. At problemstillinger rundt kjønnsbasert vold tar stadig større plass i rettssystemet (Smette et al., 2019) tyder på økt kunnskap rundt fenomenet, samt en forståelse for staten som ansvarlig aktør i det voldsforebyggende arbeidet. Den skjeve fordelingen av kvinner og menn som ofre for vold gjør det likevel tydelig at vold er et kjønnsrelatert problem, og at det voldsforebyggende arbeidet generelt har sviktet kvinner. De høye voldstallene blant samiske kvinner tyder på at det voldsforebyggende arbeidet har sviktet samiske kvinner ytterligere, ved å ikke møte deres særegne behov i krysninglinjen mellom å være kvinne og å være samisk. Manglende

oppmerksomhet på interseksjonalitet i voldsforebyggende arbeid er en tydelig menneskerettslig utfordring fordi det både hindrer oss fra å vurdere ulikhetene mellom kjønnene, men også hvordan ulike kvinner i ulike posisjoner, både i og utenfor Sápmi, opplever diskriminering og vold (Manjoo, 2014). En holistisk tilnærming til voldsforebyggende arbeid med forståelse for de interseksjonelle aspektene ved å være kvinne, slik både Shields (2008) og Schömer (2013) understreker betydningen av, argumenterer også Manjoo (2014, s. 16) at er essensielt for å løfte kvinner sosialt og politisk og sikre deres menneskerettigheter.

Det er ingen tiltak i de to handlingsplanene som tar en konkret interseksjonell tilnærming til forebygging av vold mot samiske kvinner. Det er riktignok enkelte utsagn og tiltak i begge handlingsplanene som kan relateres til vold mot samiske kvinner, selv om det ikke nevnes spesifikt. I *Handlingsplan 2012* understrekes det blant annet at «*en ytterligere utfordring er å sørge for at tiltakene som iverksettes tilpasses alle som har behov for bistand og beskyttelse, uavhengig av kjønn, alder, seksuell orientering, etnisk bakgrunn eller funksjonsevne*» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 5). Dette sitatet, tross sitt brede og generelle omfang, omfavner også samiske kvinner og deres helt spesielle behov for hjelp og beskyttelse på en måte som er tilpasset dem og deres situasjon, og dermed statens menneskerettslige plikt til å hjelpe *alle* voldsutsatte.

Noe liknende står i *Et liv uten vold*:

Hjelpeapparatet skal i størst mulig grad være tilgjengelig og individuelt tilrettelagt for alle utsatte. Det er nødvendig med en styrket innsats overfor personer i en særlig sårbar situasjon eller posisjon. Framover skal det derfor rettes særlig oppmerksomhet mot personer som av ulike årsaker har en økt sårbarhet for vold, og som ikke har blitt fanget opp i tilstrekkelig grad tidligere. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 14).

Sitatene fra begge handlingsplanene legger i utgangspunktet til rette for en interseksjonell tilnærming til å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner, og understreker behovet for en tilrettelagt bistand for alle voldsutsatte. Sitatet fra *Et liv uten vold* nevner spesifikt

personer som har en økt sårbarhet for vold. Tidligere forskning på vold i nære relasjoner viser at det er spesielt kvinner som er utsatt for, og dermed sårbare for, denne type vold. Tidligere forskning fra en rekke andre land viser også at urfolkskvinner er mer utsatt for vold enn kvinner som er en del av majoritetssamfunnet (Burnette & Cannon, 2014; Cunneen, 2002; FN, 2013; Keel, 2004; Simon-Kumar, 2019), og at urfolk verden over deler mye av den samme historien som samene i Norge hva gjelder assimileringpolitikk (Amnesty International, u.å.). Teoriene om assimileringpolitikk og konsekvensene av dette for urfolk verden over sier blant annet at de kollektive traumene urfolk sitter igjen med etter slik behandling kan være en direkte årsak til den høye forekomsten av vold mot kvinner i urfolkssamfunn (Hartmann & Gone, 2014; Øverli et al., 2017). Tatt i betraktning all informasjon om vold mot kvinner som er tilgjengelig, og de høye omfangstallene om vold mot urfolkskvinner i andre deler av verden som har vært tilgjengelig i mange år, burde dette ha vært en kjent problemstilling hos norske myndigheter tidligere, og det burde vært et større fokus på samiske voldsutsatte kvinners unike, menneskerettslige behov i tidligere nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Disse manglene, sett i lys av teorier om forebygging av vold mot kvinner og betydningen av interseksjonelle perspektiver og forståelser av vold, illustrerer en betydelig utfordring i dagens menneskerettslige arbeid mot vold mot samiske kvinner.

Det nevnes innledningsvis i *Handlingsplan 2012* at regjeringen har mottatt innspill til utviklingen av handlingsplanen fra en rekke offentlige og private aktører på feltet. Det spesifiseres ikke hvem disse aktørene er, eller noe mer konkret om hva slags innflytelse de eventuelt har på handlingsplanene eller tiltakene. Derimot viser dette at det i det minste er lagt til rette for et tverrfaglig samarbeid, og at ideelle organisasjoner – også samiske organisasjoner og andre samiske aktører – kan ha en innflytelse på det menneskerettslige arbeidet som blir gjort. Teorier om voldsforebygging i urfolksamfunn viser at det er viktig at urfolksgruppen selv får være med på å utvikle reduserende og forebyggende tiltak mot vold som passer dem (Cunneen, 2002). Dette er viktig både for å forstå den volden som skjer i samiske samfunn, og for å kunne utvikle tiltak som har en interseksjonell tilnærming til problemet med vold mot samiske kvinner og maktrelasjonene mellom menn og kvinner i samiske samfunn, slik Michau et al. (2015) mener er nødvendig for å sikre gode, forebyggende tiltak, og overkomme de utfordringene en står overfor i dag.

Interseksjonelle perspektiver tar høyde for at sosiale grupper ikke er homogene størrelser. Dette er også viktig å huske på når det utvikles tiltak for å forebygge vold mot samiske kvinner; samiske kvinner er heller ikke en homogen gruppe, og ulike samiske kvinner vil derfor ha ulike behov, både avhengig av hva de har opplevd, hvordan de har opplevd det, og hvordan deres livssituasjon er. I *Intervju 1* forklarer informanten at

«man ser de store forskjellene innenfor Sápmi, mellom ulike samiske regioner (...) det finnes bydgesamer, urbane samer, den yngre generasjonen, den eldre generasjonen. Det er så store forskjeller, som det finnes i alle andre folk også»

Eldre og yngre samiske kvinner som utsettes for vold vil ofte ha ulike behov i ettertid, og det vil naturligvis også være nødvendig med ulike tiltak i ulike aldersgrupper for å sikre kvinnenenes menneskerettigheter, samt deres plass i samfunnet. Det er derfor viktig å ta utgangspunkt også i forskjellen mellom ulike samiske kvinner, også innad i samiske miljø og samfunn, og at vi forstår volden på grunnlag av mer enn kun kjønn, slik Bograd (1999) nevner. Det er et gjennomgående fokus i begge handlingsplanene på at tiltak må tilrettelegges og at en må ha forståelse for den enkelte voldsutsatte, og en rekke tiltak som fokuserer på enkelte grupper i samfunnet, som eldre, barn, mennesker med nedsatt funksjonsevne og LHBT-personer. Det er dog viktig at disse tiltakene også utforskes, utvikles, iverksettes og gjennomføres slik at en kan se og tilrettelegge for forskjellene og de ulike behovene innenfor Sápmi, og ikke bare i samfunnet generelt.

5.2.3 Utdannelse

I *Et liv uten vold* finnes det en egen del om å styrke utdanningen for å sikre basiskompetanse om vold i nære relasjoner i tjenesteapparat, slik at personell i helse- og velferdstjenestene kan både avdekke vold og møte den voldsutsatte på best mulig måte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 12). Målet er at kunnskap om vold i nære relasjoner skal styrkes i alle utdanninger som er relevante, samt at et tverrfaglig samarbeid skal være et eget fokus i disse utdanningene for å sikre et helhetlig hjelpeapparat. Dette skal blant annet sikres gjennom tiltak 9 om kunnskapsformidling:

Kompetansen om vold i nære relasjoner i hjelpeapparatet skal styrkes. Kompetansehevingen skal omfatte både grunn- og videreutdanning og kompetanseoverføring i tjenestene. Som en del av oppfølgingen av Meld. St. 13 (2011-2012) *Utdanning for velferd. Samspill i praksis* vil Kunnskapsdepartementet innføre felles innhold i alle helse- og sosialfaglige grunnutdanninger. Formålet er å sikre at studentene har nødvendige kunnskaper om helheten i helse- og velferdstjenestene, lov og regelverk og viktige samfunnsutfordringer, herunder vold i nære relasjoner. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 13).

Dette tiltaket er en direkte appell til både informantenes utsagn om økt kompetanse for vold i nære relasjoner innen helsetjenestene, samt tidligere forskning som viser at dette er helt nødvendig (Øverli et al., 2017). I likhet med andre tiltak er det viktig at også dette gjøres på en måte som tar hensyn til den samiske kvinnen og hennes kultur – spesielt i områder med mange samiske innbyggere. Her må en forsikre det Crenshaw (1989) beskriver som strukturell interseksjonalitet, nemlig at samiske kvinner kan få den hjelpen de trenger ved at hjelpeapparatet og øvrige system ikke er utelukkende basert på etnisk privilegerte kvinner – altså majoritetsbefolkningen som er norske, ikke-samiske kvinner. Dersom gjort riktig og en sørger for å implementere forståelse for samisk kultur og språk i denne utdanningen, kan dette tiltaket være et viktig steg i riktig retning for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner og styrke deres menneskerettigheter, både som individer og gruppe. Uansett legger tiltaket et grunnlag for økt kompetanse og, slik Michau et al. (2015) anbefaler, tilrettelegging for tverrfaglig samarbeid på tvers av sektorer.

5.2.4 *Maktrelasjoner i Sápmi, historie og idéen om den sterke samiske kvinnen*
Både *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* har et gjennomgående fokus på at vold i nære relasjoner og voldsforebygging er tett knyttet til likestilling mellom kjønnene og skjeve maktforhold. En viktig del av å tilpasse tiltak rettet mot samiske voldsutsatte kvinner for å redusere og forebygge vold, er forståelsen av idéen om den sterke samiske kvinnen. Idéen om den sterke samiske kvinnen viser også hvorfor det er viktig å forstå det historiske bakteppet med fornorskingspolitikken og hvordan dette har påvirket maktrelasjoner i Sápmi. Endringene fra det tradisjonelle til det mer moderne har også satt sitt preg på kjønnsrollene i samiske samfunn. Eikjok (2004) forklarer at storsamfunnets inngripen i samiske tradisjonelle

levemåter har preget samiske kvinners posisjon i relasjon til samiske menn. I samiske samfunn har kvinner og menn på ulike måter vært bærere av den samiske kulturen. Tradisjonelt har dog kvinner båret en større andel, da de har hatt hovedansvaret for å oppdra den neste generasjonen. Etterhvert som samene ble mer integrert i storsamfunnet, bestemte staten at samiske menn skulle ha rett og ansvar på arbeid. Dette fikk store konsekvenser for samiske kvinner som tidligere hadde hatt ansvar for landbruk i Sápmi, samt holdt en sterk posisjon i forhold til kvinner i majoritetssamfunnet på grunn av deres deltakelse innen reindrift. Som en konsekvens av statens inngripen er samiske kvinners tradisjonelle ansvar og posisjon i forhold til menn svekket (Eikjok, 2004, s. 54).

I intervjuene nevner også noen av informantene dette med den sterke samiske kvinnen og maktrelasjoner i Sápmi. Blant annet sier informanten i *Intervju 1* dette:

«Maktkonflikter, for eksempel, mellom menn og kvinner, og liksom patriarkalstrukturen... Det er noe som kanskje ikke vil.. eh.. anerkjenne for at man er så opptatt av å ha den er felles identiteten mot liksom det norske storsamfunn. Så derfor tror jeg også at nå finnes det en ny, liksom, samisk selvfølelse. Så kanskje tiden også nå er moden for å også snakke om, for eksempel, kvinnelig/mannlig og kanskje kjønnskulturer, patriarkatet og maktstrukturer i det samiske samfunnet»

I både *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* påpekes det at vold i nære relasjoner kan være uttrykk for ulike maktrelasjoner og undertrykkelse, og at grov og gjentakende vold gjerne gjenspeiler et skjevt maktforhold i den relasjonen der volden skjer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 4; 2013a, s. 5). Dermed forklarer handlingsplanene at «vold i nære relasjoner både er årsak til, uttrykk for og konsekvens av manglende kjønnslikestilling» og at det en må ta høyde for både individuelle og strukturelle faktorer for å forstå volden (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 6). I likhet med det Michau et al. (2015) skriver om at det er nødvendig med en interseksjonell analyse av kjønn og makt for å utvikle gode, forebyggende tiltak, tar handlingsplanene til en viss grad høyde for at det er viktig å forstå ulike former for faktorer som fører til vold, og samspillet mellom dem.

Også i *Intervju 2* forteller informanten om idéen om den sterke samiske kvinne i sammenheng med å «ordne opp» innad i familien og deretter måtte møte på voldsutøveren eller overgriperen i ettertid:

«Samisk befolkning tar ikke kontakt med hjelpeapparatet fordi de har idealet om en sterk kvinne (...) disse idealene fører til at det er en forventning i den kulturen at du skal løse, du skal være i stand til å ordne opp som du går gjennom»

En forståelse for hvordan storsamfunnets fornukspolitikk rettet mot samiske samfunn har påvirket kjønnsrollene i Sápmi (Eikjok, 2004; Kuokkanen, 2007) er derfor viktig i arbeidet mot vold mot samiske kvinner, og hvordan det har påvirket både samiske kvinners menneskerettslige posisjon, samt deres egen forståelse for vold. Det understreker også Heises (1998) argument om at en må forstå vold som et fenomen som bygger på et samspill både personlige, sosiokulturelle og situasjonelle faktorer. Statens historiske inngripen i samiske samfunn er dessuten en viktig påminnelse om hvordan myndighetene må trå varsomt ved implementeringen av voldsforebyggende tiltak her, da tidligere politikk har hatt negative konsekvenser både innad i samiske samfunn, og på det samiske folks posisjon i storsamfunnet i dag (Hartmann & Gone, 2014; Øverli et al., 2017).

5.2.5 Vold i nære relasjoner i en samisk kontekst

I *Et liv uten vold* skriver regjeringen at «hvordan man forstår og forklarer vold i nære relasjoner vil ha betydning for hvilke forebyggende tiltak som iverksettes», og at «generelle likestillingspolitiske tiltak og en styrking av likestillingsarbeidet på alle områder av samfunnet» vil ha en forebyggende effekt på vold i nære relasjoner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 8). Handlingsplan 2012 gir ikke en konkret definisjon av hva som defineres som vold i nære relasjoner i den gjeldende handlingsplanen. I *Et liv uten vold* står dette:

Handlingsplanen omfatter vold mot nåværende eller tidligere partner, både i likekjønnede og ulikekjønnede parforhold, og uavhengig av etnisk bakgrunn og funksjonsevne. Også eldre kvinner og menn som utsettes for vold fra partner, barn,

barnebarn eller andre nære familiemedlemmer, omfattes. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 5).

Denne definisjonen legger spesielt vekt på partnere, enten nåværende eller tidligere, og nære familiemedlemmer som barn og barnebarn. Slik Burnette og Cannon (2014) beskriver i sin studie om urfolkskvinner og vold i nære relasjoner i USA, var svært sammensveidede storfamilier og husholdninger på tvers av familier vanlig hos de urfolkskvinnene de studerte. Her i Norge er det også tydelig at storfamilien står sentralt samiske samfunn, noe som skiller seg fra kjernefamilien en er vant med å se i majoritetssamfunnet. Problemet med definisjonen av nære relasjoner ifølge handlingsplanen *Et liv uten vold* er at den ikke omfatter det som kan oppleves som en nær relasjon i samiske samfunn, hvor nære relasjoner ikke nødvendigvis er avgrenset til partnere, enten nåværende eller tidligere, eller den typiske kjernefamilien.

I *Intervju 5* forteller informanten om en ekstrem nærhetsfølelse til andre samer som er vanskelig å forklare for andre som ikke selv har samisk tilhørighet. Selv ble ikke informanten utsatt for vold eller overgrep av noen innenfor sin egen familie eller av daværende eller tidligere partner, eller av en person som omfattes av definisjonen av «nær relasjon» i de to handlingsplanene eller ifølge Straffeloven. Likevel opplevde informanten dette som en nær relasjon, som følge av deres felles samiske identitet. Dersom definisjonen av hva som er en nær relasjon ifølge handlingsplanene ikke omfatter de samiske opplevelsene av nære relasjoner, er det en reell risiko for at de forebyggende tiltakene som utvikles ikke vil treffe den samiske befolkningen – eller mer spesifikt samiske kvinner – godt nok. Dette understreker også Cunneens (2002) argument om å inkludere urfolk i utviklingen av tiltak i handlingsplaner og annet forebyggende tiltak, for å forsikre at det som utvikles er knyttet til urfolket og deres kultur, samt deres egen forståelse for vold og hva som omfatter *vold i nære relasjoner*.

5.3 En manglende tillit til systemet

Som nevnt tidligere, ligger mye av det viktige arbeidet for å sikre voldsutsattes menneskerettigheter og et liv fri for vold i å tilegne seg kunnskap og kompetanse om tema. God og nødvendig kunnskap om vold i nære relasjoner er helt essensielt for å kunne utvikle gode, målrettede tiltak og politikk både på lokalt og nasjonalt nivå. Dette gjelder både i møte med voldsutsatte, voldsutøvere og barn som lever i et miljø preget av vold. I *Et liv uten vold* understrekes den unike karakteren ved vold i nære relasjoner:

Vold i nære relasjoner har særtrekk som skiller denne volden fra annen vold. Der annen vold ofte er en engangshendelse med en gjerningsperson som er ukjent for offeret, utøves vold i nære relasjoner ofte i det skjulte, er gjentakende og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og ofte avhengighet. Derfor blir konsekvensene ofte mer alvorlige enn for annen vold (...) Kunnskap om voldens karakter og særtrekk er nødvendig for at politi og hjelpeapparat skal kunne avdekke volden og gi god og riktig hjelp. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013, s. 11).

I *Intervju 2* forteller informanten om en manglende forståelse i hjelpeapparatet for problemstillinger som er unike for samiske voldsutsatte:

«Det er manglende kunnskap, blant annet hos psykologer, om hva som er reindrift. De forstår ikke, altså ikke alle, men det er fare for at de som jobber i samiske kommuner ikke har tilstrekkelig kunnskap om at reindrift er en familiebedrift. Og at de rådene, og den veiledning de gjør må tilpasses familiebedrift. Og det finnes ikke en sånn ordning, og det betyr at samisk befolkning er sårbar fordi at det offentlige tjenesteapparatet ikke har nok kunnskap om liv, arbeid i reindrifter, og kommer med løsninger som ikke passer.»

Tidligere forskning har bidratt til teorier om at fornorskingspolitikken har satt dype spor i den samiske befolkningen gjennom flere generasjoner (Hartmann & Gone, 2014; Kirmayer et al., 2014). Disse teoriene foreslår også at de kollektive traumene etter denne politikken har en direkte sammenheng med den samiske befolkningens tillit til storsamfunnet, norske

myndigheter og offentlige tjenestepersoner også i dag (Øverli et al., 2017, s. 73). En manglende tillit til systemet og storsamfunnet, samt tette bånd innad i storfamilien og blant den samiske befolkningen generelt, fører til at mange velger å være stille om den volden de opplever. I *Intervju 2* forteller informanten dette:

«Her er relasjonene dypere og bredere enn i norske samfunn, og selv innad i den store familien pleier folk å holde tett fordi man skal kanskje ha hjelp fra storfamilien til rein, slakting eller... Det er bedre å dysse ned, på en måte, enn å ta det opp og bli uvenner og splitte familien. Så familiens verdi er ganske høy, man skal ikke splitte familien, man skal løse det innad i familien»

Sitatet fra *Intervju 2* kaster lys over de unike situasjonene en samisk, voldsutsatt kvinne kan stå overfor. Risikoen for splittede familier og ødelagte forhold er reell uansett om volden skjer i eller utenfor Sápmi, men å måtte ta hensyn til relasjoner innen reindrift en problemstilling en gjerne ikke møter på utenfor samiske samfunn. Det viser også at det er nødvendig med egen kompetanse for dette og forståelse for kulturen rundt reindrift. I dette tilfellet er reindriften enda en sosial faktor som må tas hensyn til og forstås i et interseksjonelt perspektiv. Dette understreker, i likhet med det som ble sagt i sitatet fra *Intervju 1* om at det finnes mange ulike typer samer, at samiske kvinner ikke er en homogen gruppe, og at det er viktig med god og relevant kunnskap for å utvikle tiltak som er tilpasset den individuelle voldsutsatte, slik både *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold* fokuserer på.

Tillitsforholdet mellom staten og den samiske befolkningen byr på utfordringer i det voldsforebyggende arbeidet i et menneskerettslig perspektiv. Hvordan kan det samiske folk ha tillit til at menneskerettighetene i seg selv er legitime og beskytter de, når de er utviklet av – og iverksettes av – et storsamfunn og en stat som tidligere har forårsaket deres samfunn så mye harme? Forskning på assimileringpolitikk forteller oss at den samlede opplevelsen hos et urfolk som er blitt utsatt for undertrykkende politikk kan føre til historisk-kollektive traumer som påvirker en hel gruppe mennesker i mange generasjoner (Hartmann & Gone, 2014; Kirmayer et al., 2014; Øverli et al., 2017). En viktig utfordring i dette arbeidet er dermed knyttet til de historisk-kollektive traumene og hvordan den samiske voldsutsatte

skal betro sine private voldskonflikter til et system som hun ikke har tillit til at vil møte hennes behov eller ivareta hennes interesser.

5.4 Å engasjere gutter og menn i kampen mot vold mot kvinner

Begge handlingsplanene belyser at det også er nødvendig med hjelpe- og behandlingstilbud til voldsutøvere. Vi vet fra tidligere forskning at det oftest er kvinner som rammes av den mest alvorlige og langvarige volden, og at det oftest er menn som er voldsutøvere i disse situasjonene (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 6). I *Handlingsplan 2012* er det iverksatt et eget tiltak for å engasjere gutter og menn i kampen mot vold mot kvinner. Her står det at:

Målet med tiltaket er å påvirke gutter/ynge menns holdninger slik at de kan spille en aktiv rolle i kampen mot vold mot kvinner. Regjeringen vil støtte prosjektet «Sammen mot voldtekt» i regi av Reform – ressurscenter for menn. Dette er en holdningsskapende kampanje rettet mot ungdom, som blant annet skal tilbys skoler. Arbeidet skal foregå i samarbeid med frivillige ungdomsorganisasjoner. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011, s. 8)

Reform – ressurscenter for menn – skriver på sin egen nettside at de er «en politisk uavhengig stiftelse som arbeider for at menn skal inkluderes i likestillingsarbeidet, og at likestillingsarbeid skal inkludere menn» (Reform, u.å.). De skriver også at Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet står for stiftelsens grunnfinansiering, og at de blir ytterligere finansiert av både offentlige og private aktører i forbindelse med ulike prosjekter. Dette viser at regjeringen er med på å finansiere prosjekter som skal engasjere menn i arbeidet mot vold mot kvinner. En slik finansiering legger dessuten til rette for noen av Michau et al. (2015) sine prinsipper for å utvikle effektive forebyggende tiltak, nemlig investering som tilrettelegger for tverrfaglig samarbeid på tvers av sektorer, at det utvikles program som oppfordrer til personlige og kollektive refleksjoner rundt kjønnsbasert vold, og som videre oppfordrer til en fortsettende aktivisme og endring på området.

I *Et liv uten vold* finner vi et eget tiltak hvor Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet sammen med NKVTS har fått i oppdrag å gjennomføre en kartlegging av behandlingstilbudet for voldsutøvere. Her står det at dette inkluderer å:

- kartlegge typologier av vold i nære relasjoner.
- utarbeide en oversikt over hvilke behandlingstilbud til voldsutøvere som finnes i Norge og hvile geografiske områder disse dekker, herunder hvilke behandlingsmuligheter det finnes for de ulike typologier av vold.
- utarbeide oversikt/kartlegge utprøvde modeller og god faglig praksis for behandling av utøvere av vold i nære relasjoner, og herunder kartlegge om det er foretatt måling av effekt.

Et fokus på samiske menn som er voldsutøvere tilrettelegger også for økt kunnskap og forståelse for de kollektive traumene til den samiske befolkningen etter mange år med assimileringpolitikk, hvordan dette kan ha påvirket omfanget av vold i samiske samfunn i dag, og hvordan en kan gå frem med å overkomme utfordringene knyttet til dette i arbeidet mot vold. Slik Kuokkanen (2007) skriver, viser postkoloniale feministiske studier at kvinner og menn påvirkes av assimileringpolitikk på ulike måter, selv om de utsettes for den samme inngripende politikken. Hovedpoenget er uansett at maktforholdene innad i samiske samfunn endret seg da de patriarkalske og hierarkiske maktforholdene til storsamfunnet ble introdusert og etter hvert internalisert i samiske samfunn. Det samiske folks kollektive opplevelse av assimileringpolitikk, samt de kumulative effektene av dette som Hartmann og Gone (2014) understreker og hvordan det har satt spor gjennom flere generasjoner og påvirker den samiske befolkningen også i dag, kan gi verdifull innsikt i samiske menns opplevelser som voldsutøvere og en bedre forutsetning for hvordan vi som samfunn kan overkomme utfordringene knyttet til dette og vold mot kvinner. I likhet med de andre tiltakene nevnt ovenfor, er det naturligvis også viktig at tiltak som fokuserer på menn for å redusere og forebygge vold mot kvinner er utviklet av – eller i det minste utviklet i samarbeid med – urfolksgruppen den er ment å treffe (Cunneen, 2002), nemlig samiske menn og kvinner.

6 Istanbulkonvensjonen

Denne delen av oppgaven vil bestå av en dokumentanalyse av Istanbulkonvensjonen, og diskutere hvordan den fungerer som et rammeverk for å sikre samiske voldsutsatte kvinners menneskerettigheter, samt hvilke utfordringer den står overfor. Istanbulkonvensjonen er en menneskerettskonvensjon med hovedformål å forebygge og bekjempe alle former for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Konvensjonen består av 12 kapitler med til sammen 81 artikler som inneholder en rekke punkter og forpliktelser som medlemsstatene – deriblant Norge – må forholde seg til. I motsetning til handlingsplanene som var i fokus tidligere denne oppgaven, inneholder ikke Istanbulkonvensjonen konkrete tiltak for å redusere eller forebygge vold i nære relasjoner. Konvensjonen fungerer heller som et rammeverk for hvordan partene – altså landene som signerer konvensjonen – skal navigere sitt arbeid på feltet vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Istanbulkonvensjonen er en internasjonal konvensjon, utviklet for å kunne brukes som et rammeverk i en rekke – og dermed svært ulike – land. Konvensjonen viser hvordan staten skal ivareta sine menneskerettslige forpliktelser overfor voldsutsatte, og tydeliggjør hvordan myndighetene skal utforme politikk på området. I tillegg har konvensjonen et eksternt overvåkningsorgan, GREVIO, som ser til at Norge og de andre medlemslandene gjennomfører punktene i konvensjonen på rett måte, og dermed skjerper staten. Istanbulkonvensjonen er et viktig instrument for å sikre en bedring av urfolkskvinnens sosiale levekår, samt sikre de særegne menneskerettighetene og behovene til urfolkskvinner, som presisert i FNs erklæring om urfolks rettigheter.

Forebygging av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner er et av hovedfokusene gjennom hele konvensjonen. Konvensjonen tar en menneskerettslig tilnærming til samfunnsproblemen, og satser på å styrke det menneskerettslige vernet til voldsutsatte gjennom de tiltakene som er oppført. NIM skriver at:

Istanbulkonvensjonen er utviklet i lys av praksis fra den europeiske menneskerettsdomstol (EMD), FNs kvinnekonvensjon samt andre menneskerettslige instrumenter. Samtidig er Istanbulkonvensjonen mer eksplisitt i sin ordlyd hva gjelder hvilke krav som settes til hvordan statene skal utforme sin politikk på feltet,

og er derfor tydeligere og mer spesifikk enn flere tidligere menneskerettsinstrumenter.

Konvensjonen er tuftet på noen viktige grunnprinsipper. Staten skal styrke diskrimineringsvernet for kvinner, den skal sørge for effektiv koordinering av tjenestene, prioritere offerets perspektiv og ha en helhetlig og kunnskapsbasert tilnærming til problematikken. Den skal også hensynta sårbarhet hos ofrene og legge til rette for en proaktiv og oppsøkende virksomhet – det kan ikke forventes at ofrene selv kommer til tjenesteapparatet. (NIM, 2018, s. 19).

I Istanbulkonvensjonen defineres vold i nære relasjoner slik:

Vald i nære relasjonar forståast som alle handlingar med fysisk, seksuell, psykisk eller økonomisk vald som vert utøvd i familien eller i nære relasjonar, eller mellom tidlegare eller noverande ektefellar eller partnarar, uavhengig av om valdsutøveren har eller tidlegare har hatt felles bustad med offeret.

Definisjonen av nære relasjoner i Istanbulkonvensjonen tar høyde for at en nær relasjon kan innebære mer enn familie og/eller partner, enten nåværende eller tidligere. Når konvensjonen skriver «vald som vært utøvd i familien *eller nære relasjonar*» (egen vektlegging) åpner definisjonen for at en selv kan bestemme hvem som inkluderes i begrepet nære relasjoner. Allerede her legger altså Istanbulkonvensjonen til rette for en kultursensitiv tilnærming til definisjonen av vold i nære relasjoner, uten at det nevnes eksplisitt, ved at nære relasjoner ikke er avgrenset på tilsvarende måte som i andre dokumenter.

6.1 Samiske kvinner og Istanbulkonvensjonen

Urfolkskvinner nevnes ikke spesifikt i Istanbulkonvensjonen. Likevel er det en rekke artikler og tiltak som er spesielt relevante for arbeidet mot vold mot samiske kvinner i Norge, og å sikre urfolkskvinnens menneskerettigheter. Noen av disse delene vil trekkes frem i denne delen av oppgaven.

I artikkel 14 understreker konvensjonen at partene skal sørge for utdanning som fremmer likestilling og forebygger at konflikter mellom mennesker forblir ikkevoldelige. Dette kravet kan knyttes direkte opp mot en av NIMs anbefalinger til norske myndigheter, hvor de påpeker at «planverket må sikre at det utvikles godt opplæringsmateriale i/på samisk om grensesetting og seksuelle krenkelser til bruk i skoler med opplæring på samisk» (NIM, 2018, s. 8). I tillegg plikter partene seg til å «sørgje for eller styrkje eigna opplæring for dei aktuelle fagpersonane som har å gjere med offer eller gjerningspersonar for alle slags valdshandlingar som er omfatta av denne konvensjonen, i førebygging og oppdaging av slik vald», som også er i tråd med NKVTS sine funn om manglende kunnskap og kompetanse om samisk språk, kultur og tradisjoner blant tjenesteytere som møter samiske voldsutsatte i dag (Øverli et al., 2017). Som nevnt tidligere, i forbindelse med handlingsplanene, er det mangel på tilrettelagte hjelpetilbud og en forståelse for kultur og språk for både samiske voldsutsatte og voldsutøvere per i dag, noe som skaper store utfordringer i det menneskerettslige arbeidet for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner. Bograd (1999) forklarer også at ansatte i hjelpetjenesten kan respondere til ulike ofre på diskriminerende måter uten å mene det, fordi de går inn i arbeidet med fordommer om personen de møter. Dette understreker behovet for en interseksjonell tilnærming og kultursensitiv forståelse for den voldsutsatte. Istanbulkonvensjonens krav om tilstrekkelig opplæring til relevante fagpersoner skjerper denne plikten, og legger til rette for en bedring i fremtiden dersom kravet møtes.

Forståelse for kultur og miljø kommer også frem i artikkel 18, punkt 3, hvor det står at «partane skal sikre at tiltak som blir sette i verk etter dette kapitlet skal byggje på ei integrert tilnærming som tek omsyn til forholdet mellom offer, valdsutøvarar, barn og deira utvida sosiale miljø». I en kontekst som er relevant for samiske voldsutsatte vil dette bety at en ikke bare har forståelse for hvordan man må ta hensyn til at volden skjer i nære relasjoner, men også hvordan begrepet nære relasjoner kan ha en annerledes betydning for mennesker i samiske miljø. I tillegg legger artikkel 18 til rette for en forståelse for hvordan samholdet og forholdene mellom mennesker er unikt innenfor Sápmi, og tillater dermed at en må ta høyde for forholdet samiske voldsutsatte kvinner har til storfamilien og mer generelt det samiske samfunnet hun er en del av. Nordland politidistrikt skriver eksempelvis i sin rapport fra 2017 om overgrepssakene i Tysfjord om de utfordringene de erfarte i sitt

etterforskningsarbeid. I tillegg til en manglende tillit til storsamfunnet og en mangel på nødvendig kunnskap om samisk språk og kulturforståelse, skriver de at det finnes et sterkt ønske om å bryte tausheten om overgrep i samiske miljø, men at lite åpenhet om tema står i veien:

Det er sannsynligvis flere mekanismer som skaper taushet om overgrep, men vi så at de sterke familiebandene hadde betydning i det lulesamiske miljøet. Lojalitet til familien, storfamilien, slekten og lojaliteten til egen etnisk gruppe er sterk, og ofrene vegret seg for å involvere det norske samfunnet og hjelpeapparatet. (Nordland politidistrikt, 2017, s. 7).

Dette var også et viktig tema i intervjuene, og ble tatt opp av flere informanter. I *Intervju 1* sier informanten følgende:

En del av den samiske kulturen er jo veldig sterkt slektssamhold. Som spesielt med reindrift, men også generelt i de områdene av Sápmi der man ikke har reindrift så finnes det en kollektivistisk storfamiliekultur som også gjør at det blir ennå... at saker og ting liksom skal håndteres innad i familien.

Også i *Intervju 4* diskuterer informanten storfamilien og reindrift:

At man løser ting innad, og flere samer snakker om hvordan man er så avhengig, særlig de som driver med reindrift, er så avhengig av storfamilien. At hvis det er en som melder... Sant, hvis du forrykker det systemet ved å si at noen her har gjort noe vold mot andre, så bryter det ikke bare med veldig nær kjernefamilie men det bryter liksom opp slekten, på en måte, som ikke bare er avhengig av relasjoner men avhengig av rein og sånn næringsmessig av hverandre. Så det har så enorme konsekvenser for noen det å si ifra, og at man da heller ordner opp internt og sånn eller lar være å si ifra.

Også i *Intervju 3* forteller informanten om de unike forholdene og kompleksiteten i Sápmi i forbindelse med sakene i Tysfjord:

Sakene i Tysfjord som har vist et helt eget omfang, et stort omfang, og kompleksitet som jeg egentlig ikke vet om jeg tror de forstår. Jeg tror ikke jeg heller forstår det, hvor mange krefter som er inn i spill der, både samfunnsstrukturer, rasisme, undertrykkelse over mange hundre år som har hatt en helt egen historie i det lulesamiske miljøet.

En kultursensitiv tilnærming til vold mot samiske kvinner i Sápmi, hvor en tar hensyn til alle disse faktorene og hvordan de henger sammen, er nødvendig for å sikre de unike menneskerettslige behovene til disse kvinnene. For å sikre en interseksjonell tilnærming til vold mot samiske kvinner må det utvikles tiltak som tar hensyn til den voldsutsatte, voldsutøveren, og andre som måtte være påvirket av volden samt deres utvidede sosiale miljø – herunder for eksempel storfamilien, bygda eller samfunnet de er en del av, eller de som måtte bli påvirket dersom den voldsutsatte eller voldsutøveren er involvert i reindrift. Dersom en da implementerer tiltak som er utviklet av storsamfunnet på bakgrunn av erfaringer blant majoritetsbefolkningen, som ofte ikke har det samme forholdet til en storfamilie men er mer knyttet til kjernefamilien, vil ikke tiltakene treffe samiske kvinner på en tilfredsstillende måte og samtidig ivareta deres interesser i forbindelse med både deres personlige og utvidede sosiale miljø. På denne måten vil en kunne forsikre det Heise (1998) kaller en helhetlig tilnærming til vold som tar høyde for både personlige, situasjonelle og sosiokulturelle faktorer – som personlige forhold, og en gjensidig avhengighet i reindrift, slik artikkel 18 legger til rette for.

Et gjennomgående tema i denne oppgaven har vært at utviklingen og iverksettelsen av kultursensitive, interseksjonelle tiltak utgjør en betydelig utfordring for staten i sitt menneskerettslige arbeid mot vold mot samiske kvinner. Der dette har vært manglende i de to handlingsplanene, legger blant annet artikkel 18 til retningslinjer for en mer holistisk tilnærming til voldsforebyggende arbeid også i Sápmi.

6.2 Datainnsamling og maktforhold i Sápmi

Det legges stor vekt på at partene som slutter seg til konvensjonen er pliktet til å gjennomføre regelmessig datainnsamling, støtte forskning på vold, samt vurdere

effektiviteten til tiltak som er satt i gang for å forebygge og redusere vold. Dette er også et sentralt fokus i både *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold*, hvor kunnskap og kompetanse står sentralt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2011; 2013a), samt i anbefalingene lagt fram av NIM (2018, s. 8). Artikkel 11 av Istanbulkonvensjonen omhandler datainnsamling og forskning. Artikkelen lyder slik:

1. For å kunne gjennomføre denne konvensjonen skal partane forplikte seg til:
 - a. å utføre regelmessig innsamling av forskjellige relevante statistiske data om alle former for vald som er omfatta av denne konvensjonen,
 - b. å støtte forskning på alle former for vald som er omfatta av denne konvensjonen, med sikte på å undersøke underliggjande årsaker og verknader, omfanget og kor ofte dette fører til domfelling, og for å måle kor effektive dei tiltaka som blir sette i verk for å gjennomføre denne konvensjonen, er.
2. Partane skal søkje om å gjennomføre regelmessige, populasjonsbaserte undersøkingar med sikte på å fastslå utbreiinga av og tendensane i alle former for vald som er omfatta av denne konvensjonen.
3. Partane skal gi opplysningar som blir innsamla etter denne artikkelen, til ekspertgruppa nemnd i artikkel 66 i konvensjonen, for å stimulere til internasjonalt samarbeid og gjere det mogleg å gjennomføre internasjonale komparative evalueringar.
4. Partane skal sørge for at informasjon som blir innhenta etter denne artikkelen, er offentleg tilgjengeleg.

Spesielt punkt 1 og 2 er relevant i arbeidet mot vold mot samiske kvinner i Norge. I analysen av handlingsplanene nevnte jeg at kunnskap og kompetanse er essensielt for å utvikle gode, forebyggende tiltak. Ifølge denne artikkelen er staten pliktet til å tilegne seg god kunnskap om omfanget av vold i nære relasjonar i Norge ved å regelmessig utføre datainnsamlingar. Regjeringen har blant annet sikret dette ved å opprette NKVTS og finansiere ulike forskningsprosjekt på vold og vold i nære relasjonar, deriblant vold i samiske samfunn. I *Et liv uten vold* finnes det også et eget tiltak om omfangsundersøkingar, hvor regjeringen skriver at det skal gjennomføres omfangsundersøkingar om vold i nære relasjonar hvert

femte år, og at NKVTS i tillegg vil gjennomføre undersøkelser hos enkelte samfunnsgrupper der det mangler kunnskap – som det gjør om vold i samiske samfunn i dag (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 10).

Punkt 1b nevner dessuten at forskningen skal ta sikte på å undersøke de underliggende årsakene til volden. Konvensjonen anerkjenner de historiske underliggende grunnene til vold, samt kompleksiteten ved kjønnsbasert vold, når det skrives at Europarådet «erkjenner at vold mot kvinner er eit uttrykk for historisk ulikskap i maktforholdet mellom kvinner og menn, som har ført til at menn har dominert over kvinner og diskriminert dei, og til at kvinner har vore fråtekne høre til framgang» (Istanbulkonvensjonen, 2011, forord). Et skjevt maktforhold mellom menn og kvinner ligger til grunn for en rekke teorier om kjønnsbasert vold mot kvinner (Carmody, 2003; Kuokkanen, 2007), og er et sentralt fokuspunkt i en rekke konvensjoner og erklæringer, samt de overnevnte nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner. Det nevnes ikke noe mer spesifikt om maktforhold mellom kvinner og menn i konvensjonen, men det er under flere artikler et gjennomgående fokus på likestilling mellom kjønnene, stereotypiske kjønnsroller, samt å styrke kvinners stilling, og dermed tydelig at maktrelasjoner utgjør en reell utfordring i det voldsforebyggende arbeidet.

Shields (2008) skriver også at diskriminering på bakgrunn av ulike sosiale identiteter må forstås i samme kontekst som maktforholdene der de eksisterer. For å kunne bistå samiske voldsutsatte kvinner må en forstå hvordan storsamfunnet har påvirket kjønnsrollene i Sápmi etter en langvarig og inngripende assimileringsspolitikk. Artikkel 11, 1b legger til rette for dette når den nevner det historiske bakteppet for kjønnsbasert vold. Øverli et al. (2017) skriver at idéen om den sterke samiske kvinnen også er med på å opprettholde de skjeve maktrelasjonene mellom kjønnene i samiske samfunn. Myten om den sterke samiske kvinnen er med på å konstruere samiske kvinners syn på seg selv, som videre kan være en direkte årsak til at samiske kvinner opplever det som vanskelig å oppsøke hjelp når de utsettes for vold. Dette opprettholder det skjeve maktforholdet i samiske samfunn, hvor kvinner allerede er undertrykte og voldsutsatte i større omfang enn menn. Et gjennomgående fokus på likestilling legger dermed til rette for en interseksjonell tilnærming til kjønnsbasert vold i Sápmi, spesielt når konvensjonen også fokuserer på en helhetlig og samordna politikk som er tilpasset den individuelle voldsutsatte som nevnt i artikkel 7.

Også artikkel 12 om generelle plikter under kapittelet som omhandler forebygging, er relevant for likestillingsarbeid som et forebyggende tiltak for vold mot kvinner. Artikkelen lyder slik:

Partane skal treffe dei tiltaka som er nødvendige for å fremje endringar i dei sosiale og kulturelle åtferdsmønstra til kvinner og menn med sikte på å utrydje fordommar, skikkar, tradisjonar og all annan praksis som byggjer på ei førestilling om at kvinner er underlegne eller på stereotype manns- og kvinneroller.

Et viktig instrument for å avdekke de underliggende årsakene til vold i Sápmi er etableringen av sannhets- og forsoningskommisjonen, som har i oppdrag å blant annet undersøke virkningene av fornorskingspolitikken og hvordan disse ettervirkningene er tydelige i samiske samfunn i dag. En slik tilnærming til de underliggende årsakene til vold vil dessuten kunne avdekke flere mulige årsaker til vold enn skjeve maktforhold i Sápmi, og gi svar på om de kumulative effektene og de påfølgende kollektive traumene (Hartmann & Gone, 2014) har påvirket voldsproblemet i Sápmi også på andre måter. Etableringen av denne kommisjonen oppfyller også artikkel 11 punkt b, som blant annet fastslår at partene forplikter seg til «å støtte forskning på alle former for vald som er omfatta av denne konvensjonen, med sikte på å undersøkje underliggjande årsaker og verknader ...».

Paragrafene ovenfor illustrerer utfordringer i arbeidet mot vold mot samiske kvinner knyttet til makt, tillit, konsekvenser av assimileringspolitikken og de unike sosiale faktorene knyttet til samiske kvinners unike liv og identiteter. Disse utfordringene maler et bilde av en svært sammensatt situasjon der en rekke hensyn må tas i det voldsforebyggende arbeidet for å sikre samiske kvinners menneskerettigheter, og rettigheten til et liv fri for vold. En sentral del av disse utfordringene er både manglende kunnskap, forståelse og fokus på de unike aspektene ved vold mot samiske kvinner.

6.3 Et manglende tilbud

Funnene i NKVTS sin studie fra 2017 belyser en del av utfordringene ansatte i hjelpeapparatet opplever i møte med samiske voldsutsatte. Et av funnene i *Intervju 2* forteller også informanten om et problem med manglende hjelpeapparat:

«Kontorene står låst, og for meg virker det paradoksalt når man sier at hver annen samiske kvinne utsettes for vold og så holder samiske lensmannskontorer stengt for befolkningen. Det er et paradoks. Det er et systemsvikt, og det er staten som må gjøre noe med det»

Krisesentrene i Norge har vært et viktig hjelpetilbud for voldsutsatte kvinner og deres barn siden det første senteret åpnet for over 40 år siden. Ifølge Krisesenterlova har også kommunene et lovfestet ansvar for å sikre et krisesentertilbud for kvinner, menn og barn som måtte trenge det. Det samiske incest- og krisesenteret i Karasjok ble stengt og lagt ned i juni 2019. På kommunens egen hjemmeside står det at Karasjok kommune nå har en avtale med Vest Finnmark Krisesenter i Hammerfest, drøye 20 mil unna. Krisesenteret i Hammerfest har døgnåpent tilbud og døgnåpen telefon, og kan også nås per epost. Artikkel 23 i Istanbulkonvensjonen understreker at

Partane skal ved lovgiving eller på annan måte treffe dei tiltaka som er nødvendige for å opprette eit tilstrekkeleg tal med føremålstenlege og lett tilgjengelege krisesenter som kan gi trygge husrom til offera, og særleg kvinner og barna deira, og for å hjelpe dei på ein proaktiv måte.

Artikkel 22 understreker i tillegg at nødvendige tilbud og tilrettelagte støttetjenester skal ha en tilfredsstillende geografisk spredning. Dagens situasjon med et manglende tilfredsstillende krisesentertilbud i en kommune med mange samiske innbyggere tilfredsstiller altså ikke disse kravene, og utgjør en tydelig utfordring i det voldsforebyggende arbeidet da de voldsutsatte mangler et fysisk sted å dra når de behøver det.

En sentral del av Krisesenterlova er at kommunenes krisesentertilbud skal være samordnet med andre hjelpetjenester og sørge for at brukerne får helhetlig hjelp og oppfølging (Justis-

og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 17). Krisesenterlova § 3 om individuell tilrettelegging av tilbud stadfester også at kommunen skal sørge for at tilbudene på krisesenteret er av god kvalitet og at de ansatte har kompetanse til å ivareta hver enkelte brukers særskilte behov. Krisesenterlova legger altså til rette for en holistisk tilnærming til hvordan en skal møte voldsutsatte, og mulighet for en interseksjonell forståelse av volden som skjer mot samiske kvinner. Nedleggelsen av samisk incest- og krisesenter, samt et generelt manglende tilbud for samiske voldsutsatte kvinner, understreker ytterligere både den mellommenneskelige og systemiske volden samiske kvinner utsettes for. Mangel på hjelpetilbud hindrer samiske voldsutsatte fra å søke hjelp, og en direkte konsekvens av dette er at voldsutsatte ikke kommer seg ut av situasjoner der de utsettes for vold (Jonassen, 2014; Øverli et al., 2017). Selv om det er kommunenes ansvar å sikre et krisesentertilbud, er det statens plikt å sørge for å forsikre individers grunnleggende menneskerettigheter – noe vold og vold i nære relasjoner er et direkte angrep på.

I både *Intervju 1*, *Intervju 2*, *Intervju 3* og *Intervju 4* nevner informantene ressurser som en viktig del av arbeidet med å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner. Blant annet sier informanten i *Intervju 2* at

«Det er jo strukturelle mangler, og hvem jobber med de og forbereder de, det er jo staten (...) Staten må legge til rette. Det vil si øremerka midler til rekruttering, øremerka midler for å holde de med samisk språk og kompetanse og kulturforståelse innenfor de diverse områdene, for eksempel i politiet»

I *Intervju 3* nevner informanten

«Det kan gå veldig bra, det har jeg troa på. Men samtidig så er det jo de som har bukta i begge endene. Det er de som har penger, hvor mye penger skal legges i handlingsplanen...»

Økonomiske ressurser er også et fokus i Istanbulkonvensjonens artikkel 8, som fastslår at partene skal sette av tilstrekkelige økonomiske ressurser for å sikre en helhetlig politikk, tiltak og program som skal forebygge og motvirke alle former for vold som omfattes av

konvensjonen. I tillegg skal ikke-statlige organisasjoner og sivilsamfunnet motta økonomisk støtte for sitt arbeid mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Regjeringen har sikret dette blant annet ved å finansiere ulike forskningsprosjekt om vold i nære relasjoner gjennom NKVTS, ved å støtte prosjekter hos Reform, samt ved å innlemme statsinnskuddet til krisesentrene i kommunenes rammetilskudd. Mangelen på krisesenter i en sentral samisk kommune viser likevel at denne ordningen ikke fungerer godt nok per dags dato.

6.4 Konflikt som eiendom og vold mot samiske kvinner

Funnene fra både tidligere forskning og intervjuene jeg har utført viser at vold og overgrep i samiske samfunn preges av en såkalt taushetskultur, og at en rekke faktorer bidrar til at dette forblir et tabubelagt tema som mange vegrer seg for å snakke høyt om. En av de viktigste faktorene er den stadig manglende tilliten til storsamfunnet blant den samiske befolkningen (Øverli et al., 2017). Den manglende tilliten til storsamfunnet og systemet blant samiske voldsutsatte gjør det problematisk at straffesaker – deriblant voldssaker – er blitt en profesjon. Voldsfeltet har i løpet av de siste tiårene endret seg fra å være ansett som en privatsak til at det nå også anses som et offentlig problem, og myndighetene har tatt en stadig mer aktiv rolle. I en strafferettslig prosess hvor offeret blir både representert av, og satt på sidelinja av, et system slik Christie (1977) forteller om, er problematisk når hun ikke har tillit til storsamfunnet dette systemet er en del av. Dette gjelder kanskje spesielt i saker av så personlig natur som vold i nære relasjoner eller seksuelle overgrep, som i tillegg har vist seg å være tabubelagte temaer i samiske samfunn.

Christie (1977) skriver om konflikt som eiendom og mener at det finnes et behov for å utvikle et system hvor individer kan få ta del og eierskap i sine egne konflikter uten at rettssystemet skal ha monopol på hvordan disse håndteres. Artikkel 1 i Istanbulkonvensjonen nevner at å gi støtte og hjelp til organisasjoner og rettshåndhevsorgan er et av formålene til konvensjonen, for å sikre et effektivt samarbeid som legger til rette for en helhetlig tilnærming til arbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, slik Michau et al. (2015) nevner som en forutsetning for effektiv forebygging. Videre står det i artikkel 5 at partene skal treffe tiltak som er nødvendige for å hindre, etterforske, straffe og gi erstatning for voldshandlinger som er utøvd av ikke-statlige aktører, og at dette skal sikres gjennom lovgivning og på andre måter som er nødvendige. Et

gjennomgående fokus i denne oppgaven har vært at mange år med assimilering og fornorskingspolitikk har svekket den samiske befolkningens tillit til storsamfunnet (NIM, 2018; Øverli et al., 2017). Et system som er bygget opp og i hovedsak består av majoritetsbefolkningen vil dermed muligens ikke ha en god nok forståelse av den samiske befolkningen, noe som kan resultere i utfordringer i møte med samiske voldsutsatte kvinner i rettsapparatet.

Samiske kvinner passer inn i begge kategoriene av segmentering som Christie (1977) beskriver. I begge tilfellene er det nettopp den samiske identiteten som fører til segmenteringen. Segmentering i rom fører til at folk vi passerer blir plassert i en rolle, og at vi ikke kjenner disse personene utenom den rollen de er tildelt. Dersom samiske kvinner er kjent som nettopp det, kun samiske kvinner, og ikke forstås som den komplekse kombinasjonen av identitetene de faktisk er, vil heller ikke rettssystemet kunne møte – og dermed representere – disse kvinnene på en måte som tjener dem. Den andre formen for segmentering Christie (1977) diskuterer er segmentering på bakgrunn av medfødte egenskaper. Selv om en etnisk identitet – som samisk – skiller seg fra andre medfødte egenskaper som hudfarge og kjønn, er det likevel en medfødt kvalitet som likevel skiller samiske fra ikke-samiske.

Denne *avpersonaliseringen* gjennom segmentering, som Christie (1977, s. 6) kaller det, fører til at vi både vet lite om hverandre og at enkelte konflikter blir over-privatisert og omtrent usynlig utad. Vold mot kvinner skjer ofte innenfor et slik segment: innenfor den samiske befolkningen, og blir dermed i stor grad usynliggjort for de på utsiden av segmentet. Dette viser hvorfor det er viktig med både tiltak og et system som er tilrettelagt den samiske befolkningen i forbindelse med vold mot kvinner og vold i nære relasjoner; slik vold har vi seg å være svært vanskelig – om ikke umulig – å sette en fullstendig stopper for. Det er dermed viktig med en kultursensitivitet også innenfor rettsapparatet når skaden først er skjedd, som også tar høyde for det interseksjonelle ved samiske kvinners identitet. Her er interseksjonalitet og Christies teori om konflikt som eiendom tett knyttet sammen, også til kultursensitivitet og å inkludere urfolk i utviklingen av forebyggende tiltak. Artikkel 1, som sikter på en helhetlig tilnærming og samarbeid mellom flere aktører, legger en grunnmur for et rettshåndhevingsorgan som bryter med denne segmenteringen Christie nevner. Dermed

er det viktig at disse tilnærmingene også implementeres i arbeidet med for eksempel artikkel 5, som tar sikte på å sikre etterforskning og straff for voldssaker, slik at hele den rettslige og gjenopprettende prosessen har et gjennomgående fokus på den samiske kvinnens behov.

Både Istanbulkonvensjonen og handlingsplanene illustrerer likevel tydelig hvordan vold mot kvinner og vold i nære relasjoner har endret seg fra å være ansett en privatsak til å ha blitt en offentlig sak og et offentlig ansvar (Smette et al., 2019). Når det offentlige både har et ansvar for å gripe inn i voldssaker og dermed gjør det – som en del av deres menneskerettslige ansvar overfor den enkelte voldsutsatte – understreker dette et behov for at den samiske voldsutsatte kvinnen kan få ta del av og eie sin egen konflikt, samtidig som hun arbeider seg gjennom den på en måte hvor hennes kultur og identitet som samisk kvinne blir tatt hensyn til gjennom hele prosessen. Det er også viktig å ta hensyn til det kulturelle, og også her vise forståelse for historien til samene i et mer generelt perspektiv. Sakene i Tysfjord tydeliggjør hvordan det kulturelle spiller inn og det er gjort forsøk på å håndtere vold- og overgrepssaker uten å involvere offentlige myndigheter (Nordland politidistrikt, 2017). Schömer skriver at det er viktig å ta høyde for reelle sosiale forhold når en anvender loven for at den skal ha den virkningen en ønsker. Dermed er det viktig med et system hvor voldssaker blir håndtert på en ryddig måte som også tar hensyn til kultur og særbehov hos den samiske voldsutsatte, som hennes nære relasjoner og involvering i reindrift, og hvor de involverte har mulighet til å eie sin egen konflikt.

En av konsekvensene ved at retten regulerer stadig flere forhold i samfunnet og tar større plass i folks private liv er at dynamikken i familier endres, og individer mister kontrollen over egne konflikter til rettssystemet (Merry, 2003; Sand, 2017). At retten blir stadig mer profesjonalisert og spesialisert kan gjøre den mindre tilgjengelig for andre enn juriststanden og domstolen (Sand, 2017, s. 19). Statens behov for å beskytte sine innbyggere og deres menneskerettigheter fører til at konflikter rundt kjønnsrelatert vold profesjonaliseres i så stor grad at de involverte ofte mister eierskap til sin egen konflikt, slik Christie (1977) tar for seg i sin teori om konflikt som eiendom. Menneskerettighetene og rettssystemet er viktige forutsetninger for å beskytte individers rettigheter, og staten har et spesielt ansvar overfor voldsutsatte kvinner; samtidig er det viktig, slik Christie argumenterer, å se verdien i

konflikter og hvordan de gir oss mulighet til å utvikle oss som individer og samfunn. Grunnlovens § 108 plikter staten til å legge til rette for at det samiske folk skal kunne sikre og utvikle sitt språk, samfunnsliv og kultur. Dersom staten «tar fra» samiske voldsutsatte deres konflikter, og dessuten gjør disse konfliktene til en del av et rettssystem som i liten grad er myntet på samiske verdier, er dette også problematisk i det voldsforebyggende arbeidet. Christie mener at konflikter er verdifulle fordi de legger til rette for samfunnsdeltakelse – en mulighet både voldsoffer og utøver går glipp av når de i liten grad tar del av sin egen konflikt.

6.5 Menneskerettighetens utfordringer

Utfordringene knyttet til menneskerettighetene bunner både i menneskerettighetene i seg selv, og i implementeringen av disse. Diskutert i delene ovenfor er hovedsakelig utfordringer knyttet til utviklingen av tiltak og implementeringen av disse som skal sikre voldsutsattes menneskerettigheter, med utgangspunkt i de to nasjonale handlingsplanene mot vold i nære relasjoner og Istanbulkonvensjonen. Videre vil jeg presentere hvilke menneskerettslige utfordringer en møter på i arbeidet mot vold, med utgangspunkt i kritikker som er rettet mot menneskerettighetene som prinsipp – utenfor, men også relevant for, sin plass i både handlingsplanene og Istanbulkonvensjonen.

Langford (2018) presenterer en kritikk av menneskerettighetene som omfatter tre punkter: mangel på sosiologisk legitimitet, mangel på effektivitet, og problemer med ulik distribusjon i samfunnet. Som globale og konstante rettigheter er menneskerettighetene sårbare for kritikk, spesielt for hvordan en implementerer et visst sett med verdier på alle grupper mennesker i et samfunn. Spørsmålet om sosiologisk legitimitet – eller illegitimitet – er tett knyttet mot argumentet om at menneskerettigheter i hovedsak er utviklet av vestlige stater og dermed på vestlige verdier, men likevel skal kunne implementeres i alle verdens hjørner og på ulike kulturer, grupper og individer (Langford, 2018, s. 72). Mutua (2008) argumenterer at menneskerettighetenes fokus på individualitet er et av de største problemene ved menneskerettsbevegelsen. De globale menneskerettighetene setter individet i sentrum, og utelukker dermed i stor grad grupper, samfunn og andre kollektivistiske idéer som står like sentralt som de individuelle behovene for en rekke

mennesker (Langford, 2018). Dette er spesielt problematisk i de deler av verden hvor lokalsamfunn, etnisk tilhørighet og gruppeidentitet også er en viktig del av individers identiteter, som hos det samiske folk. Mutua skriver at

the concept of self-determination, for example, cannot simply be understood as an external problem; it must, of necessity, be understood as encompassing the many nations within a given post-colonial state. In reality, this means that individual rights of citizens within the state must be addressed in the context of group rights. Thus, group rights or the rights of peoples become important entitlements if the state is to gain the loyalties of its diverse citizens. (Mutua, 2008, s. 1029).

Sand (2017, s. 23-24) forklarer også at vårt moderne rettssystem setter individet og dets frihetsrettigheter i sentrum, og at menneskerettighetene er viktige for både individene og for et åpent samfunn som kan håndtere endringer. Frie individer er en viktig forutsetning for frie debatter som kan drive samfunnet og demokratiet videre. Likevel er det viktig å forstå hvordan kultur, samhold og gruppetilhørighet påvirker det menneskerettslige arbeidet mot vold mot urfolkskvinner – spesielt når de rettighetene som er tilegnet et individ i stor grad er utviklet på vestlige verdier som setter verdiene til storsamfunnet i sentrum, som blant annet feministiske bevegelser er blitt kritisert for da det ikke tar høyde for interseksjonelle identiteter (McCall, 2005; Schömer, 2013).

Statens plikt for å ivareta samiske kvinners sikkerhet og rettigheter er i stor grad knyttet til menneskerettighetenes plass i norsk lov. En sentral kritikk av de universale menneskerettighetene og ratifiseringen av disse er at de kan skape en såkalt *falsk positiv*, hvor deres tilstedeværelse bidrar til en god fasade heller enn faktisk endring eller konkrete tiltak (Langford, 2018). Argumentet om en falsk positiv forteller oss at menneskerettigheter kan reduseres til en såkalt fasadeinvestering, hvor politiske eliter og makter innfører reformer som øker deres politiske legitimitet hos andre nasjoner, uten at disse reformene bringer legitim og faktisk endring til urettferdige eller undertrykkende systemer; det ser bra ut på papiret, men lite skjer i praksis (Langford, 2018, s. 75). FN skriver selv av Kvinnekonvensjonen anses som en av de mest problematiske av FNs menneskerettighetskonvensjoner, da kjønnslikestilling oppfattes forskjellig i ulike deler av

verden og innen ulike samfunn og kulturer (De forente nasjoner, 2019). Som et resultat har enkelte land sluttet seg til konvensjonen, men valgt å reservere seg fra å følge noen deler av den som de ikke er enige i. Langford argumenterer at kritikken om sosiologisk legitimitet er en påminnelse om at menneskerettigheter dermed kan fungere som politiske konstruksjoner som utvikles for å tjene en politisk agenda, og ikke nødvendigvis for å bidra til sosial eller politisk endring. Menneskerettighetenes legitimitet er dermed avhengig av at de ikke bare eksisterer på papiret, men at de iverksettes og mobiliseres gjennom konkrete politiske tiltak for å sikre en endring i samfunnet (Langford, 2018, s. 75).

I Norge er menneskerettighetenes sosiologiske og juridiske legitimitet styrket gjennom ratifisering, og dermed en del av norsk lov. En av de viktigste stegene for å sikre kvinners menneskerettigheter og forhindre kjønnsdiskriminering og kjønnsbasert vold, er å iverksette juridiske tiltak som styrker kvinners beskyttelse og utvider statens ansvar når kvinners menneskerettigheter blir brutt (Bunch, 1990, s. 495). Menneskerettighetene utgjør en viktig ramme både for individer og samfunnet, og er avgjørende «for at vi kan ha et åpent samfunn som er i stand til å forholde seg til sosiale endringer og nye utfordringer» (Sand, 2017, s. 24). Det er likevel en utfordring i det menneskerettslige arbeidet mot vold mot samiske kvinner at tiltakene som iverksettes og myndighetene som er ansvarlige for dem skal anses som legitime, dersom de ikke tar høyde for de helt sentrale kravene som omhandler å faktisk beskytte *alle* kvinner som behøver det.

Merry (2003) argumenterer at et kritisk problem for kvinnebevegelsen og andre menneskerettslige bevegelser er hvordan mennesker som individer forstår sine problemer i en menneskerettslig sammenheng. En svakhet og utfordring ved menneskerettighetene – og implementeringen av disse – er at mennesker ofte ikke er bevisst over seg selv som menneskerettslige subjekter. Menneskers bevisste identitet som individer som har krav på rettigheter og beskyttelse fra de problemene de opplever, som vold, avhenger av møter med rettssystemet og personene knyttet til det (Merry, 2003, s. 344). Samiske voldsutsatte kvinners møte med hjelpetjenestene er dermed med på å forme deres forståelse av seg selv som rettslige subjekter som en gruppe som har krav at sine menneskerettigheter beskyttes. Det er dermed også en utfordring å få samiske kvinner til å anse seg selv som individer som har krav på beskyttelse som menneskerettslige subjekter, hvis systemet de møter er preget

av manglende kunnskap, ikke er tilpasset dem, og ikke forstår de interseksjonelle aspektene av deres situasjon som voldsutsatt.

7 Drøftende oppsummering og avslutning

I denne avsluttende delen skal jeg gi en drøftende oppsummering av funnene fra dokumentanalysene og intervjuanalysene for å besvare forskningsspørsmålet.

Hovedproblemstillingen jeg vil forsøke å besvare er hvilke menneskerettslige utfordringer staten møter på i sitt arbeid for å redusere og forebygge vold mot samiske kvinner i Norge. Problemstillingen har jeg forsøkt å besvare med en dokumentanalyse av regjeringens to seneste handlingsplaner, *Handlingsplan 2012* og *Et liv uten vold*, Istanbulkonvensjonen, samt fem intervjuer av mennesker innen ulike fagfelt som har god kjennskap til tema. For å besvare forskningsspørsmålet på best mulig måte har det også vært viktig å få en så god forståelse som mulig for både vold mot kvinner generelt, vold mot urfolkskvinner, samt de unike aspektene ved vold i samiske samfunn. En forståelse for menneskerettighetene, deres opprinnelse og natur, og kritikker av disse er også inkludert for å bedre forstå utfordringene vi står overfor.

Staten har det overordnede ansvaret for å sikre sine innbyggers menneskerettigheter. Vold mot kvinner og vold i nære relasjoner er alvorlige brudd på kvinners menneskerettigheter, hindrer reell likestilling mellom kjønnene og bidrar til å opprettholde et undertrykkende maktregime mellom menn og kvinner. Forskning viser at svært mange kvinner utsettes for vold og opplever vold i nære relasjoner, og at denne volden har nedslående konsekvenser for disse kvinnenes liv. Nasjonale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner er et verktøy statlige myndigheter har utviklet for å bekjempe dette problemet. Istanbulkonvensjonen er utviklet av Europarådet, og er ment som et rammeverk for hvordan medlemslandene selv kan utvikle effektive, forebyggende tiltak mot vold mot kvinner.

Funnene fra tidligere forskning, analysene av to handlingsplaner og Istanbulkonvensjonen, samt innspillene fra intervjuene, viser at norske myndigheter møter på en rekke menneskerettslige utfordringer i sitt arbeid mot vold mot samiske kvinner. Disse utfordringene er knyttet til manglende interseksjonalitet i arbeidet mot vold, ettervirkninger av mange år med undertrykkende assimileringpolitikk og den følgende mistilliten til

storsamfunnet, profesjonaliseringen av rettssystemet og generelt manglende kunnskap og kompetanse om vold i samiske samfunn. Flere av disse utfordringene er tett knyttet til hverandre, og understreker kompleksiteten ved vold i Sápmi, behovet for en kunnskapsbasert tilnærming og et tett samarbeid med den samiske befolkningen i det voldsforebyggende arbeidet. Tiltak 17 i *Handlingsplan 2012* om en studie om vold i nære relasjoner i samiske samfunn skulle gjennomføres for å gi innspill til regjeringen og Sametingets utvikling av tiltak på området, hvilket er et av de viktigste tiltakene iverksatt av staten for å overkomme disse utfordringene. Dette er viktig både for å utvikle gode, forebyggende tiltak basert på forskning (Michau et al., 2015), forsikre en interseksjonell tilnærming til vold mot samiske kvinner som tar høyde for deres sosiale forhold (Crenshaw, 1989; Schömer, 2013) samt hvordan disse tiltakene på best mulig måte kan utvikles og implementeres på en måte som er knyttet til, og tar hensyn til, samisk kultur, i kjølvannet av langvarig assimileringsspolitikk (Cunneen, 2002; Minde, 2005).

Handlingsplanenes menneskerettslige utfordringer i arbeidet mot vold mot samiske kvinner er i hovedsak knyttet til store mangler på kunnskap om vold i samiske samfunn og mot samiske kvinner – kunnskap som er helt essensielt for å utvikle tiltak og politikk som effektivt reduserer og forebygger vold, og bidrar til å sikre samiske kvinners menneskerettigheter. Dette er tydelig både på grunn av manglende tiltak rettet mot den samiske befolkningen generelt, at regjeringen selv har uttalt at de ikke har lyktes i å bygge et apparat som ivaretar alle voldsutsatte og at ikke alle får hjelp som er god nok (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013a, s. 14), og at det er behov for mer kunnskap om vold blant enkelte grupper i samfunnet. Den manglende innsatsen gjenspeiles i et manglende fokus på den samiske kvinnen gjennom handlingsplanene, manglende forskning på området, og ikke minst i de høye omfangstallene i Eriksens (2017) *Breaking the silence*, som per dags dato er eneste publikasjon som undersøker og diskuterer forekomsten av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer. Finansiering av forskningsprosjekter for å tilegne seg mer kunnskap viser dog at det er et økt fokus på vold mot samiske kvinner i dag, og at en er klar over at det er behov for å øke kompetansenivået på dette området for å sikre samiske kvinners menneskerettigheter på best mulig måte.

En sentral utfordring er også knyttet til menneskerettighetenes legitimitet, og staten som en legitim aktør for håndhevelse av disse. Tillit – eller mangelen på tillit – til staten og offentlige myndigheter virker å være tett knyttet til mange år med svært undertrykkende assimileringspolitikk og effekten dette har hatt på det samiske folk i mange generasjoner etterpå (Hartmann & Gone, 2014; Minde, 2005). Utfordringene med legitimitet stiller spørsmål ved hvorfor samiske kvinner skal ha tillit til staten som ansvarlig for deres menneskerettslige beskyttelse, etter den uretten deres folk er blitt utsatt for av storsamfunnet og staten selv. Videre er spørsmålene ved legitimitet knyttet til samiske kvinners forståelse av menneskerettighetene og seg selv som menneskerettslige subjekter – sin rettighetsbevissthet.

De poengene som er oppsummert her tyder på at de menneskerettslige utfordringene er knyttet både til svakheter ved menneskerettighetene som prinsipp, ved staten som ansvarlig aktør for å sikre disse rettighetene, og til implementeringen av disse.

Både handlingsplanene og Istanbulkonvensjonen har et fokus på tverrfaglig samarbeid og en holistisk tilnærming til vold hvor både voldsutsatte og utøvere skal få hjelp på tvers av aktører der det er behov for det. En holistisk tilnærming og forståelse for vold er i tråd med hva Heise (1998, s. 262-264) forklarer om vold som et fenomen sammensatt av både personlige, situasjonelle og sosiokulturelle faktorer. For å forsikre dette er det dog essensielt at tilbudet eksisterer – noe det ikke virker å gjøre i dag. Manglende krisesentertilbud i samiske samfunn, samt manglende kunnskap om språk og kultur legger ikke til rette for en interseksjonell og holistisk tilnærming, som fører til at samiske kvinner fortsetter å leve med vold. Disse utfordringene viser tydelig at den statlige innsatsen også har sviktet på noen områder. Et viktig, statlig tiltak som er iverksatt i forbindelse med dette er økt fokus på utdanning av personell i hjelpetjenestene, gjennom tiltak 9 i *Et liv uten vold*. Dette tiltaket viser at staten er bevisst på manglende kunnskap i dag, slik Øverli et al. (2017) også fant i sin studie av hjelpeapparatet i møte med samiske voldsutsatte. Dersom dette tiltaket implementeres i Sápmi på en måte som tar hensyn til språk, historie og kultur, kan det bli både viktig og effektivt for å forebygge og redusere vold mot samiske kvinner.

Utsagnene fra intervjuene viser også at det finnes kunnskap om vold mot samiske kvinner i ulike fagmiljøer i forskjellige steder i landet – også utenfor Sápmi – og at flere fagmiljøer er klare over utfordringene som finnes i dag. I lys av dette kan det virke som blant annet statens finansiering av større forskningsprosjekt og opprettelsen av NKVTS de senere årene har bidratt til et økt fokus på problemet med vold mot samiske kvinner de siste årene. Bevisstgjøring og et økt fokus er en viktig del av å drive en sak fremover, likeså et økt fokus på forskningsbasert kunnskap, og kan hjelpe mot flere av de utfordringene staten har i sitt voldsforebyggende arbeid i dag. Dette er viktig for at vold i nære relasjoner og vold mot kvinner også i Sápmi skal bevege seg fra å være ansett en privatsak og dermed noe man «løser» innad i samfunnet, storfamilien eller et miljø, til å erkjennes et offentlig problem hvor offentlige myndigheter har et ansvar for å gripe inn. Dette understreker et behov for videre tillitsbygging, og at en anerkjenner samisk historie (Minde, 2005; Øverli et al., 2017) i arbeid med forebygging og redusering i større grad enn hva som virker å ha vært gjort så langt.

Utfordringene med det menneskerettslige arbeidet mot vold mot samiske kvinner som staten står overfor viser seg altså å være mange og sammensatt. Det er likevel tydelig at dette er noe myndighetene er oppmerksom på, og aktivt jobber for å forbedre. I sitt arbeid mot en ny nasjonal handlingsplan mot vold i nære relasjoner er den samiske befolkningen i langt større grad tatt hensyn til, og gir håp for en fremtid hvor vi kan overkomme disse utfordringene ved å øke kompetansenivået, opparbeide tillit mellom den samiske befolkningen, hjelpeapparat og offentlige myndigheter, samt sikre kultursensitive tiltak med forståelse for samiske kvinners komplekse identiteter og deres historie som urfolk.

Antall ord: 29001

Litteraturliste

- Amnesty International. (u.å.). Indigenous Peoples. Hentet fra <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/>
- Bograd, M. (1999). Strengthening domestic violence theories: Intersections of race, class, sexual orientation, and gender. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25(3), 275-289. Hentet fra <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/17520606>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. doi: 10.3316/QRJ0902027
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm.
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre. Om design av samfunnsvitenskaplege forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bunch, C. (1990). Women's rights as human rights: Toward a re-vision of human rights. *Human Rights Quarterly*, 12(4), 486-498. doi: 10.2307/762496
- Burnette, C. E. & Cannon, C. (2014). "It will always continue unless we can change something": consequences of intimate partner violence for indigenous women, children, and families. *European Journal of Psychotraumatology*, 5. doi: 10.3402/ejpt.v5.24585
- Carmody, M. (2003). Sexual ethics and violence prevention. *Social & Legal Studies*, 12(2), 199-216. doi: 10.1177/0964663903012002003
- Christie, N. (1977). Conflicts as property. *The British Journal of Criminology*, 17, 1-15. doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *The University of Chicago Legal Forum*, 139-168. Hentet fra <https://legal-forum.uchicago.edu>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. doi: 10.2307/1229039
- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4. utg.). London: Sage
- Cunneen, C. (2002). Preventing violence against indigenous women through programs which target men. *University of New South Wales Law Journal*, 25(1), 242-250. Hentet fra <http://www.unswlawjournal.unsw.edu.au>
- De forente nasjoner. (2007). United Nations declaration on the rights of indigenous peoples. Hentet fra https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/UNDRIP_E_web.pdf
- De forente nasjoner. (2013). Study on the extent of violence against indigenous women and girls in terms of article 22 (2) of the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Hentet fra <https://digitallibrary.un.org/record/746509>
- De forente nasjoner. (2019). Kvinnekonvensjonen. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/kvinnekonvensjonen>
- Eikjok, J. (2004). Gender in Sápmi – Socio-cultural transformations and new challenges. *Indigenous Affairs*, 52-57. Hentet fra https://www.iwgia.org/images/publications//IA_1-2-04.pdf

- Eikjok, J. (2007). Gender, essentialism and feminism in Samiland. I J. Green (Red.), *Making Space for Indigenous Feminism* (s. 108-123). Canada: Fernwood Publishing.
- Eriksen, A. M. A. (2017). *“Breaking the silence»: Interpersonal violence and health among Sami and non-Sami. A population-based study in Mid- and Northern Norway.* (Doktoravhandling, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet). Hentet fra <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/11290/thesis.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Flury, M., Nyberg, E. & Riecher-Rössler, A. (2010). Domestic violence against women: definitions, epidemiology, risk factors and consequences. *Swiss Medical Weekly*, 140, 1-6. doi: 10.4414/smw.2010.13099
- García-Moreno, C., Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., Heise, L. & Watts, C. (2005). *WHO multi-country study on women’s health and domestic violence against women.* Sveits: World Health Organization.
- Grunnloven. (1814). Kongeriket Norges Grunnlov (LOV-1814-05-17). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
- Hartmann, W. E. & Gone, J. P. (2014). American Indian historical trauma: Community perspectives from two Great Plains medicine men. *American Journal of Community Psychology*, 54, 274-288. doi: 10.1007/s10464-014-9671-1
- Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Women*, 4(3), 262-290. doi: 10.1177/1077801298004003002
- Hivland, P. (2018, 5. november). Tausheten er et signal om at vi som folk aksepterer vold og overgrep. *NRK Sápmi*. Hentet fra https://www.nrk.no/sapmi/_-tausheten-er-et-signal-om-at-vi-som-folk-aksepterer-vold-og-overgrep-1.14278388

Hjemdal, O. K. (2014). Vold mot kvinner – definisjoner, forekomst og risikofaktorer. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 19-36). Oslo: Cappelen Damm.

Istanbul-konvensjonen. (2011). Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner CETS 210. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2011-05-11-22>

Jonassen, W. (2014). Vold mot kvinner – historikk og status. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 37-52). Oslo: Cappelen Damm.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2011). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2012*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/16a289eae1a140ab8766c0c02559269e/handlingsplanjdweb.pdf>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2013a). *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/97cdeb59ffd44a9f820d5992d0fab9d5/hplan-2014-2017_et-liv-uten-vold.pdf

Justis- og beredskapsdepartementet. (2013b). Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve. (Meld. St. 15 (2012-2013)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2018, 10. september). Forskningsprogram om vold i nære relasjoner. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/lov-og-rett/lov-og-rett--satsing/vold-i-nare-relasjoner/forskningsprogram-om-vold-i-nare-relasjoner/id2343444/>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2019, 24. juni). Regjeringen starter arbeidet med ny nasjonal handlingsplan om vold i nære relasjoner. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-starter-arbeidet-med-ny-nasjonalt-handlingsplan-om-vold-i-naere-relasjoner/id2661655/>

Justis- og beredskapsdepartementet. (2021). *Frihet fra vold. Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/2dda3b36640d4dfbbac11598a1dc792/209755-jd-frihetfravold-web.pdf>

Karasjok kommune. (2020, 3. april). Krisesenter. Hentet fra <https://www.karasjok.kommune.no/corona-informasjon/krisesenter.5221.aspx>

Keel, M. (2004). *Family violence and sexual assault in Indigenous communities: Walking the talk*. Hentet fra https://aifs.gov.au/sites/default/files/publication-documents/acssa_briefing4.pdf

Kirmayer, L. J., Gone, J. P. & Moses, J. (2014). Rethinking historical trauma. *Transcultural Psychiatry*, 51(3), 299-319. doi: 10.1177/1363461514536358

Krisesenterlova. (2009). Lov om kommunale krisesentertilbud (LOV-2009-06-19-44). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-44>

Kuokkanen, R. (2007). Myths and realities of Sami women: A post-colonial feminist analysis for the decolonization and transformation of Sami society. I J. Green (Red.), *Making Space for Indigenous Feminism* (s. 72-92). Canada: Fernwood Publishing.

Langford, M. (2018). Critiques of human rights. *Annual Review of Law and Social Science*, 14, 69-89. doi: 110316-113807

Larsson, C., Aslaksen, E. A., Holmestrand, M. S. & Porsanger, N. J. (2018, 19. desember). Likestillingsombudet: - Myndighetene har sviktet samiske kvinner. *Norsk rikskringkasting*. Hentet fra <https://www.nrk.no>

- Lillevik, O. G. (2019). Fenomenforståelse – vold i nære relasjoner. I O. G. Lillevik, J. S. Salamonsen & I. Nordhaug (Red.), *Vold i nære relasjoner: diskurser og fenomenforståelse* (s. 13-25). Oslo: Gyldendal.
- Manjoo, R. (2014). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo*. (A/HRC/26/38). Hentet fra <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/037/00/PDF/G1403700.pdf?OpenElement>
- McCall, L. (2005). The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(3), 1771-1800. doi: 10.1086/426800
- Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>
- Merry, S. A. (2003). Rights talk and the experience of law: Implementing women's human rights to protection from violence. *Human Rights Quarterly*, 25(2), 343-381. doi: 10.1353/hrq.2003.0020
- Michau, L., Horn, J., Bank, A., Dutt, M. & Zimmerman, C. (2015). Prevention of violence against women and girls: lessons from practice. *The Lancet*, 385, 1672-1684. doi: 10.1016/S0140-6736(14)61797-9
- Minde, H. (2005). Assimilation of the Sami – Implementation and consequences. *Journal of Indigenous Peoples Rights*. Hentet fra <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1248&context=aprci>
- Mutua, M. (2008). Human rights and powerlessness: Pathologies of choice and substance. *Buffalo Law Review*, 56(4), 1027-1034. Hentet fra <https://digitalcommons.law.buffalo.edu/buffalolawreview/>

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (u.å.). Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn (2020-2023). Hentet fra <https://www.nkvts.no/prosjekt/vold-og-overgrep-i-samiske-samfunn/>

Nordland politidistrikt. (2017). *Overgrepene i Tysfjord – erfaringer og funn fra politiets etterforskning*. Tysfjord: Politiet. Hentet fra https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/12/sluttrapport-tysfjord_endelig.pdf

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. (2018). *Vold og overgrep i samiske samfunn*. Hentet fra <https://www.nhri.no>

Nygaard, L. P. (2017). *Writing your master's thesis: From A to Zen*. London: SAGE.

Reform. (u. å.). Om oss. Hentet fra <https://reform.no/om-oss/>

Regjeringen. (u.å.). Forskningsprogram om vold i nære relasjoner. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/lov-og-rett/vold-i-nare-relasjoner/innsikt/forskningsprogram-om-vold-i-nare-relasjoner/id2343444/>

Regjeringen. (2019, 24. juni). *Regjeringen starter arbeidet med ny nasjonal handlingsplan om vold i nære relasjoner* [Pressemelding]. Hentet fra <https://regjeringen.no>

Regjeringen. (2020, 13. februar). FNs erklæring om urfolks rettigheter. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/internasjonalt-urfolksarbeid/fns-erklaring-om-urfolks-rettigheter/id87024/>

Roy, C. K. (2004). Indigenous women: A gender perspective. *Aboriginal Policy Research Consortium International*, 1-36. Hentet fra <https://ir.lib.uwo.ca/aprci/>

Sameloven. (1989). Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (LOV-1987-06-12-56). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>

Sand, I. J. (2017). *Rett, samfunn og legitimitet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Schömer, E. (2013). Feministiske retsteorier og rettsociologi. I O. Hammerslev & M. R. Madsen (Red.), *Rettsociologi: Klassiske og moderne perspektiver* (s. 605-657). Finland: Hans Retizels Forlag.

Shields, S. A. (2008). Gender: An intersectionality perspective. *Sex Roles*, 59, 301-311. doi: 10.1007/s11199-008-9501-8

Simon-Kumar, R. (2019). *Ethnic perspectives on family violence in Aotearoa New Zealand*. New Zealand: New Zealand Family Violence Clearinghouse. Hentet fra <https://nzfvc.org.nz/sites/default/files/NZFVC-issues-paper-14-ethnic-perspectives.pdf>

Skilbrei, M. (2019). *Kvalitative metoder. Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (2019). Vold i nære relasjoner – et felt i bevegelse. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 13-29). doi: 10.18261/9788215032320-2019-01

Smette, I., Bredal, A. & Stefansen, K. (2019). Fra kamp til konsensus? Sivilsamfunnets rolle i framveksten av voldsfeltet. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 143-158). doi: 10.18261/9788215032320-2019-08

Statistisk sentralbyrå. (2018). *Samisk statistikk 2018* (Rapporter 2018:5). Hentet fra <https://www.ssb.no>

- Stortinget. (2020, 27. august). Sannhets- og forsoningskommisjonen. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2017-2018/sannhets--og-forsoningskommisjonen/>
- Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport 1/2014). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Utsi, J. A. (2019, 18. April). Samiske kvinner lider – skrekkelig store tall. *NRK Sápmi*. Hentet fra <https://www.nrk.no/sapmi/minister-apnet-sapmitoo-kunstutstilling-1.14521218>
- Watts, C. & Zimmerman, C. (2002). Violence against women: global scope and magnitude. *The Lancet*, 359, 1232-1237. Hentet fra <https://www.thelancet.com>
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 193-209. doi: 10.1177/1350506806065752
- Øverli, I. T., Bergman, S. & Finstad, A.K. (2017). «Om du tør å spørre, tør folk å svare». *Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn* (Rapport 2/2017). Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Vedlegg 1: Godkjenning av NSD

Melding

16.09.2019 15:31

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 855854 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 16.09.19. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.05.20.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Kan du først begynne med å fortelle meg om ditt engasjement for tema vold og overgrep mot samiske kvinner.

- hvis aktuelt: kan du fortelle meg hva du jobber med?
- på generelt grunnlag, hva er dine egne tanker om vold og overgrep mot samiske kvinner, slik situasjonen er i Norge i dag?

Tidligere forskning på tema har vist at omtrent halvparten av alle samiske kvinner utsettes for vold eller seksuelle overgrep. Hvorfor er dette et så omfattende problem?

Hvilke konvensjoner og/eller skriftlige menneskerettighetserklæringer kjenner du til, hvor Norge – altså staten - har et spesielt ansvar for samiske kvinner?

- mener du at kravene som stilles her opprettholdes i dag? Hvorfor/hvorfor ikke?
- hva mener du kan gjøres bedre?

Hvilke tiltaksplaner for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner kjenner du til? Disse kan enten være iverksatt av staten eller innad i samiske miljøer.

- Hva mener du om denne/disse tiltaksplanen(e)?
- Mener du at denne/disse har vært nyttig(e)? Hvordan har de vært/ikke vært nyttige?

I hvor stor grad mener du at det samiske folk selv har ansvar for å redusere vold og overgrep mot kvinnene i sitt eget miljø?

- Hvorfor det?
- Hva mener du samene selv kan gjøre for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner?

I hvor stor grad mener du at staten har et ansvar for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner?

- Hvorfor det?
- Hva mener du kan bli gjort av staten for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner?

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter har inkludert i sin rapport fra 2018 at det mangler et språk på samisk for å prate om vold og overgrep.

- Hvilket ansvar mener du at staten har her, og hvorfor?
- Hva med det samiske samfunn, hvilket ansvar har samene selv, og hvorfor?

Både Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) forklarer at det er et manglende tilbud for samiske voldsutsatte, og at det ikke finnes nok tjenesteytere med kunnskap om samisk språk og kultur som kan møte voldsutsatte.

- hvilke konsekvenser har dette for samiske kvinner som opplever vold?
- Hva burde gjøres med dette?
- Hvem har hovedansvar her?

Hvordan vil du beskrive den innsatsen som så langt har blitt gjort for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner?

- mener du den har vært/er god nok?

Hvorfor tror du det ikke har vært et større fokus på dette før nå?

Hva slags tiltak tror du ville vært nyttige for å redusere vold og overgrep mot samiske kvinner?

Eventuelt spørre om informanten har noe hun/han ønsker å legge til.